

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE**

**FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ**

Katedra genderových studií

**Bc. Michaela Němečková**

**„Až přijdou do Prahy, bude pozdě“  
Obsahová analýza mediálních sdělení zaměřených na tzv. migrační krizi  
a její genderový rozměr**

*Diplomová práce*

Vedoucí práce: **Mgr. Petra Ezzeddine, Ph.D.**

Praha 2019

### **Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 25. června 2019

Michaela Němečková

### **Poděkování**

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své práce, Mgr. Petře Ezzeddine, Ph.D. za její přátelský přístup a ochotu vést práci na dálku. Také bych ráda poděkovala všem svým blízkým za podporu a trpělivost. Konečně, dík patří také všem lidem na Katedře genderových studií FHS UK za přátelskou a inspirativní atmosféru v průběhu celého studia.

## Obsah

Obsah .....	4
Abstrakt.....	5
Abstract .....	6
1. Úvod.....	7
2. Teoretická východiska .....	11
2.1. Mediální konstrukce reality a teorie nastolování agendy.....	12
3. Metodologická východiska výzkumu .....	15
3.1. Pozicionalita ve výzkumu .....	15
3.2. Kvalitativní obsahová analýza .....	17
3.3. Výzkumné otázky a výběr zkoumaného vzorku .....	19
4. Empirická část.....	27
4.1. Konstrukce maskulinity ve zpravodajských sděleních.....	27
4.1.1. Odlišná barva pleti.....	32
4.1.2. Sexuální predátoři.....	39
4.1.3. Násilníci, agresori, teroristé.....	44
4.1.4. Migrace jako nekontrolovatelný fenomén.....	58
4.1.5. Orientalizace.....	62
4.1.6. Integrace .....	69
4.1.7. Odlišnění příchozích a problematika občanství .....	72
4.1.8. Vyznání.....	76
4.2. Konstrukce žen-migrantek ve zpravodajských sděleních.....	80
5. Závěr .....	86
Použitá literatura a prameny .....	93

## **Abstrakt**

Práce se zabývá podobou tzv. migrační a uprchlické krize na přelomu roku 2015 a 2016, jak ji ve svém zpravodajství prezentovaly hlavní české deníky. Text představuje genderovou analýzu mediálních sdělení věnujících se migrační a uprchlické krizi v tomto období. V rámci práce zkoumám pomocí kvalitativní obsahové analýzy zpravodajské texty, doprovodné fotografie a vizuální materiály zobrazující nově příchozí publikované v denících Blesk, Lidové noviny, Mladá fronta Dnes a Právo v průběhu ledna 2016. Práce se zaměřuje na to, jak je ve zpravodajských příspěvcích konstruována maskulinita/feminita. Dále se zabývá tím, jak je v rámci tzv. migrační krize médií konstruována a prezentována jinakost. Práce má za cíl kriticky reflektovat způsob, jakým jsou ve čtyřech hlavních českých denících vyobrazováni nově příchozí, a analyzovat a objasnit mechanismy, pomocí nichž dochází ke zvýznamňování či upozadřování určitých charakteristik spojovaných s nově příchozími.

## **Klíčová slova:**

Média – gender – maskulinita – feminita – migrace – migrační krize – uprchlická krize – vyznání – etnicita – jinakost

**Abstract**

This thesis focuses on the presentation of the so-called migration and refugee crisis of 2015-2016 in the news coverage published by the main Czech daily newspapers. The thesis is a gender analysis of media messages during that period. In the framework of this thesis, I have analysed through qualitative content analysis written media reports as well as photographs of newly arrived migrants and other visual materials published in the media in order to illustrate migrants in Czech daily newspapers Blesk, Lidove noviny, Mlada fronta Dnes, and Pravo during the month of January 2016. The thesis focuses on how masculinity/femininity is constructed in media messages. Furthermore, the thesis looks into the construction and representation of otherness through media messages dedicated to so-called migration crisis. The aim of the thesis is to critically assess how newly arrived migrants are depicted by the main four Czech dailies, and to analyse and explain the mechanisms through which certain characteristics associated with newly arrived migrants are emphasised or suppressed.

**Key words:**

Media – gender – masculinity – femininity – migration – migration crisis – refugee crisis – religion – ethnicity – otherness

## 1. Úvod

V dnešním globalizovaném světě migrace představuje jeden z fenoménů, jenž určuje podobu společnosti, ve které žijeme. Problematika migrace nabývá na významu i v České republice. Vzhledem k začlenění země do mezinárodních struktur na počátku tohoto tisíciletí se i lidé v ČR víc a více setkávají s migrací, ať už se jedná o migraci krátkodobou v rámci práce či studia, nebo migraci trvalou. Do České republiky přicházejí lidé odjinud, ale přibývá i Čechů a Češek, kteří sami mají zkušenost s životem v zahraničí. Současně se zvýšenými možnostmi pohybu mezi zeměmi i kontinenty se zvyšuje i objem informací, které lidi obklopují. Současná společnost se nachází ve věku informační společnosti, pro niž je charakteristické nepřeborné množství informačních zdrojů, komunikačních technologií, informací a jejich nebývale snadná dostupnost a dosažitelnost. Zároveň s tím, jak se zvyšuje počet informačních zdrojů, ze kterých si každý může vybrat, a médií, jejichž obsah lze konzumovat, zvyšuje se také množství dezinformací, polopravd a mýtů, které ve společnosti skrze média kolují. Čím dál důležitějším se tak stává to, jaká média lidé konzumují a jak přistupují k jejich obsahům.

V průběhu roku 2015, kdy jsem se rozhodovala, kam budu směřovat svoji budoucí vědeckou práci, se do českých médií nepozorovaně vkradlo do té doby spíše okrajové téma migrace. Netýkalo se ani emigračních zkušeností Čechů a Češek žijících v zahraničí, ani lidí, kteří přijeli za studiem do Evropy. Téma česká média objevila po více než čtyřech letech syrské občanské války, která vyhnala z domovů miliony lidí, kteří se po letech stěhování z místa na místo a pobývání v uprchlických zařízeních vydali na cestu do Evropy. A tak se fenomén migrace, médii do té doby spíše opomíjený, proměnil v téma, které náhle každodenně zaplňovalo stránky českých médií. To mě zaujalo. Jsem vystudovaná novinářka, dění ve světě mě zajímá, a jak jej média reflektují, jsem sledovala už dříve. Ve své bakalářské práci jsem se věnovala mediálnímu obrazu zemí Východního partnerství<sup>1</sup> ve zpravodajství České televize. S touto zkušeností jsem se rozhodla zaměřit svoji pozornost na český tisk a zjistit, jakým způsobem referuje o migraci a o lidech, kteří migrační toky tvoří. Podstatnou roli v mém výběru bezpochyby sehrála i moje vlastní migrační zkušenost – od roku 2014 žiji v Belgii, a i když pravidelně sleduji spíše česká média než ta zahraniční, fakt, že jsem tzv. migrační krizi<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup> Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzie, Moldavsko, Ukrajina

<sup>2</sup> Slovní spojení „migrační krize“, případně rovněž velmi často užívané označení „migrační vlna“, konotuje, že jde o něco nevladatelného a nebezpečného. Protože se s touto interpretací neztotožňuji, píšu o daném fenoménu jako

vnímala trochu s odstupem a snad i v jiném společenském kontextu než lidé v ČR<sup>3</sup>, měl za následek, že jsem začala více zabývat mediálními výstupy, které se dotýkaly migrace.

Migraci a uprchlictví jako téma pro svoji magisterskou diplomovou práci jsem nakonec definitivně zvolila po provedení jednoduchého předvýzkumu, který spočíval v dlouhodobém sledování velkých českých tištěných deníků. Zaměřila jsem se na to, jak se tyto deníky věnují migraci a jak portrétní nově příchozí<sup>4</sup> do České republiky nebo směřující přes Česko do jiných evropských zemí. Pozorování napovídalo tomu, že se texty věnované migraci vyskytují téměř v každém vydání velkých českých deníků, což pro mě bylo překvapivé vzhledem k tomu, že v České republice v té době téměř žádní nově příchozí nebyli a nejvyšší národnostní minoritu u nás představovali lidé z Ukrajiny a Slovenska.<sup>5</sup> I přes celkový nízký počet příchozích v ČR média o nově příchozích publikovala často a hojně. Předvýzkum nicméně naznačoval, že zprávy týkající se migrace a migrujících samotných z velké většiny odpovídají stereotypním představám, které se v českém prostředí o nově příchozích z Blízkého východu nebo Afriky zpravidla vyskytují (tedy včetně představy, že pokud někdo migruje, pochází nejspíše z Afriky nebo Blízkého východu). Texty, které jsem zaznamenala v rámci předvýzkumu, obsahovaly zmínky o jinakosti nově příchozích, o tom, jak jsou sexuchtiví a necivilizovaní, a jejich vyznění bylo mnohdy varovné.

Ve své magisterské diplomové práci jsem se nakonec pokusila propojit oblasti, které jsou pro mě zajímavé – oblast žurnalistiky a způsob, jakým novináři a novinářky u nás informují o fenoménu migrace, a oblast genderových studií. Rozhodla jsem podrobit mediální sdělení věnovaná tzv. migrační krizi v českých tištěných denících genderové analýze.

Zatímco v minulých dekadách analýzám mediálního pokrývání fenoménu migrace příliš pozornosti věnováno nebylo, v současné době se jedná o rychle se rozvíjející oblast výzkumu. (Tkaczyk 2018: 26) Kromě analýz, které se zaměřují na reprezentaci migrace v médiích jako

---

o tzv. migrační krizi, případně slovní spojení migrační krize dávám do uvozovek. Více o paradigmatu, ve kterém píšu tuto práci, uvádím v kapitole 3.1 Pozicionalita ve výzkumu

<sup>3</sup> V porovnání s českou se mi jeví společnost v Bruselu rozmanitější, multikulturní. Podle dat z roku 2017 se bruselská populace skládá ze 179 různých národností. (Romain 2018: 9)

<sup>4</sup> V práci užívám označení „nově příchozí“, jež odkazuje k těm příchozím, kteří přišli do Evropy na přelomu roku 2015 a 2016 v rámci tzv. migrační krize. Jedná se o skupinu lidí, které byla ve sledovaném období věnována zvláštní mediální pozornost a o které nebylo referováno v kontextu s jinými příchozími, kteří se v Evropě a potažmo v České republice nacházeli před tzv. migrační krizí.

<sup>5</sup> K 31. lednu 2016 žily v České republice 493 tisíce příchozích, největší národnostní minoritu představovali lidé z Ukrajiny (109 tisíc) a Slovenska (107 tisíc). (ČSÚ 2016)



takovou, od začátku tzv. migrační krize přibývá rovněž vědeckých prací, které analyzují a porovnávají mediální obraz tzv. migrační krize v jednotlivých evropských zemích (např. Chouliaraki, Zaborowski 2017; Georgiou, Zaborowski 2017). Také v českém prostředí se práce věnované specificky tzv. migrační krizi objevují stále častěji. Průběžně jsou zpracovávány analýzy zaměřené na reflexi migrace v médiích, které si zadala Rada pro rozhlasové a televizní vysílání (např. Sedláková, Lapčík, Burešová 2016), vznikají nové studie a akademické texty (např. Tkaczyk, Pospěch, Macek 2015; Tkaczyk 2018). Tématu se věnují také některé neziskové organizace (např. Sdružení pro integraci a migraci 2016, Multikulturní centrum Praha 2016, Glopolis 2017, Člověk v tísni 2018). Práce zaměřené na migraci z genderového hlediska (např. Ezzeddine 2010, 2015; Kuchyňková, Ezzeddine 2014) jsou v českém kontextu ale i nadále spíše ojedinělé. I toto zjištění posílilo moje rozhodnutí se tomuto tématu věnovat.

O významnosti tématu tzv. migrační krize svědčí i fakt, že ve čtyřech médiích, na která jsem se zaměřila, bylo podle mediální databáze Anopress<sup>6</sup> publikováno přes tisíc dvě stě textů<sup>7</sup> obsahujících slovo nebo kombinaci slov „uprchlík“, „(i)migrant“, „běženec“ či „azylant“, a to jenom během prosince 2015 a ledna 2016. Nakonec jsem se rozhodla analyzovat texty, které byly na toto téma uveřejněny v *Blesku*, *Mladé frontě Dnes*, *Právu a Lidových novinách*, protože tyto čtyři deníky soustavně představují nejčtenější celorepublikové deníky na českém trhu.<sup>8</sup> Mezi celostátní deníky, jež vévodí žebříčku co do čtenosti, patří rovněž deníky *Sport* a *Aha!*. Rozhodla jsem se ale omezit svou práci na Blesk jakožto zástupce bulvárního média a tři nejčtenější deníky, které byly považovány za seriózní, tedy MfD, Právo a LN. Kvůli velkému počtu textů jsem se rovněž rozhodla zúžit výběr tak, abych je byla schopná kvalitně zpracovat. Nakonec jsem se soustředila na zpravodajské příspěvky, které byly publikovány ve zmíněných čtyřech tištěných denících v průběhu měsíce ledna v roce 2016.

Zaměřila jsem se jak na textovou stránku zpravodajských útvarů, tak i na jejich vizuální část, protože to je způsob, jakým i čtenáři a čtenářky dekodují příspěvky v novinách. Obraz a text tvoří jedno sdělení, kterému čtenářstvo nějakým způsobem rozumí, a jen velmi těžko lze oddělit jednu část novin od druhé. Interpretace a vyznění zpravodajských příspěvků je nutně

---

<sup>6</sup> Anopress je databáze, která obsahuje texty (v plném znění) publikované v tištěných a elektronických českých médiích, jakož i přepisy televizních i rozhlasových relací vysílaných v České republice. Databáze umožňuje retrospektivní vyhledávání publikovaných mediálních sdělení podle typu média, data vydání nebo klíčových slov.

<sup>7</sup> Lidové noviny (359), Mladá fronta Dnes (390), Právo (384) a Blesk (68).

<sup>8</sup> Unie vydavatelů, 2016.

kombinací interpretace psaného slova a obrazu. Kromě přehledu textů, které jsem pomocí řetězce klíčových slov získala v databázi Anopress, jsem rovněž pročetla všechny čtvrté noviny, abych předešla případnému opominutí nějaké zprávy v případě, že by se v ní nevyskytovala klíčová slova, ale i přesto byla věnovaná tzv. migrační krizi. Získala jsem tak velmi rozsáhlé množství materiálu.

V první části práce ve druhé kapitole nabízím shrnutí teoretických východisek, na kterých má práce staví. V metodologické části ve třetí kapitole vysvětluji, v jakém paradigmatu práci píšu, a rovněž reflektuji svou pozici ve výzkumu, jakož i její možný vliv na interpretace mediálních obsahů. Zároveň zde uvádím i zásady kvalitativní obsahové analýzy, která je základem tohoto textu, a shrnuji cíle práce a výzkumné otázky. Ve čtvrté kapitole uvádím zjištění, která jsem na základě analýzy textů učinila. Věnuji se podrobně tomu, jak média konstruují migranty (muže) a migrantky (ženy), jak reflektují jejich jinakost, jakou roli ve zpravodajských sděleních hraje pohlaví příchozích, jejich vyznání či etnický původ. V závěru diplomové práce v páté kapitole shrnuji hlavní poznatky, k nimž jsem na základě analýzy dospěla, a nastiňuji nové otázky, které se tímto výzkumem otevřely. Na konci práce uvádím seznam pramenů a literatury, se kterými v textu pracuji.

## 2. Teoretická východiska

V této kapitole bych ráda nastínila východiska, na kterých je moje práce založena a vystavěna.

Stěžejním východiskem práce je feministická kvalitativní obsahová analýza, kterou rozebírám v podkapitole 3.2. Můj kvalitativní výzkum se zaměřuje na interpretaci sociální reality. Nahlížím na textové i obrazové materiály z feministického hlediska a feministická perspektiva moji práci prostupuje. Vycházím z feministického poznání, že společnost a veškeré vztahy uvnitř ní jsou organizovány patriarchálním způsobem, který marginalizuje a znevýhodňuje jedince nebo i celé skupiny jedinců, kteří se nacházejí na nižších příčkách pomyslného žebříčku společenské hierarchie. Děje se tak v důsledku jejich příslušnosti k určitým kategoriím, ať už se jedná o charakteristiky genderové, etnické, náboženské, kulturní, třídní či jiné. Pro genderovou analýzu je propojení a nahlížení těchto kategorií ve vzájemné provázanosti a v souvislostech typické. (Reinharz, Kulick 2007: 260)

Považuji za důležité zmínit, že moje práce je intersekcionalně zaměřená a bere v úvahu poznatek, že různé typy společenských nerovností, vystavěné na základě příslušnosti ke kategoriím jako jsou gender, rasa/etnicita, věk, třída, vzdělání, státní příslušnost, vyznání, rodinný status, zdravotní stav a mnohé další mohou být vzájemně propojené a vzájemně se ovlivňovat. Vzhledem k tomu, že přítomnost těchto charakteristik nelze oddělit od aktérů či akterek, k nimž se vztahuje, domnívám se, že v rámci feministického výzkumu je intersekcionalní přístup zcela nezbytný.

Z analytického hlediska jsou pro mě důležité kategorie genderu, respektive pohlaví, etnicity, náboženství, kultury a další. Budu se zabývat tím, jak dochází k hierarchizaci lidí, kteří se stali součástí tzv. migrační krize v mediálních sděleních, a zaměřím se na to, jak se jednotlivé kategorie prolínají a jaké toto mísení má dopady na výsledný mediální obraz.

Tato práce je zpracována v rámci sociálního konstruktivismu, a tedy logicky vycházím z pojetí genderu coby kategorie sociální konstrukce. Gender považuji za hlavní třídící princip a zásadní faktor, kolem kterého je společnost organizována; kategorii, na jejímž základě zároveň dochází k udržování určitého mocenského uspořádání společnosti. Dalším důležitým teoretickým ukotvením pro tuto práci je konstruktivistické paradigma, z něž vycházím. Pracuji s předpokladem, že sociální realita není pevně daná, ale je konstruována. (Guba, Lincoln 1994)

S tímto úzce souvisí i další východisko, a sice že realita je nejenže společensky konstruovaná, ale že v této konstrukci mají zcela stěžejní roli média.

## 2.1. Mediální konstrukce reality a teorie nastolování agendy

V rámci diplomové práce jsem se rozhodla analyzovat mediální obraz tzv. migrační krize a nově příchozích samotných a zaměřit se na to, jakým způsobem a proč je jednotlivé deníky konstruují. Abych k tomuto kroku mohla přistoupit, musím nejprve objasnit, jakým způsobem nahlížím na mediální realitu a v jakém se nachází vztahu ke každodenní realitě, tedy té, která existuje ve společnosti mimo média.

Podle sociologů a mediálních teoretiků Petera Bergera a Thomase Luckmanna je svět utvářen v interakci s druhými. (Berger, Luckmann 1999) V průběhu zkoumání mechanismů utváření reality lidského světa Berger a Luckmann učinili zjištění, že realita není to, za co ji lidé považují. Jinými slovy, realita není nijak pevně daná, ale proměňuje se a utváří v závislosti na našem myšlení a jednání i díky nim. Autoři argumentují, že realita je také společenským konstruktem, což znamená, že vlastně neexistuje nic jako jedna objektivní „realita“, ale naopak existuje tolik realit, kolik existuje jejich interpretací. V důsledku se tedy může jednat o nekonečné množství realit. Dle Bergera a Luckmanna realita, přestože lidstvo má tendenci ji vnímat jako pravdivou či skutečnou, existuje pouze a jenom díky našemu myšlení a v něm a v souvislosti s jednáním a okolnostmi, které nás obklopují. Berger a Luckmann mluví v tomto kontextu o nepřetržitém procesu „*institucionální reprodukce světa*“. (Berger, Luckmann 1999: 128) V současném světě, tedy ve věku informační společnosti, kdy se k lidem informace dostávají v podstatě nepřetržitě ze všech stran, pak o to více platí, že vliv na to, jak lidé vnímají svět, mají kromě ostatních, s kterými jsme v kontaktu, také (zejména) média. „*Média se podílejí na utváření kulturního prostředí (...)*“. (Jirák, Köpplová 2003: 41)

Médium je „*něco, co něco někomu zprostředkovává*“. (Ibid.) Realita je médií konstruovaná a médií udržovaná – pro mnoho lidí mediální sdělení v současném světě nahrazují informace, které člověk za jiných okolností získává přímým kontaktem s realitou. To říká teorie nastolování agendy (agenda setting), podle které média umí určovat důležitost témat ve společnosti a zároveň mohou ovlivnit i to, co a jak si i o tématech lidé myslí. (McCombs 1992) Čím méně toho o tématu lidé vědí z vlastní žité zkušenosti, tím větší vliv mají mediální sdělení na to, jaký názor si na něj vytvoří. „*Masová média podávají – podle určitých pravidel –*

*svědectví o světě, s nímž jejich konzumenti nemají či nemusí mít vlastní zkušenost (...).*“ (Jirák, Köpplová 2003: 43) Protože je nemožné být všude a na všechno si vytvořit názor skrze očitá svědectví, je běžné, že lidé vnímají mediální sdělení coby informace o skutečném stavu věcí, tedy jako fakta. Háček spočívá v tom, že veškeré zpravodajství včetně toho psaného je nevyhnutelně zkreslené, protože zprostředkované konkrétním novinářem či novinářkou. „*Každé zprostředkování je ovšem aktivní interpretativní činností (...).*“ (Jirák, Köpplová 2003: 43) Každá zpráva, která ke koncovému příjemci (čtenářstvu) doputuje, představuje pouze určitou verzi reality – jednu z mnoha, protože realit (dalších, odlišných interpretací někým jiným) je v důsledku nepřeberné množství.

Jedním z dopadů médií na společnost je jejich schopnost formovat a utvářet postoje, názory, hodnoty a normy široké společnosti. (Jirák, Köpplová 2003: 43) V důsledku se tak každá informace, kterou média zprostředkují veřejnosti, stává velmi mocným nástrojem, bez ohledu na to, jestli odpovídá té „skutečné“ realitě, nebo je více či méně zkreslená. Kromě toho, že média - nejen v kontextu zprostředkování informací o migraci - napomáhají nebo přímo samy vytvářejí stereotypy, dementování jednou publikovaného se jeví jako velmi neefektivní, ne-li nemožné. (King, Wood 2001: 2) Nadto je třeba nezapomínat na to, že mediální obsahy nikdy nejsou neutrální a pokaždé v sobě nesou skryté významy a politická sdělení. (Reinharz, Kulick 2007: 271)

Vzhledem k výše uvedeným mediálním teoriím je proto zcela zásadní, jak jsou migranti a migrantky v médiích zobrazováni, protože tato zpravodajská sdělení do značné míry určí, jak budou tito lidé vnímáni širokou veřejností. (McAuliffe, Ruhs 2017: 191) Média fungují jako prostředník mezi realitou a těmi, kdo ji „pouze“ pozorují zvenčí: média mají „*postavení společenské instituce*“ a „*mají vliv na formování sociálních vztahů*“. (Jirák, Köpplová 2003: 41) I proto je důležité porozumět mechanismům, které ovlivňují vytváření mediálních obsahů. To, jakým způsobem média rámuji příběhy přichozích i je samotné, určuje, jak veřejnost o migraci jako takové uvažuje. (McAuliffe, Ruhs 2017: 194) Zásadní je například to, jak se média o přichozích vyjadřují, jaký jazyk používají, pokud informují o migraci, i v jakých souvislostech a při jakých aktivitách jsou přichozí vyobrazováni. „*To, jak média tyto osoby pojmenovávají, v jakém kontextu o nich mluví, co naopak nezmiňují a jak je zobrazují, je základním stavebním kamenem sociálně vytvářené reality, jejíž jsou součástí. Jejich podíl na tomto procesu je o to zásadnější, že disponují možností jednou uvedené mnohanásobně opakovat.*“ (Sedláková,

Lapčík, Burešová 2016: 5) Z tohoto hlediska se jeví jako významné a směřodonné, jakým médiím je veřejnost vystavena a jaké obsahy konzumuje. „*Z materiálů, které nacházíme kolem sebe a které nás obklopují – lidi, myšlenky, objekty – si aktivně utváříme naše vlastní světy i vlastní identity.*“ (Kimmel in Reinharz, Kulick 2007: 260)<sup>9</sup>

I když média reflektují společnost a předkládají jí sdělení taková, jaká sama očekává, platí zároveň, že je společnost médií aktivně utvářena. (Renzetti, Curran 2003: 182) To, jakým způsobem média reflektují genderové vztahy a genderový řád ve svých příspěvcích, má nutně vliv na konzumentky a konzumenty mediálních sdělení, a tím i na celou společnost. Stejně tak mají média moc utvářet a reprodukovat konkrétních obrazy a představy o feminitě a maskulinitě. „*Přestože jsou tato vypoodobnění negativní a sexistická nebo zkreslují realitu současných genderových vztahů, mohou být značnou částí veřejnosti přijímána jako pravdivá.*“ (Renzetti, Curran 2003: 183) Sdělovací prostředky tak disponují významnou symbolickou mocí, která má potenciál reprodukovat a upevňovat ve společnosti stávající genderový řád.

---

<sup>9</sup> Anglické texty uvádím podle vlastního překladu, pokud není uvedeno jinak.

### 3. Metodologická východiska výzkumu

#### 3.1. Pozicionalita ve výzkumu

Cílem mé práce je zjistit, jakým způsobem jsou příchozí vyobrazováni ve vybraných českých médiích. Už v úvodu jsem zmínila, že sousloví „migrační krize“ nepovažuji za vhodné označení pro fenomén, jehož mediální obraz analyzuji. Toto označení nicméně užívám, protože se v českém veřejném i mediálním prostoru velmi vžilo – podle dosavadních zjištění se začalo užívat přibližně v dubnu 2015. (Tkaczyk 2018: 49) Z odborného hlediska by ale bylo lepší označovat tento jev jinak, vzhledem k tomu, že sám termín „krize“ nepředstavuje neutrální označení. Popsání určité události pojmem „krize“ má různé společenské a politické implikace. (Pruitt et al. 2018) Místo sousloví „migrační krize“ by bylo výstižnější uvést, že se zvýšila migrační mobilita do Evropy, případně že se zvýšil či naplnil migrační potenciál lidí v jiných zemích či kontinentech. Více se označením typu „migrační krize“ či „migrační vlna“ budu věnovat v samotné empirické části práce, kde analyzuji, jak je zvýšená mobilita do Evropy pojmenována v médiích a proč.

Jak jsem již zmínila výše, sama sebe řadím do kategorie příchozích v jiné evropské zemi. S určitou nadsázkou lze říci, že patřím do skupiny lidí, která je současně předmětem mého zkoumání. Jako Češka žijící v Belgii se snažím rozkrýt, jak a proč jsou příchozí portretováni v českých médiích, zároveň si ale uvědomuji, že pokud belgická média referují o příchozích, referují i o mně samotné. Řadím se do množiny nově příchozích, která bývá médií označována pojmem ekonomická migrace. Patřím k populaci migrace z východní Evropy – byť v České republice často hovoříme o střední Evropě, mé zkušenosti ukazují, že západní země Českou republiku jednoznačně vnímají jako stát ve východní, nikoli střední Evropě. S tím se pojí také předpoklad určité ekonomické zaostalosti nebo přízvuk v cizím jazyce. Ve společnosti, ve které se pohybuji, patřím mezi východoevropskou menšinu.

V porovnání s bílými středostavovskými Belgičany jsem v méně privilegované pozici. Zda patřím k menšině, nebo k privilegované vrstvě, velmi závisí na tom, s kým se srovnávám. Moje pozice je privilegovaná zejména ve srovnání s ostatními příchozími v Belgii a s jinými etnickými a náboženskými menšinami. Existují zde dvě skupiny příchozích vystavené na etnické a třídní příslušnosti: imigranti a expati. Já jako člověk se světlou pletí a určitým vzděláním patřím mezi expaty. Místní společnost je rasově strukturovaná, ale já vzhledem ke své světlé barvě pleti patřím do skupiny těch, vůči kterým se nikdo nevymezuje. Pohybuji se v

rámci střední třídy a jsem relativně finančně zabezpečená, což mi zajišťuje i snadný přístup k vysokoškolskému vzdělání. Kromě toho mluvím několika cizími jazyky a pracuji v mezinárodním prostředí. Coby bílá žena mám dobrou pozici na bruselském pracovním trhu, který, i když na první pohled působí rozmanitě a multikulturně, je stále velmi rasově segregovaný. Patřím mezi vrstvu lidí s dobrým společenským postavením. Moje bělošství zároveň znamená, že jsem považována za místní, ať jsem kdekoli v Evropě. Moje barva pleti určuje, že automaticky patřím k nadřazené vrstvě a mám přístup k lepší práci než lidé, kteří se v Belgii narodili, ale jsou příslušníky etnických menšin. Nikdo se mě neptá, kde jsem se narodila, a nezpochybňuje moje odpovědi, můj původ nebo moje evropanství.

Kromě etnicity moji privilegovanou pozici určuje i to, že se identifikuji a jsem identifikována jako žena. To mi v kombinaci s bílou barvou pleti zajišťuje například dobrý přístup na trh s bydlením, nebo to, že nejsem ostatními vnímána jako nebezpečná. I na základě mé genderové identity bývají moje případné společenské chyby, neznalosti nebo jazykové nedostatky velkoryse přecházeny.

Když se vracím do České republiky, nacházím se jednoznačně v privilegované vrstvě společnosti. Coby Češka pracující na kvalifikované pozici v západní Evropě mám určitý společenský status a uznání. Na druhou stranu bývá někdy moje působení v zahraničí snižováno a redukováno na motivaci snadno dosáhnout ekonomického prospěchu.

Pocházím ze střední třídy a jako příslušnice většinové populace nečelím žádným výrazným překážkám nebo diskriminaci. Jsem dcerou matky se vzděláním doktorského stupně, a otce, který absolvoval konzervatoř, a díky tomuto rodinnému zázemí disponuji určitým sociálním a kulturním kapitálem, který mi zároveň (pravděpodobně) usnadnil přístup k vysokoškolskému vzdělání.<sup>10</sup> Studuji na Karlově Univerzitě, která je v rámci České republiky považována za kvalitní a respektovanou instituci. Na druhou stranu obor genderová studia nepatří mezi nejprestižnější.

Ve své práci vycházím, jak už jsem zmínila výše, z feministické pozice, která citlivě reflektuje genderové, sociální a globální nerovnosti. Považuji se za feministku a jsem zastávkyní konstruktivistického paradigmatu. O to víc vnímám esencialistické nazírání na svět, které často zaznamenávám v médiích. Ve svém předchozím studiu jsem se věnovala žurnalistice a mediální

---

<sup>10</sup> Podle OECD je v České republice menší pravděpodobnost dosažení vysokoškolského vzdělání u dětí, jejichž rodiče sami vysokoškolské vzdělání nemají. (OECD 2018)



obsah jsem zkoumala i ve své bakalářské práci. I proto mě zajímá, jakým způsobem média konstruují jinakost nově příchozích.

Feministickým výzkumům (zejména aplikovaným) někdy bývá vyčítán aktivismus a angažovanost, s jakými jsou zpracovávány. Domnívám se, že feminismus je aktivistický ze své podstaty. Jak uvádí Letherby, feministické výzkumy bývají zpracovávány s cílem vyvolat společenskou změnu. (Letherby 2003: 4) Moje práce má za cíl být prací feministickou a zároveň je mým záměrem kriticky nahlédnout způsob, jakým česká média vyobrazují fenomén migrace a nově příchozí samotné. V tomto textu se tedy budu snažit na základě feministických teorií zhodnotit, jak vybrané české tištěné deníky o migraci informují. Uvědomuji si, že realitu nelze zkoumat z nějaké neutrální, „nekontaminované“ pozice, která by mi umožnila vnímat svět kolem sebe objektivně, protože objektivní svět a objektivní pravda o něm neexistuje. Edward Said na toto téma uvádí, že zejména západní akademická obec má tendenci vnímat svoje výzkumy a vědění jako nezaujaté, nepolitické a nestranné, což v praxi je velmi problematické, protože autora či autorku nelze oddělit od jejich politických postojů, třídní příslušnosti a dalších charakteristik. (Said 2003: 9-10) K tomuto nahlížení na akademické prostředí a výzkumy se ve své výzkumné pozici také přikláním.

### 3.2. Kvalitativní obsahová analýza

Tato práce je založena na metodě feministické kvalitativní obsahové analýzy, jak ji ve svém díle *Feminist Methods in Social Research* (1992) definovala Sulamith Reinharz. Tato metoda umožňuje zkoumat obsahy různých kulturních artefaktů, včetně textových (mediálních), pokud je autor(ka) práce vyhodnotí jako relevantní a zásadní pro sledování určitých společenských jevů. (Reinharz 1992: 146) Mediální sdělení složená ze zpravodajských textů a doprovodných obrazových materiálů, které jsem si pro účely práce vybrala, za kulturní artefakty považovat lze. Nesporná výhoda této metody spočívá v tom, že dává možnost analyzovat nejen produkty (zpravodajská sdělení) samotné, ale také kulturní a společenské procesy spojené s jejich produkcí a to, jak jsou tato sdělení vstřebávána samotnými příjemci. (Reinharz, Kulick 2007: 258) Vnímám proto kvalitativní obsahovou analýzu jako metodu, která je vhodná k zodpovězení výzkumných otázek, které jsem si v rámci práce stanovila. Zároveň si uvědomuji, že nahlížení této metody z feministické perspektivy umožňuje její lepší využití s ohledem na zaměření a cíle práce. (Reinharz 1992: 241) Princip feministické kvalitativní obsahové analýzy

tak vidím v hledání rozporů v jednotlivých textech a způsobů, jakými se v nich promítá patriarchální společenský řád. Kvalitativní přístup ze své podstaty klade důraz na důkladné, hloubkové nahlédnutí zkoumaného jevu a snaží se o vytvoření komplexního, holistického obrazu a následnou interpretaci. Kvalitativní obsahová analýza a následná interpretace zahrnuje nejen zkoumání obsahů samotných, ale i předpokladů těch, jimiž je sdělení vytvářeno, jakož i předpokladů konzumentů a příjemců těchto sdělení. To, že umožňují zkoumat a interpretovat texty, které byly publikovány, stejně jako texty, které publikovány nebyly, a z jakých důvodů se tak stalo, je to pro feministické výzkumy charakteristické. (Reinharz, Kulick 2007: 259) Reinharz zároveň upozorňuje, že kulturní produkty, které bývají analyzovány metodou feministické kvalitativní obsahové analýzy – tedy například právě zpravodajská sdělení – nejenže reflektují kulturní normy, ale zároveň tyto normy i samy konstruuje. Z toho důvodu se feministické výzkumy zaměřují třeba na způsoby vytváření a užívání stereotypů, pomocí nichž jsou vyobrazovány v médiích například menšiny. (Reinharz 1992: 151) Tato perspektiva je pro moji práci zcela zásadní.

Analýze vyobrazování příchozích a etnických menšin v médiích a mechanismům, pomocí nichž média specificky vytvářejí jejich mediální obraz, se dlouhodobě zabývá holandský lingvista Teun van Dijk a jeho zjištění měla na můj text velký vliv.<sup>11</sup> Van Dijk se zaměřuje na zkoumání zpravodajských příspěvků v kombinaci s analýzou toho, co ovlivňuje jejich produkci a porozumění ze strany koncových příjemců. (van Dijk 1988) Soustřeďuje se tedy nejen na způsoby vystavění textů, ale i na faktory, které ovlivňují proces jejich vzniku, čímž se do textů nutně promítají. Důležitou roli zároveň přisuzuje kontextu a prvkům, které způsobují, že jsou texty přesvědčivější. (van Dijk 1988: 28) Současně van Dijk upozorňuje na to, že „(...) *neexistuje jedna metoda, jak analyzovat text. Záleží na tom, co potřebuji zjistit a proč, a jaké teoretické nástroje má člověk k dispozici k propojení textu s kontextuálními cíli práce.*“ (van Dijk in Reisigl, Wodak 2000: 86) Tento přístup mě inspiroval.

Na základě uvedených metod jsem se tedy rozhodla analyzovat zpravodajství o „migrační krizi“ a nahlédnout na něj způsobem, který kombinuje praxi a přístupy více autorů a autorek

---

<sup>11</sup> I když moje práce není založena na analýze diskurzu, jak tomu bývá v dílech van Dijka, jelikož kombinuji analýzu textu a vizuální stránky mediálních výstupů a nahlížím na ně z genderové perspektivy, van Dijkovy výzkumy jsou pro mě inspirací.

s cílem dosáhnout co možná nejkompexnějšího kritického pohledu a pochopení výsledných výstupů, jejich konstrukcí i následných možných interpretací.

### 3.3. Výzkumné otázky a výběr zkoumaného vzorku

Cílem mé práce je zjistit, jak vypadá mediální obraz migrace, který čtenářům a čtenářkám předkládají nejčtenější tištěné deníky v České republice. Za tímto účelem si kladu následující výzkumné otázky (VO).

VO1: Jakým způsobem jsou příchozí vyobrazováni v denících Blesk, LN, MF Dnes a Právo?

VO2: Jak jsou vyobrazováni migrující muži a jak je konstruována jejich maskulinita?

VO3: Jak jsou vyobrazovány migrující ženy a jak je konstruována jejich feminita?

VO4: Jakým způsobem média reflektují množství lidí, které přichází do Evropy?

VO5: Jak je problematizována víra (náboženství) a původ nově příchozích?

VO6: Jak je konstruována jinakost nově příchozích?

Než jsem začala psát tuto práci, vyhledala jsem si všechny texty, které se věnovaly migraci v roce 2015 a 2016, pomocí databáze Anopress. Z genderového hlediska se jevilo jako nejzajímavější zkoumat texty z přelomu roku 2015 a 2016, které byly publikovány bezprostředně po silvestrovském incidentu v Kolíně nad Rýnem. Jako vzorek analýzy<sup>12</sup> jsem nakonec zvolila zpravodajské texty publikované v průběhu ledna 2016 ve čtyřech nejčtenějších celostátních denících: Blesku, Lidových novinách, Mladé frontě Dnes a Právu.<sup>13</sup> Tím jsem obsáhla jak tisk považovaný za bulvární (Blesk), tak i seriózní, přičemž jsem měla k dispozici deníky, které jsou považovány za blízké levicovému myšlení (Právo), tak i k pravicovému (LN, MfD). Mezi nejčtenější celostátní deníky podle dat Unie vydavatelů patřily ve zvoleném časovém období rovněž deníky Sport a Aha! s čteností 289 tisíc, respektive 223 tisíc. Rozhodla jsem se nicméně nezahrnout do analýzy deník Sport, protože se nezaměřuje na zpravodajství jako celek, ale pouze na sportovní zpravodajství. Rovněž deník Aha! jsem do práce nezařadila, protože analýzu příspěvků z média podobného typu s téměř pětinasobnou čteností, které představuje deník Blesk, považuji pro účely této práce za dostačující.

---

<sup>12</sup> Přehled počtu textů z jednotlivých médií uvádím v tabulce č. 1.

<sup>13</sup> V roce 2016 měly deníky následující čtenost: Blesk 999 tisíc, MF Dnes 612 tisíc, Právo 277 tisíc, Lidové noviny 207 tisíc. (Unie vydavatelů, 2016)

Pomocí řetězce klíčových slov „uprchlík“, „(i)migrant“, „Kolín“ a jejich kombinací jsem došla k několika stovkám textů, tedy množství, které jsem považovala za dostatečné pro jejich výpovědní hodnotu. V předvýzkumu jsem používala klíčová slova jako „azyl“ a „běženec“, nakonec jsem se rozhodla tyto výrazy nevyhledávat, protože texty, které je obsahovaly, byly buď duplicitní, nebo se vztahovaly k jinému tématu. Z těch několika set příspěvků jsem vyřadila články, které se přímo netýkaly zvoleného tématu, ale databáze je vygenerovala na základě klíčového slova (zejména v případě slova Kolín, kdy jsem nashromáždila texty, které se týkaly dění v českém Kolíně), nicméně nijak nesouvisely s analyzovanou fází tzv. migrační krize a s děním v Kolíně nad Rýnem. Nakonec jsem ještě procházela všechna lednová vydání čtyř sledovaných médií z ledna roku 2016, abych nepřehlédla texty, které se k tzv. migrační krizi vztahovaly, ale neobsahovaly mnou zvolená klíčová slova. Jako vzorek pro svoji práci jsem se rozhodla použít výhradně zpravodajské příspěvky z titulních stran a z rubrik věnovaných domácímu i zahraničnímu zpravodajství, a vynechat publicistické útvary, tedy názorové texty, jako jsou sloupky, komentáře, fejetony apod. Původně jsem zamýšlela podrobit analýze jak publicistické, tak zpravodajské útvary věnované migraci a nově příchozím. Můj předvýzkum ale napovídal, že bych všechny texty, které sledované deníky publikovaly během ledna 2016 na téma migrace, vzhledem k jejich vysokému počtu nedokázala kvalitně zpracovat. Rozhodla jsem se tedy zaměřit pouze na zpravodajské příspěvky, tj. texty, které nebyly zařazeny v přílohách sledovaných médií, ale pouze v jejich zpravodajských rubrikách. Dalším důležitým kritériem bylo, že se muselo jednat o mediální sdělení, jejichž hlavním tématem byla migrace. Zaznamenávala jsem si, zda je migrace a uprchlictví hlavním, nebo vedlejším tématem v daném příspěvku. Všechny texty, kde migrace sice byla zmíněna, ale pouze jako okrajové či doplňující téma, přičemž zbytek textu byl zaměřen na jeden nebo více jiných fenoménů, jsem nakonec mezi analyzované útvary nezařadila. Analyzovala jsem tedy jen ta sdělení, která jsem zakódovala jako zpravodajská a ve kterých byla zároveň migrace hlavním tématem. Kromě zpráv jsem se soustředila i na reportáže a rozhovory, i když zprávy drtivě převažovaly.

Jedním z nejdůležitějších závazků médií je předkládat společnosti zpravodajství, které splňuje určité informační kvality. (Reifová 2004: 118) Kvalitní zpravodajství by mělo být založené na dodržování určitých postupů novinářské práce a pravidel, jakými jsou objektivita, vyváženost, neutralita, diverzita, transparentnost, přesnost, srozumitelnost a další. (Ibid. 118-119) Objektivita zpravodajství je považována za „jeden z nepodstatnějších požadavků

*společnosti vztahujících se k žánru zpravodajství“.* (Reifová 2004: 167) Domnívám se, že ze zpravodajských sdělení bude patrné, jakým způsobem dané médium k migraci přistupuje. Zásadní pro mě ale bylo vidět spolu se zpravodajskými texty i doprovodné fotografie vyobrazující nově příchozí, jakož i vizualizace, infografiky či ilustrace, které tvoří nedílnou součást tištěného zpravodajství. Po provedení předvýzkumu jsem se rozhodla nezařadit do analýzy vizuální materiály, které vyobrazovaly osobnosti z českého a zahraničního politického či společenského života bez příchozích a také demonstrace na podporu migrace či proti ní. Velké množství tištěných zpráv bylo doplněno fotografiemi politiků a političek, mě ale zajímalo, jak jsou v českých denících vyobrazováni zejména sami příchozí a co se o nich lze dozvědět. V tomto směru se ukázaly být cenné rovněž popisky u publikovaných fotografií či ilustračních vizualizací.

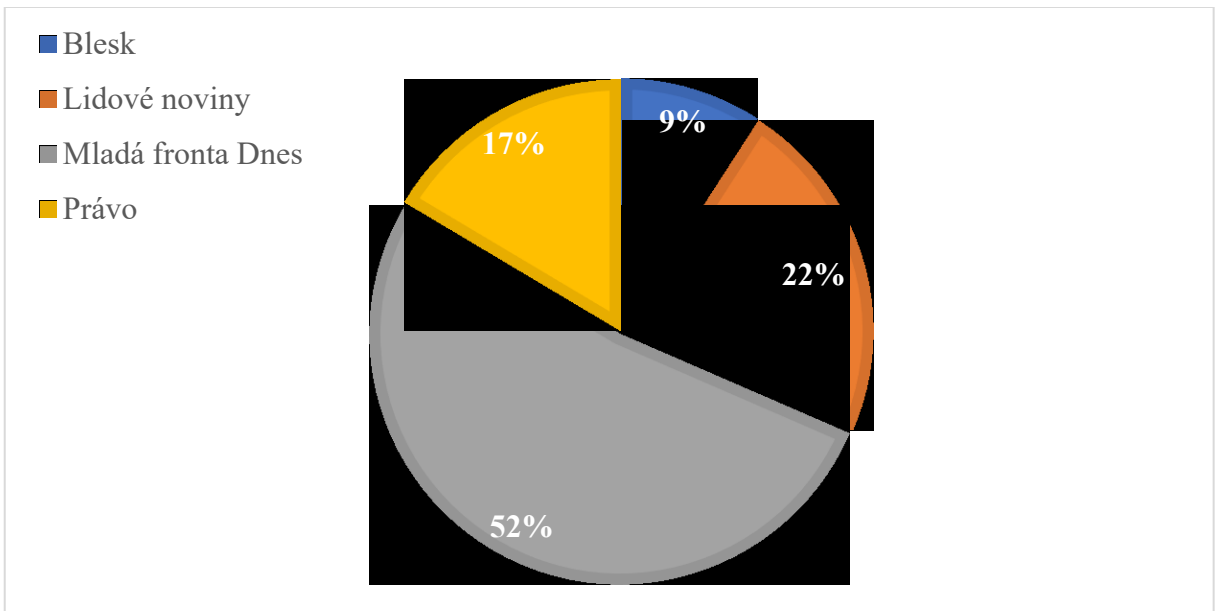
Nakonec mi tedy zbylo 219 textů a 55 fotografií, které jsem podrobila genderové analýze. Po provedení předvýzkumu jsem zaznamenala určitá témata a rysy, které byly společné velkému množství analyzovaných příspěvků. Na základě toho jsem poté stanovila 15 kategorií, na které jsem se zaměřila.<sup>14</sup>

Tabulka č. 1: Vzorek analýzy

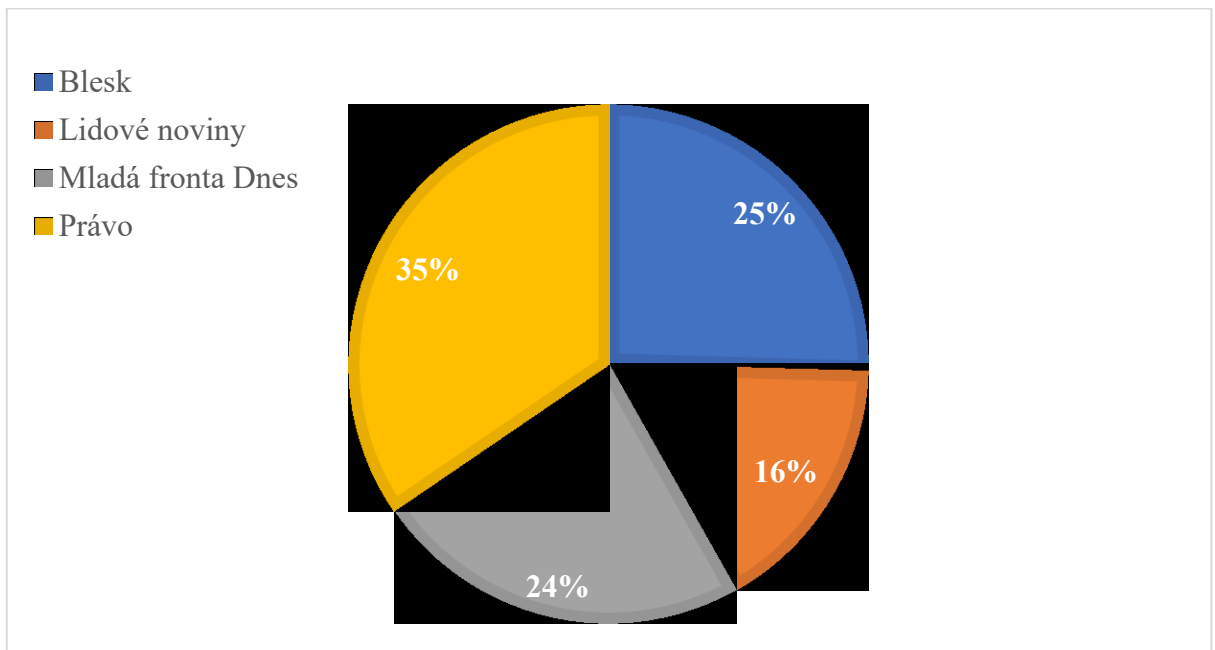
<b>Médium</b>	<b>Počet textů</b>	<b>Počet obrazových materiálů</b>
Blesk	20	14
Lidové noviny	49	9
Mladá fronta Dnes	114	13
Právo	36	19
<b>Celkem</b>	<b>219</b>	<b>55</b>

Graf č. 1: Zpravodajské příspěvky

<sup>14</sup> Přehled sledovaných kategorií uvádím v tabulce č 2.



Graf č. 2: Doprovodné vizuální materiály



Tabulka č. 2: Sledované kategorie

<b>Kód</b>	<b>Popis sledované kategorie</b>	<b>Typický příklad</b>
Množství příchozích	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Migrace jako něco nekontrolovatelného</li> </ul>	<i>přiliv migrantů; uprchlická vlna; vlna migrantů; proudí stovky lidí<sup>15</sup></i>
Patologizace a disciplinace	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Nevladatelné a nepřijatelné chování, potřeba jednat s příchozími silou</li> <li>• Nikdo si s nimi neví rady (včetně policie)</li> </ul>	<i>Za její smrt mohou politici, kteří nechali migrantskou krizi dojít tak daleko.<sup>16</sup></i>
Původ	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Národnost</li> <li>• Barva pleti</li> <li>• Etnicita</li> <li>• Region / země původu</li> </ul>	<i>Skupiny často opilý mladíků, podle policie severoafrického nebo arabského zjevu, tam obklíčily osamělé ženy, hrubě je slovně napadaly, osahávaly je na intimních partiích a v některých případech i okradly.<sup>17</sup></i>
Motivace k migraci	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Proč migrují</li> <li>• Nemají tu co dělat</li> <li>• Jdou pro peníze</li> </ul>	<i>Na hranicích, které překračují, nikdo nezjišťuje, kdo je migrant jdoucí za vidinou sociálních dávek a kdo uprchlík před válečným násilím.<sup>18</sup></i>
Hypersexualita a reprodukce	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Nevladatelné sexuální chování</li> <li>• Abnormální reprodukce</li> </ul>	<i>„(...) policisté věděli o tom, že velká skupina mladých mužů loni a předloni osahávala nezletilé dívky na kulturním festivalu (...).“<sup>19</sup></i>
Sexuální násilí	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Sexuální násilí vůči „našim“ ženám</li> </ul>	<i>Berlíňanka ruského původu Lisa (13) byla 30 hodin nezvěstná a podle ruských médií byla v té době znásilňována mladými imigranty.<sup>20</sup></i>

<sup>15</sup> Uzavření hranic? Stálo by to miliardy..., Blesk, 25. 1. 2016

<sup>16</sup> Migrant (15) ubodal anděla, Blesk, 29. 1. 2016

<sup>17</sup> Tlupy arabských mladíků osahávaly desítky Němek, MfD, 6. 1. 2016

<sup>18</sup> Kdo je zastaví? Ani mráz to nedokázal..., Blesk, 19. 1. 2016

<sup>19</sup> Útoky migrantů tajili i Švédové, Lidové noviny, 12. 1. 2016

<sup>20</sup> ZÁKAZ stíhat uprchlíky!, Blesk, 29. 1. 2016

	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Sexuální násilí vůči dětem</li> </ul>	
Agresivita, násilí	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Sklony k násilnému chování</li> <li>• Vraždy</li> <li>• Výtržnictví</li> </ul>	<i>Ve švédském azylovém centru zavraždili sociální pracovníci. (...) Ke krvavému útoku došlo ve městě Mölndal na jihozápadě Švédska, v centru pro děti migrantů od čtrnácti do sedmnácti let. Většina z nich se dostala do Švédska bez rodičů.<sup>21</sup></i>
Bezpečnostní hrozba	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Potřeba ochránit hranice</li> <li>• Terorismus</li> <li>• Ohrožení stability cílové země</li> <li>• Kriminalita</li> </ul>	<i>Šéfové vlád Česka, Slovenska, Polska a Maďarska budou pravděpodobně jednat o lepší ochraně Schengenu, případně o vytvoření záložní hraniční linie na úrovni Bulharska a Makedonie.</i>
Věk příchozích	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Zmínky o věku příchozích</li> </ul>	<i>Severní Porýní-Vestfálsko se musí starat o příliš mnoho uprchlíků ze severní Afriky, kteří mají jen minimální šanci na azyl a často se dopouštějí trestných činů. Novinářům to včera řekl ministr vnitra nejlidnatější německé země Ralf Jäger a vyzval ke spravedlivějšímu rozdělení běženců. Podle Jägera jsou to většinou svobodní mladí muži, které policie považuje za vysoce problémové.<sup>22</sup></i>
Finanční zátěž	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Finanční náklady plynoucí z migrace pro cílovou zemi</li> </ul>	<i>Francouzi vystavěli pro migranty v Calais obytné tábory za zhruba 135 milionů korun. A nechvalně proslulou džungli v Calais chtějí srovnat se zemí!<sup>23</sup></i>

<sup>21</sup> Migrant (15) ubodal anděla, Blesk, 27. 1. 2016

<sup>22</sup> Přísní Dánové nutí běžence učit se řeč, Lidové noviny, 27. 1. 2016

<sup>23</sup> Vyženou běžence buldozery?!, Právo, 14. 1. 2016



Oni můžou	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Zvýhodňování příchozích</li> <li>• Beztrestnost</li> </ul>	<i>Zjistilo se totiž, že policisté v Kielu dostali rozkaz, podle kterého nesmí uprchlíky, již se dopustili trestného činu, stíhat!</i> <sup>24</sup>
Jsou jiní	<ul style="list-style-type: none"> <li>• My vs. oni</li> <li>• Jinakost</li> <li>• Necivilizovanost</li> <li>• Neinformovanost, naivita</li> <li>• Odlišný hodnotový rámec</li> <li>• Nekulturní způsob života</li> <li>• Špatné hygienické návyky</li> <li>• Hlasitá konverzace</li> </ul>	<i>Je ale zřejmé, že střet dvou odlišných kultur je stále problematictější. (...) Napětí roste, demonstrace místních u ubytoven migrantů jsou běžné, stejně jako šarvátky mezi uprchlíky v nich. Podle průzkumů veřejného mínění polovina Němců pochybuje, že jejich země zvládne migrační krizi.</i> <sup>25</sup>
Vyznání a náboženské symboly	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Víra, náboženské zvyky</li> <li>• Zahalování</li> <li>• Muslimská a islámská kultura</li> </ul>	<i>I když měli klienti na výběr různé druhy jídel podle svých náboženství, nastávaly každý den problémy.</i> <sup>26</sup>
Území, ke kterému se text vztahuje	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Země či region události</li> </ul>	<i>Severofinské město Haukipudas zakázalo mladíkům z místní ubytovny pro žadatele o azyl na dva týdny vstup do veřejného bazénu.</i> <sup>27</sup>
Soucit	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Vyjádření či absence soucitu</li> </ul>	<i>Agentura AFP vydala včera zprávu, že v moři u řeckého ostrova Samos utonulo nejméně 24 uprchlíků včetně deseti dětí.</i> <sup>28</sup>

<sup>24</sup> ZÁKAZ stíhat uprchlíky!, Blesk, 29. 1. 2016

<sup>25</sup> Napětí v Sasku: osahávání v bazénu, dva zbití u vleků, MfD, 21. 1. 2016

<sup>26</sup> Všichni jsme lidé a žijeme ve stejné zemi, Lidové noviny, 21. 1. 2016

<sup>27</sup> Finské město nechce azylanty v bazénu, MfD, 18. 1. 2016

<sup>28</sup> Haag chce vracet běžence do Turecka, Právo, 29. 1. 2016

Velká část mediálních sdělení, jež se vážou k migraci, pochází z agenturního zpravodajství, které lze považovat za dominantní zdroj informací citovaných sledovanými médii. Taktéž mezi doprovodnými fotografiemi publikovanými ve sledovaných denících převažují ty z mezinárodních agentur či fotobank, zejména Reuters a Associated Press. Původní snímky pořízené přímo autory či autorkami vybraných deníků jsou spíše výjimkou. Málkové zpravodajské útvary vznikly na základě přímého pozorování skutečnosti, daleko častěji jsou sdělení převzata z tiskových agentur nebo jiných médií. (Tkaczyk 2018: 13) V důsledku této praxe se tak některé informace ve sledovaných denících opakovaly, neboť všechna čtyři média pracují s víceméně stejnými zahraničními zdroji a agenturami a jen málkové příspěvky pocházely z jejich vlastní produkce. Tomuto fenoménu a jeho důsledkům se vzhledem k zaměření práce nicméně ve svém textu dále nevěnuji.

Za jeden z možných nedostatků této práce lze považovat opominutí kontextu a složení zpravodajství v jednotlivých vydáních sledovaných deníků. Bylo by jistě velmi zajímavé zaměřit se na to, jakým způsobem jsou zprávy věnované migraci v analyzovaných denících řazeny do jednotlivých rubrik a jaké tvoří tematické celky v souvislosti se zaměřením zpráv, které se nacházejí ve stejné rubrice či na stejné straně. Je zřejmé, že role kontextu a složení témat na dvojstraně může mít vliv na výslednou interpretaci daného mediálního obsahu. Vzhledem k tomu, že vzorek textového i obrazového materiálu, který analyzuji, je velmi obsáhlý, rozhodla jsem se nevěnovat pozornost tomu, jakými texty či obrazovými materiály jsou mnou analyzované příspěvky obklopeny. Pokud bych se rozhodla zkoumat to, v jakém vztahu jsou zprávy o „migrační krizi“ a ostatní textové útvary, byla by tato práce sice možná komplexnější v celkové interpretaci, na druhou stranu by v takovém případě pravděpodobně byla více zaměřená na analýzu mediálního obsahu jednotlivých deníků a z perspektivy mediálních studií, nikoli z perspektivy genderové. Této možné limitace si jsem nicméně plně vědoma.

#### 4. Empirická část

##### 4.1. Konstrukce maskulinity ve zpravodajských sděleních

Ač to tak na první pohled možná nevypadá, v textech zaměřených na tzv. migrační krizi mají zcela zásadní roli muži-migranti. Způsob, jakým český tisk informuje o migraci, naznačuje, že migrující jsou z velké většiny muži a existují sami o sobě ve společenském vakuu. Zejména v textech, které vyobrazují migraci jako hrozbu, jsou přichozí portrétováni jako muži bez rodin, bez přátel, bez partnerů či partnerek a bez dětí. Nejen že ve většině případů nejsou prezentováni jako ti, kteří migrují například spolu s rodinou, často nejsou prezentováni ani jako lidé, kteří někdy nějaké příbuzné a blízké měli. Zpravodajství zaměřené na migraci ve sledovaných denících je velmi androcentrické, přičemž zejména pro laické čtenářstvo tento fakt nemusí být na první pohled zjevný. Bourdieu uvádí, že androcentrické vidění je předkládáno jako neutrální, což má za následek posilování a upevňování stávajícího maskulinního řádu. (Bourdieu 2000: 13)

Jak uvádějí Buchanan, Grillo a Threadgold, migrace jako fenomén se v mnoha případech personifikuje: bývá synonymem pro mladé muže, jež představují hrozbu pro naše země. (Buchanan et al. 2003: 9) Média mají tendenci vyobrazovat muže-migranty jako agresory a lidi, pro které je typické páchaní násilí. (Berry et al. 2016: 42)

Příklady sdělení:

*Ke krvavému útoku došlo ve městě Mölndal na jihozápadě Švédska, v centru pro děti migrantů od čtrnácti do sedmnácti let. Většina z nich se dostala do Švédska bez rodičů. **Napětí v centru, stejně jako v jiných švédských ubytovnách, narůstalo už dlouho. Množící se sexuální útoky na ženy, krádeže, agresivní gangy, rostoucí frustrace migrantů i obyčejných Švédů.***<sup>29</sup>

***Loupež šperků v luxusním berlínském obchodním domě KaDeWe. Přepadení mezinárodního pokerového turnaje, rovněž v Berlíně. Oblasti Porúří, do nichž se téměř neodvážjí ani policie. Vše má jedno společné: mnoho podezřelých je z rodinných klanů, které***

---

<sup>29</sup> Migrant (15) ubodal anděla, Blesk, 27. 1. 2016

*policie považuje za obtížně integrovatelné. Zejména v Berlíně, Severním Porýní-Vestfálsku a Dolním Sasku jsou členové klanů podezírání, že se podílejí na ilegální činnosti.<sup>30</sup>*

Sledované deníky mají tendenci zdůrazňovat věk příchozích. Ten představuje proměnnou, která významně ovlivňuje výsledný mediální obraz migrujících, jež média nahlíží genderovou a rasovou optikou. (Pruitt et al. 2018: 688) K úplnému porozumění role genderu v migraci je důležité přihlídnout ke kategorii věku a v interpretacích zohlednit protínání těchto faktorů společně s kategorií etnicity. S obdobím dospívání bývá spojována určitá „nevybouřenost“. Mláď bývá asociováno s maskulinitou, a tak je zpravidla médií čteno jako nebezpečné. (Pruitt et al. 2018: 689)

Příklady sdělení:

*Severní Porýní-Vestfálsko se musí starat o příliš mnoho uprchlíků ze severní Afriky, kteří mají jen minimální šanci na azyl a často se dopouštějí trestných činů. Novinářům to včera řekl ministr vnitra nejlidnatější německé země Ralf Jäger a vyzval ke spravedlivějšímu rozdělení běženců. Podle Jägera jsou to většinou svobodní mladí muži, které policie považuje za vysoce problémové.<sup>31</sup>*

Zpravodajství, které následovalo události v Kolíně nad Rýnem a jiných městech, kde byly při oslavách Nového roku sexuálně napadány ženy, se soustředilo na zdůrazňování rozdílů mezi Evropou a zeměmi původu příchozích. Evropské státy byly vyobrazovány jako země liberální, kde platí genderová rovnost a kde se sexuální násilí nevyskytuje, země původu příchozích byly naopak vyobrazovány jako zaostalé, protože nepřátelské vůči ženám (Gray, Franck 2019: 285) Tento popis příchozích byl vystaven na předpokladu, že všichni příchozí jsou příslušníky „tradiční“, patriarchální společnosti, kde jsou ženy v podřízené pozici vůči mužům. Pozici, ve které se nacházejí ženy v evropských společnostech, sledovaná média nijak neproblematizovala.

---

<sup>30</sup> Proč mají přistěhovalecké klany svoje zákony, MfD, 20. 1. 2016

<sup>31</sup> Přísní Dánové nutí běžence učit se řeč, Lidové noviny, 27. 1. 2016

Příklad sdělení:

*Celkem se o silvestrovské noci shromáždilo u kolínského hlavního nádraží na tisíc mužů a z davu se následně vyčleňovaly skupiny převážně arabských mladíků, jejichž členové obkličovali ženy, sexuálně je napadali a okrádali je. (...) V létě 2014 i 2015 v průběhu festivalu údajně skupiny mladých mužů, převážně z uprchlické komunity, sexuálně napadaly dívky, z nichž nejmladším bylo pouhých 11 či 12 let, napsal včera deník The Local. Švédská policie slíbila, že obvinění ze zatajování informací o údajném hromadném obtěžování žen neprodleně prošetří. Švédská média uvedla, že policisté věděli o tom, že velká skupina mladých mužů loni a předloni osahávala nezletilé dívky na kulturním festivalu We Are Sthlm, který se chlubí tím, že je největším evropským festivalem pro mládež.<sup>32</sup>*

Lidé tmavé barvy pleti jsou často vykreslováni jako urostlí a fyzicky velmi zdatní. Velikost těla je u lidí tmavé barvy pleti čtena jako divošská, obzvlášť v kontextu s výraznou muskulaturou. Zároveň je výrazná maskulinita v mediálních sděleních asociována s kriminalitou, násilím a/nebo sexuálním násilím. Fyzická stránka příchozích byla akcentována zejména ve zpravodajských příspěvcích deníku Blesk. Migranti jsou tak konstruováni jako silní muži se sklony k agresí.

Příklad sdělení:

*Je ale zřejmé, že střet dvou odlišných kultur je stále problematičtější. Německo, kam loni dorazilo více než milion uprchlíků, začíná strážlivět ze „zvací politiky“ kancléřky Angely Merkelové (CDU). Napětí roste, demonstrace místních u ubytoven migrantů jsou běžné, stejně jako šarvátky mezi uprchlíky v nich. Podle průzkumů veřejného mínění polovina Němců pochybuje, že jejich země zvládne migrační krizi.<sup>33</sup>*

Campani uvádí, že média mívají sklony věnovat tématu kriminality příchozích velkou pozornost, kterou někdy doprovází statistické údaje o vzrůstajícím zločineckém jednání

---

<sup>32</sup> Útoky migrantů tajili i Švédové, Lidové noviny, 12. 1. 2016

<sup>33</sup> Napětí v Sasku: osahávání v bazénu, dva zbití u vleků, MfD, 21. 1. 2016

v Evropě v důsledku migrace, ale většinou tyto texty neberou v úvahu, jak jsou statistická data sbírána a analyzována, a jaká je tedy jejich výpovědní hodnota. (Campani in King, Wood 2001: 47) Ze zpravodajských příspěvků vyplývá, že migranti jsou silní a tuto sílu používají k násilí vůči ostatním.

Příklad sdělení:

*Sdružení britských dopravců vyzvalo Francii, aby k ochraně kamiónů před agresivními migranty, kteří se snaží dostat do kamiónů, povolala do Calais vojáky.<sup>34</sup>*

Příchozí jsou vyobrazováni jako násilí přivyklí natolik, že i policie v Evropě se jich bojí.

Příklady sdělení:

*Švédové to vzdali: Policie přiznává, že nestíhá zasahovat proti vzrůstající kriminalitě běženců. (...) Policii zavolal do tábora ve Västers personál poté, co se ukázalo, že utečenci surově a opakovaně znásilňují chlapce (10) ze svých řad. Zaměstnanci ho neuměli ochránit, a tak spoléhali na ozbrojené muže zákona. To se ale přepočítali! Deset policistů hledajících zneužívaného kluka obklopily hordy řvoucích mužů a odmítaly chlapce vydat. Po krátké potyčce policajti z tábora utekli. Později uvedli, že se báli o životy.<sup>35</sup>*

Migranti jsou často konstruováni jako lidé, jimž je násilí vlastní. Texty jsou vystavěny na předpokladu toho, co je „normální“, přičemž jsou to evropská (česká) média, kdo je v pozici rozhodčího. V médiích jsou publikovány texty, které velmi často pracují s tím, že představy všech čtenářů a čtenářek o normalitě jsou totožné s představami autorů a autorek textů.

K tomu, aby si čtenáři a čtenářky udělali představu o tom, jak příchozí vypadají po fyzické stránce, slouží volba expresivních jazykových prostředků jako „chlapák“, „chlap“ a podobně. To jsou výrazy, které zprostředkují představu člověka, který je velký, silný, fyzicky zdatný, a

---

<sup>34</sup> Vídeň chce pevný Schengen. I bez Řecka, Právo, 25. 1. 2016

<sup>35</sup> Poldové utíkali ve strachu o život! Blesk, 28. 1. 2016

tedy (zřejmě) nebezpečný. Pokud by byly použity neutrální výrazy jako je „muž“ či „člověk“ apod., celkové vyznění zpravodajství o migraci by mohlo být velmi odlišné.

Příklad sdělení:

*Švédsko řeší nový problém: vrahovi krásné Alex (†22) ze zařízení pro nezletilé běžence má být patnáct. K soudu ale přivedli 185 cm vysokého svalnatého chlapa s oholeným vousem. Kolik mu je doopravdy?! (...) V pondělí nad ránem ji pak kudlu do zad vrazil Youssaf Khaliif Nuur. Somálec, který o sobě tvrdí, že je mu jen 15 let. Jaký **chlapák** se z něj před göteborgským soudem vyklubal, jste četli už v úvodu... A takových případů je ve Švédsku plno.<sup>36</sup>*

Zpravodajské příspěvky, které problematizují tělesnou stránku příchozích, jsem zaznamenala zejména v deníku Blesk. Sdělení v Blesku se rovněž odlišují od zpráv z ostatních analyzovaných médií mírou užívání sarkasmu a ironie. V důsledku působí bulvárně, ale zároveň se jedná o srozumitelné užití jazyka, které je blízké cílové skupině, pro kterou zpravodajské příspěvky tak mohou být snadněji dekodovatelné.

Příklad sdělení:

*Saad Alsaud je třeba ironicky označován za **nejrychlejšího 14letého atleta** v zemi... Ostatní děti mu v běhu absolutně nestačí. A ani nemohou, protože jsou zkrátka o **deset let mladší**...<sup>37</sup>*

Dalším výrazným rysem vyzdvihovaným ve zpravodajských textech se jeví výrazné ochlupení nebo neobvyklý sestřih či výrazně dlouhé, kudrnaté či objemné vlasy.

---

<sup>36</sup> Velké lži malých běženců! Prý 14 let, Blesk, 30. 1. 2016

<sup>37</sup> Velké lži malých běženců! Prý 14 let, Blesk, 30. 1. 2016

Příklad sdělení:

*„Je mi šestnáct,“ tvrdí zarputile Ahmad Farid, který mezi dětmi ve škole vypadá jako jejich otec. Plnovous by mu zjevně narostl během týdne dvou... I urostlé figury a chlupy na hrudi nasvědčují, že ti hoši nemají zrovna končit na základce.<sup>38</sup>*

Takto vykreslované fyzické rysy mohou být spojovány s divokostí, nespoutaností či nekultivovaností. Explicitní zmínky na toto téma jsem neidentifikovala v Lidových novinách, Mladé frontě Dnes, ani Právu. Naopak zpravodajství deníku Blesk vytvořilo kategorii divocha, která byla ale univerzálně používána, jako by reprezentovala všechny nově příchozí. Vzezření migrujících mužů v tomto deníku stojí v protikladu k nevyslovené představě, jak vypadá muž podle našich (českých, evropských) měřítek. Kimmel uvádí, že v rámci dominantní kultury je maskulinita, kterou reprezentuje bílý heterosexuální příslušník střední vrstvy ve středním věku tou směrodatnou maskulinitou, která určuje standard pro ostatní muže. (Kimmel 1994: 61) Ti jsou s tímto pomyslným „ideálem“ konfrontováni a porovnáváni. Přestože existuje mnoho typů maskulinity, společností jsou lépe přijímány a ceněny ty z nich, které odpovídají dominantní představě. (Ibid.) Příslušníci maskulinit, které nesplňují kritéria, jež odkazují k „normální“ či běžné maskulinitě, pak mohou být vnímáni jako ti „jiní“.

#### 4.1.1. Odlišná barva pleti

U nově příchozích média zdůrazňují odlišnou barvu pleti. Etnické a rasové kategorie zároveň konotují určité charakteristické rysy a povahové vlastnosti jejich nositelů a nositelek. Podle Šmausové je jednou z důležitých funkcí konstrukce ras projekce, pomocí níž se vytváří představa o vlastní identitě. (Šmausová 1999: 439) Vlastní „pozitivní“ identita je konstruována pomocí odštěpení vlastních nežádoucích charakteristik od sebe samé-ho a jejich projekce do těch „druhých“. (Ibid.) Prezentace nově příchozích coby „mladíků arabského vzhledu“<sup>39</sup> je velmi zkratkovitá vzhledem k tomu, že vzezření a etnicita je věcí velmi individuální, a proto nelze zobecňovat a vyvozovat z příslušnosti, mnohdy domnělé, k rase či etnicitě například vlastnosti jedince nebo způsob chování. Jak se určuje etnicita? Kdo je arab a kdo ne? Pro

---

<sup>38</sup> Velké lži malých běženců! Prý 14 let, Blesk, 30. 1. 2016

<sup>39</sup> Přistěhovalci zorganizovali „hon na ženy“, MfD, 6. 1. 2016



identifikaci osoby a její etnickou příslušnost je rozhodující situační kontext spíše než tělesné či kulturní charakteristiky. (Šmausová 1999: 439)

Tmavá těla v dominantně bílém prostředí bývají konstruována jako problematická a jako ta, která představují podřadnou, jinou verzi těch „správných“ těl. (Mapedzahama, Kwansah-Aidoo 2017: 1) Z analýzy vyplývá, že barva kůže hraje v kontextu migrace zcela zásadní roli. „*Rasismus je stále důležitým aspektem současných migračních diskurzů,*“ uvádí trojice britských vědců, kteří se věnují zkoumání souvislostí mezi migrací a etnicitou ve studii „*Understanding the contemporary race–migration nexus*“. (Erel et al. 2016: 1343) Nejen v Evropě jsou bílí lidé, kteří se odstěhovali za prací, nazýváni „expaty“, zatímco nebílí, kteří se rovněž odstěhovali za prací, jsou považováni za „imigranty“. (Němečková 2018) Rozdíl vzniká na základě třídní příslušnosti a etnicity. Stejně tak české tištěné deníky promítají do svého zpravodajství představy o příchozích, z kterých je zřejmé, že kdo je migrant nebo uprchlík, ten je nebílé barvy pleti. De Genova popisuje černošství (blackness) jako rasovou sociopolitickou kategorii, jež zahrnuje široké spektrum sociálních identit, které jsou prezentované jako ne-bílé. (De Genova 2018: 1171) Zpravodajské texty jsou psané z pozice člověka, který je součástí dominantní části společnosti. Jak uvádí van Dijk, majoritní část společnosti, která bývá tvořena bílou většinou, spoluutváří systém, ve kterém je elita a její moc systematicky upevňována a potvrzována a který současně vytváří předsudky vůči etnickým minoritám. (van Dijk 1999: 146) Tato hierarchizace společnosti se promítá i do zpravodajských sdělení. K tomu, jak rasu a etnicitu reflektují česká média ve svých příspěvcích, přistupuji velmi kriticky. Zaujímám v tomto případě přístup sociálního konstruktivismu, podle kterého je rasa politickou konstrukcí a kategorií, která má kořeny v kolonialismu. (Erel et al. 2016: 1343) Kromě toho se ztotožňuji s interpretací, že je „*(...) rasa připisovaná těm, kdo se nachází zrovna u moci, používaná za účelem nálepkování druhých jako jiných a podřadných.*“ (Kibria et al. 2013 in Erel et al. 2016: 1343)

Už v polovině 20. století byli nebílí migranti-muži přicházející ze zemí Společenství národů do Velké Británie za prací vnímáni jako sexuální predátoři, nebezpeční, odpovědní za šíření různých onemocnění, včetně těch sexuálně přenosných. (Wray 2015: 430). Dle této studie byla tmavá plet' spojována s nemocemi, nečistotou, špínou, primitivitou, nebo třeba sexuální náruživostí. Dle feministické teoretičky Wood, která analyzovala americká média, jsou muži tmavé barvy pleti častěji než zástupci jiných demografických skupin v médiích vyobrazováni

jako lidé chlípní, lenoši a kriminálníci (Wood 2001: 32) Tento způsob vyobrazování příchozích mužů má původ v systematicky uplatňovaném genderovaném a rasovém koloniálním myšlení.

Příklad sdělení:

*Podle německého bulvárního Bildu organizovaly skupiny arabsky vyhlížejících mladíků v okolí vykřičené hamburské čtvrti Reeperbahn doslova lov na ženy. Ještě horší byla situace v Kolině nad Rýnem, kde se před silvestrovskou půlnocí shromáždilo asi tisíc mladíků, podle policie „severoafričského nebo arabského vzhledu“, mnozí z nich byli pod vlivem alkoholu.<sup>40</sup>*

Také například v kontextu vraždy sociální pracovníce ve Švédsku bylo jak v textu, tak na fotografiích vyzdvihoováno, že atraktivní, dobrotivou Švédku ubodal statný muž tmavé barvy pleti, který lhal o svém věku. To platí zejména v deníku Blesk, který o případu informoval několikrát a opakovaně upozorňoval na fyzické rysy pachatele.

Příklad sdělení:



<sup>41</sup> Popisek: Vrah krásné Alex. Prý 15 let. Nedostižný atlet Saad. Prý 14 let. „Fotřík“ Ahmad. Prý 16 let

<sup>40</sup> Přistěhovalci zorganizovali "hon na ženy", MfD, 6. 1. 2016

<sup>41</sup> Velké lži malých běženců! Prý 14 let, Blesk, 30. 1. 2016

Některé zpravodajské útvary stavěly do kontrastu agresivitu příchodích s nevinným terčem toho kterého útoku. Například v případě zmíněné vraždy média shodně vyzdvihovala pozitivní vlastnosti, povahové rysy, ochotu pomáhat, příjemné vystupování nebo fyzickou atraktivitu ženy.

Příklad sdělení:

*Alexandra Mezher byla mladá a krásná, celý život měla před sebou. Chtěla pomáhat chudým a dělala sociální pracovníci ve švédském centru pro migranty. Ti ji za obětavost odměnili ranami nožem.*<sup>42</sup>

Některé texty navíc do kontrastu stavěly slova jako „chlapák“ (pro útočníka) a „dívka“ nebo „anděl“ (pro oběť), čímž dosáhly umocnění kontrastu šokujícího sdělení a zdůraznění mocenské nerovnováhy mezi oběma aktéry.

Příklady sdělení:



<sup>42</sup> Migrant (15) ubodal anděla, Blesk, 27. 1. 2016

<sup>43</sup> Migrant (15) ubodal anděla, Blesk, 27. 1. 2016

## Zabitá Švédka Chtěla pomáhat



**Ubodal ji uprchlík** Švédsko je v šoku ze zabití dvaadvacetileté Alexandry Mezherové (na snímku), která pracovala v zařízení pro mladistvé uprchlíky umístěném v obci Mölndal nedaleko Göteborgu. Podle dosavadního vyšetřování byla dívka ubodána teprve patnáctiletým žadatelem o azyl. „Byl to náš anděl, pořád chtěla někomu pomáhat,“ řekla o Mezherové její rodina, pocházející z Libanonu. (ash) Repro: The Sun

44

Mediální sdělení věnovaná tomuto konkrétnímu případu ilustrují rovněž dvojí standard v přístupu k původu oběti a pachatele. Pracovnice, kterou ubodal nově příchozí v azylovém centru, bývá v textech popisována jako Švédka. Útočník naproti tomu je zmiňován jako Somálec nebo Etiopan.<sup>44</sup> Tím média konstruují narativ příchozích, kteří útočí na „naše“ (evropské) ženy. Při bližším zkoumání případu vyšlo najevo, že žena byla původem z Libanonu. Pokud by média tuto informaci zakomponovala do svého zpravodajství, příběh o „přistěhovalcích“, kteří ubližují „naším“ ženám, by nebylo možné vystavět. Další okolností je, že útočník podle lékařského vyšetření trpěl psychickou poruchou a nepobodal jenom pracovníci, ale rovněž dalšího

---

<sup>44</sup> Zabitá Švédka. Chtěla pomáhat, MfD, 27. 1. 2016

<sup>45</sup> Informace o původu útočníka se v jednotlivých denících liší.

příchozího. Poté útočníka zadrželi společnými silami ostatní příchozí, kteří v centru v té době pobývali. Tato fakta značně mění celý příběh, média je ale během měsíce ledna 2016 zřejmě neuveřejnila.

Zajímavý je ve srovnání s tím přístup médií i veřejnosti v České republice k sexuálnímu násilí na ženách. Zpravodajské příspěvky konstruuji znásilnění žen způsobem, který neustále přezkoumává možnou vinu samotných obětí či jejich podíl na znásilnění. (Sagitariová 2015: 56) Média také mají tendenci případy bagatelizovat a snižovat věrohodnost výpovědí obětí. (Appeltoová, Možíšová, Vochocová 2016: 65-66) Znásilněné ženy, kterých je v České republice ročně více než sedm tisíc<sup>46</sup>, jsou společností vnímány jako spoluviníci. Podle výzkumu pro Amnesty International z roku 2015 se v českém prostředí vyskytují tendence tyto činy „*do jisté míry legitimizovat, nebo minimálně neproblematizovat, a na ženu – oběť přenášet část zodpovědnosti*“. (Geržová 2015: 5) Až 63 procent dotázaných Čechů a Češek rovněž uvádí, že za určitých okolností je žena za znásilnění spoluodpovědná. (Ibid.)

Socioložka Ruth Frankenberg v eseji *Growing up white* píše o rasovém privilegii všech lidí bílé barvy pleti. Upozorňuje na fakt, že všichni bílí lidé jsou na základě svojí rasové příslušnosti zvýhodňováni v každodenním životě, aniž by si to uvědomovali. Bílá, privilegovaná vrstva lidí podle ní přijímá automaticky, že rasismus není jejich (naš) problém, ale problém „těch druhých“. Frankenberg zároveň upozorňovala na všudypřítomný strukturální rasismus, jehož projevy příslušníci a příslušnice majority nevnímají – například rasovou rozdělenost obyvatel do městských čtvrtí nebo institucionální podporu místním (původním) lidem v kontrastu k menší podpoře menšinám a příchozím. (Frankenberg 1993) Podobně se k dopadům barvy pleti (ethnicity) na život lidí staví také sociologové Beck a Beck-Gernsheim: „*Kdo je sám v klubu, nevidí ty, kteří musejí zůstat venku. Kdo má bílou barvu kůže, nevidí privilegia, kterých díky ní zcela samozřejmě požívá – a jak se daří těm, kterým se jich nedostává.*“ (Beck, Beck-Gernsheim 2014: 37)

Fakt, že nově příchozí v některých případech vypadají jinak než lidé v České republice, nebo tak ve skutečnosti ani nevypadají, ale společnost si je takové představuje, způsobuje, že jsou i ve zpravodajských příspěvcích vykreslováni jako odlišní po psychické, fyzické, kulturní i morální stránce. Mezi funkce rasistických předsudků patří „*přirazení nižšího statutu pro*

---

<sup>46</sup> Amnesty International, 2015.

*„barevného ‘ a vlastní povýšení“.* (Šmausová 1999: 439) Ve zpravodajských příspěvcích, které jsem podrobila analýze, je zřetel kladen explicitně obzvlášť na odlišnou barvu pleti. Jak upozorňuje van Dijk, reprodukce etnických a rasových předsudků ve společnosti se děje z velké části pomocí komunikačních prostředků. (van Dijk 1999: 145)

Campani uvádí, že média takto vyvolávají rasismus, protože vyobrazují příslušníky a příslušnice etnických minorit ve spojení s negativními charakteristikami, vlastnostmi a sociálními jevy. (Campani in King, Wood 2001: 39) Vzhledu příchozích, ať už skutečných, nebo smyšlených, je v médiích věnována velká pozornost, přímo v textech i pomocí vizuálních doprovodných materiálů. Média tak pomáhají spoluutvářet představu, že když je někdo „tmavší pleti“, je to automaticky „uprchlík“, respektive že všichni uprchlíci jsou lidé tmavší barvy pleti. Jedná se o stereotyp s rasistickým podtextem. Z textů je patrné, která skupina lidí – většinou tvořená přináležitostí k určité národnosti, potažmo „rase“<sup>47</sup> či etnické skupině – je lepší, vyspělejší, a která je ta zaostalejší, a tedy méně hodnotná či horší. (Šmausová 1999) Sledovaná média publikovala příběhy, ve kterých vystupovali obyčejní lidé, které ale veřejnost považovala za uprchlíky. To vyvolalo značné obavy. Muže, kteří vypadali jinak než místní, automaticky lidé vyhodnotili jako „uprchlíky“.

Příklad sdělení:

*Byla to ve středu v Třebíči událost číslo jedna. Mezi lidmi se šířila rychlostí blesku zpráva, že město **přijme uprchlíky a že už přijeli.** (...) Nejprve se objevila zmínka, že byli viděni imigranti v menším autě, poté už se hovořilo o autobuse plném **cizokrajně vyhlížejících cestujících.** (...) V podvečer radnice přišla s upřesněním: „V Borovině bylo viděno 12 mužů tmavší pleti, kteří vystupovali z červené dodávky a měli u sebe zavazadla. Sdělujeme, že nejde o uprchlíky. Jsou to agenturní pracovníci bulharské národnosti pro výrobní firmy na Třebíčsku, dočasně ubytovaní v Borovině.“<sup>48</sup>*

---

<sup>47</sup> Výraz „rasa“ uvádím v uvozovkách proto, abych tím dala najevo svůj odstup od kategorizace lidí podle této charakteristiky. Jsem si vědoma problematičnosti tohoto termínu a zároveň se přikláním k argumentům Gerlindy Šmausové, že rasa je „diskriminační sociální konstrukce“, tedy kategorie vytvořená za účelem zvýhodnění jedné a znevýhodnění jiné skupiny lidí. (Šmausová 1999: 438)

<sup>48</sup> Uprchlíci? Ne. To jen Bulhaři přijeli pracovat do Třebíče, MfD, 28. 1. 2016

Mechanismus, kdy média mají tendenci vytvářet určitý obraz uprchlíků (či „migrantů“ obecně), který veřejnost posléze přejímá, popsala ve svém textu z roku 2001 například etnoložka Campani. Podle ní tištěná média šíří zkreslený obraz příchozích obvykle ještě předtím, než má obyvatelstvo možnost přímo se s nimi setkat. (Cotesta 1999 in Campani in King, Wood 2001: 38)

#### 4.1.2. Sexuální predátoři

Současně bývá s muži tmavé barvy pleti spojována nadměrná sexuální náruživost. (Rupp 2002: 37) Tmavá plet' mužů byla explicitně zmiňována v případech popisovaného sexuálního násilí, jak jsem uvedla výše. Analýza zpravodajských příspěvků nadto ukazuje, že média konstruuji muže neevropského vzezření jako jedince, kteří se obvykle dopouštějí sexuálního násilí nebo se chovají ke svému okolí nevhodně a se sexuálními úmysly.

Příklad sdělení:

*Všichni muži vyšetřovaní kvůli násilným silvestrovským útokům v Kolíně nad Rýnem jsou cizinci, sdělila policie. (...) Celkem se o silvestrovské noci shromáždilo u kolínského hlavního nádraží na tisíc mužů a z davu se následně vyčleňovaly skupiny převážně arabských mladíků, jejichž členové obklíčovali ženy, sexuálně je napadali a okrádali je.<sup>49</sup>*

Tento stereotypní způsob nahlížení na sexuální chování lidí tmavé barvy pleti má kořeny v americkém plantážním otrokářství, které podporovalo sexuální násilí proti otrokyním i otrokům tmavé barvy pleti. (Rupp 2002: 37) Jedinci s tmavou pletí bývají i dnes, na rozdíl od lidí světlé barvy pleti se srovnatelnými fyzickými proporcemi či podobnou tělesnou stavbou, vnímáni jako stvoření, která nejsou schopná svoji sexualitu kontrolovat.

---

<sup>49</sup> Útoky migrantů tajili i Švédové, Lidové noviny, 12. 1. 2016

Příklad sdělení:

*Podle svědků i policie se v centru Kolína nad Rýnem shromáždilo na **tisíc lidí arabského a afrického původu**. Z davu se vyčlenily skupiny mužů, kteří obkličovali ženy, **sexuálně je napadali a okrádali**.<sup>50</sup>*

Podle IOM<sup>51</sup> jsou to zejména mladí muži z Blízkého východu, kdo bývá stereotypně spojován se sexuálními deviacemi. (McAuliffe, Ruhs 2017: 197) Události, o kterých je informováno v médiích, naznačují, že se nejedná o ojedinělé případy sexuálního násilí páchaného jednotlivci. Zpravodajství naznačuje, že muži ze severní Afriky či Blízkého východu se takto chovají zcela běžně.<sup>52</sup> „K dojmu, že se jedná o běžný jev, přispívají i média tím, že uvádějí národnost či etnicitu pachatele.“ (Součková, Valůch 2016)

Příklad sdělení:

*Mnoho místních žen, které bydlí ve čtvrtích, kde žije velké množství **přistěhovalců z muslimských zemí**, však říká, že s podobnými, byť ne tak brutálními sexuálními útoky se setkaly už v minulosti a že **to není nějaká výjimečná situace**.<sup>53</sup>*

V příspěvcích, které informují o sexuálním násilí ze strany nově příchozích, bývá vyzdvihován nízký věk pachatelů. V některých textech se vyskytují zmínky o tom, že tito pachatelé jsou nezletilí. Texty pracují s konstrukcí, že příchozí děti-chlapci vyrostou a stanou se z nich nebezpeční, násilní mladí muži, od nichž společnost potřebuje být ochráněna. (Pruitt et al. 2018: 688) V příspěvcích je kladen důraz na to, že sexuálního násilí se dopouštějí specificky mladí muži. Kromě nízkého věku pachatelů bývá zmiňován i nízký věk obětí, což podtrhuje brutální charakter násilného jednání příchozích.

---

<sup>50</sup> Německá policie: Za útoky nestál organizovaný zločin, Lidové noviny, 13. 1. 2016

<sup>51</sup> International Organisation for Migration, Mezinárodní organizace pro migraci.

<sup>52</sup> O tom, že nebyla prokázána souvislost mezi vyšším počtem příchozích a sexuálním násilím vůči ženám, píše například Davis a Vidler ve své studii nazvané příznačně „*Sexuální násilí v Evropě. Problém uprchlíků?*“ (Davis, Vidler 2016)

<sup>53</sup> Kolín po "honu na ženy" cítí rozpaky, vztek i bezmoc, MfD, 8. 1. 2016



Příklady sdělení:

*Místem děsu se stalo hlavní nádraží ve Stockholmu a jeho okolí. To okupují gangy nezletilých Maročanů (často pod 10 let!), kteří - okrádají kolemjdoucí - a sexuálně obtěžují ženy. „Sahají jim mezi nohy, a když se brání, zfackují je,“ řekl švédské televizi nejmenovaný policista.<sup>54</sup>*

*Čtyři školačky ve věku od 11 do 13 let v neděli osahávali a obtěžovali mladí afghánští uprchlíci v dráždanském bazénu GeorgArnholdBad. Zdaleka to není jediný případ, obtěžování musí řešit vedení řady plaveckých hal a akvaparků v celé zemi.<sup>55</sup>*

V médiích je zároveň kladen důraz na to, že „naše“ (německé, evropské) ženy jsou obtěžovány a znásilňovány „cizími“ muži. Sexuální násilí ze strany příchozích je interpretováno jako chování, které pramení z jiné kultury, jež je ovládána muži (male-dominated culture). (Woods in Gray, Franck 2019: 285) Texty naznačují, že se jedná o důsledek patriarchálního uspořádání společnosti přítomného v zemích, odkud migrující přicházejí. Podobné činy jsou prezentovány v médiích jako nevyhnutelné a opírají se o argumentaci, že takové jednání je v jejich kultuře obvyklé a příchozí si tuto svoji kulturu a způsoby chování přinášejí do Evropy s sebou. (Ibid.) Jedná se o intersekcí, kdy médii prezentovaná jinakost chlapců zároveň slouží jako nástroj k prezentaci chlapců coby dospělých, zralých mužů i přes jejich nízký věk. Současně se tato tendence médií nachází v přímém protikladu k infantilizaci nově příchozích, jež tatáž média produkují v jiných zpravodajských příspěvcích.

Příklad sdělení:

*Město Bornheim u Bonnu zrušilo s platností od středy všeobecný zákaz vstupu do městského plaveckého stadiónu pro uprchlíky-muže. Radnice zákaz zavedla minulý týden s*

---

<sup>54</sup> Poldové utíkali ve strachu o život!, Blesk, 28. 1. 2016

<sup>55</sup> Napětí v Sasku: osahávání v bazénu, dva zbití u vleků, MfD, 21. 1. 2016

tím, že azylanti – **mladí muži** – **slovně a oplzlými gesty obtěžují v lázních ženy, což potvrdily jak plavkyně, tak zaměstnanci.**<sup>56</sup>

Vizuální složka sledovaných příspěvků věnovaných sexuálnímu násilí ze strany nově příchozích ukazuje, že migrující muži bývají vyobrazováni v konfrontaci s policií, zadržení v poutech apod.

Příklad sdělení:



Na německém nádraží Ani zima nezastavila příliv migrantů do Německa. Jen do Bavorska jich od Vánoc přišlo dalších 33 000. Foto: Profimedia.cz

57

Muži v letním oblečení a obuvi představují nově příchozí takové, jaké si je veřejnost představuje. Proti nim na snímku stojí policista. Ačkoliv tato fotografie, soudě podle popisku,

---

<sup>56</sup> Merkelová dostala od CSU ultimátum, Právo, 19. 1. 2016

<sup>57</sup> Přistěhovalci zorganizovali „hon na ženy“, MfD, 6. 1. 2016

nemá přímou souvislost s textem, ilustruje sdělení tak, aby jej čtenářstvo pochopilo následujícím způsobem: že migrace je konfrontace (doloženo policistou v uniformě) mezi námi Evropany a mladíky tmavé barvy pleti, kteří k nám pronikají (ilustrováno skupinou příchozích v konfrontační pozici se zkříženými pažemi a nedůvěřivým výrazem) a které je třeba usměrňovat pomocí ozbrojených složek. Dle Anderssona se rámování příchozích coby rizika mnohdy děje na vizuální i jazykové úrovni. (Andersson 2014: 79) Uvedený snímek má za úkol prezentovat a konfrontovat dva světy, tj. náš a jejich, jež se nacházejí ve vzájemném protikladu. Policista v uniformě a se zbraní za pasem symbolizuje moc a sílu, která má být používána vůči příchozím. Příchozí muži na snímcích ve sledovaných denících často bývají vyobrazováni v doprovodu příslušníků armády či policie, kteří bývají někdy vybaveni přilbami, dlouhými zbraněmi či neprůstřelnými vestami.

Příklady sdělení:



58

---

<sup>58</sup> Seehofer umyl vládě hlavu za migraci, Právo, 22. 1. 2016



59

Příchozí muži bývají vyobrazováni, jak jsou zadrženi bezpečnostními složkami, kontrolováni, pacifikováni či odváděni v poutech. Policejní přesila vůči nim v obrazové rovině symbolizuje nebezpečnost migrujících. Nově příchozí bývají portrétováni jako narušitelé bezpečí a veřejného pořádku. (Tkaczyk 2018)

#### 4.1.3. Násilníci, agresoři, teroristé

Média mají tendenci konstruovat příchozí jako „zdroj nebezpečí“ a hrozbu. (Campani in King, Wood 2001: 47) To, že v souvislosti s migranty hovoří o kriminalitě více, než u většinové populace, může být do jisté míry dáno tím, že příchozí jsou pod větší kontrolou ze strany policejních orgánů a veřejnosti než zbytek populace. Pokud se někdo stane obětí zločinu spáchaného migrantem, je možné, že jej on nebo svědci spíše nahlásí na policii. (Campani in King, Wood 2001: 48) Dalším možným vysvětlením je demografické složení příchozích. Z policejních statistik vyplývá, že ke kriminalitě jsou náchylní nejvíce mladí muži (ve všech skupinách obyvatelstva, nejen mezi migrujícími), a mezi nově příchozími jich je velký podíl. Autorka zároveň ale upozorňuje na to, že média jako taková komplexitu kriminality nemají šanci postihnout. (Campani in King, Wood 2001: 48) Média mají tendenci do zpravodajských

---

<sup>59</sup> Policie: Násilníci se svolali přes web, Právo, 13. 1. 2016

sdělení vměstnat co možná nejvíce informací, které jsou pro cílové příjemce snadno dekodovatelné. Proto je kriminalita příchozích ve zpravodajství mnohdy prezentována zkratkovitě, omezena na stereotypní vyobrazování nově příchozích coby bezpečnostního rizika. (Ibid.)

Z hlediska vlivu a dosahu médií se nicméně jeví jako velmi problematické, pokud se zpravodajské příspěvky nadměru věnují případům loupeží, násilí či vražd, ve kterých byli za pachatele specificky označeni nově příchozí. Příslušníci menšin, včetně příchozích, bývají často v médiích spojováni s kriminalitou, zároveň ale kriminalita a násilí, které je pácháno příslušníky většinové společnosti vůči příchozím, bývá opomíjeno. (van Dijk 1988: 12) Zaznamenala jsem, že některé deníky mají tendenci migraci a priori spojovat se sociálně patologickými jevy. Některá sdělení obsahují výpovědi „svědků“ či „místních“, tyto hlasy ale bývají často anonymní. Charakteristiky přisuzované migrantům se vztahují zejména na příchozí muže a média častěji vyobrazují migranty jako muže než ženy. (Campani in King, Wood 2001: 46) Z textů implicitně vyplývá, že kriminalita či násilí, jehož se nově příchozí (jako celek) dopouštějí, je pácháno výhradně muži.

Příklad sdělení:

*Televize REN, jejíž interview přetiskl web Breitbart London, dala prostor i bývalému německému **policistovi**. Ten řekl, že ne všechny trestné činy migrantů se evidují, a pokud ano, tak se o nich neinformuje vláda. **Podle něj nepřicházejí do SRN za lepším životem, ale páchat zločiny.***<sup>60</sup>

De Genova uvádí, že tzv. migrační krize bývá mimo jiné spojována se zkázou civilizace a s terorismem, specificky s „islámským terorismem“ či „muslimským extremismem“ a upozorňuje, že k několika teroristickým útokům v Evropě došlo v době, kdy se v Evropě (a v médiích) nově objevila tzv. migrační krize. (De Genova 2018: 1772) Analýza ukazuje, že islám a terorismus v některých případech spojují novináři či novinářky v otázkách, které kladou svým respondentům či respondentkám.

---

<sup>60</sup> Vídeň sníží počet přijatých azylantů skoro o dvě třetiny, Právo, 21. 1. 2016

Příklady sdělení:

*Hrozí podle vás **nebezpečí**, že by se **Evropa musela** v nějakém horizontu **islámu podvolit**?*<sup>61</sup>

*Odmítáte ale v SR vznik **ucelené komunity migrantů** s jiným náboženstvím. (...) Navíc upozorňujete na **souvislost mezi migrační vlnou a hrozbou terorismu**.*<sup>62</sup>

Podobnou zmínku o nebezpečnosti křesťanství, kterému by se Evropa musela podvolit, jsem nezaznamenala. Terorismus a islám jsou dva v českém kulturním prostředí relativně málo známé fenomény.<sup>63</sup> Možná i proto se jeví jako jedna z možných cest k jejich porozumění interpretovat je jako vzájemně související. Přestože podle Globálního indexu míru byla v roce 2016 Česká republika vyhodnocena jako šestá nejbezpečnější země světa<sup>64</sup>, mezi nejčastější obavy české populace podle výzkumu CVVM z počátku roku 2016 patřily obavy spojené s radikálním islamismem, jako je terorismus, migrační krize, dění v muslimském světě či válka. (CVVM 2016: 2) Současně šetření agentury Median z roku 2016 ukázalo, že téma migrace považovalo za důležité více než 61 procent mužů a 67 procent žen v České republice, ale více než polovina z nich uvedla, že nemají dostatek informací o souvisejících politických opatřeních, zákonných procesech a pravidlech spojených s přijímáním uprchlíků a migrací jako takovou. (Freidingerová et al. 2016: 21)

Je důležité mít na paměti, že způsob, jakým média prezentují příchozí, může mít vliv na to, jak je vnímá široká veřejnost.<sup>65</sup> Podle Mezinárodní organizace pro migraci platí, že média v Evropě (ale nejen tam) mají tendenci rámovat migraci jako téma velice úzce spjaté s bezpečností. Příchozí bývají spojováni s terorismem, bezpečnostním rizikem, ilegalitou. (McAuliffe, Ruhs 2017: 194) České Centrum pro výzkum veřejného mínění v této souvislosti uvádí: „*Míra tolerance ke zkoumaným skupinám je v dlouhodobé perspektivě (zjišťujeme ji od*

---

<sup>61</sup> Pokud islám ovládne Evropu, bude to kvůli naší slabosti, Právo, 9. 1. 2016

<sup>62</sup> EU páchá rituální sebevraždu, 26. 1. 2016, Právo

<sup>63</sup> Podle výzkumu agentury Median 80 procent dotázaných v České republice nezná osobně člověka, který by se identifikoval jako muslim/ka. (Median 2018)

<sup>64</sup> Institute for Economics and Peace 2016.

<sup>65</sup> Podle výzkumu agentury Median 72 procent lidí v České republice čerpá informace o muslimech a muslimkách z médií. (Median 2018)

roku 2003) víceméně stabilní s výjimkou nárůstu netolerance ke skupinám, které mohou být spojovány s projevy radikálního islamismu v Evropě (cizinci, jiné náboženství, jiná barva pleti), ke kterému došlo v roce 2015.“ (CVVM 2019: 1)

Ve zpravodajství analyzovaných deníků bývá často migrace vyobrazována jako bezprostřední bezpečnostní hrozba, kterou vysoce postavení činitelé a instituce nijak neřeší, čímž se její nebezpečný charakter násobí.

Příklad sdělení:

*Nejhorší však je pro Němce selhání **policie**. Ta z obav, aby nebyla nařčena z politické nevyšpělosti, **nechala řídit migranty**, avšak použila na stejném místě vodní děla proti Němcům demonstrujícím právě kvůli této události. To, že někteří z protestujících byli z krajní pravice, na věci nic nemění. Německá vláda **situaci nemá pod kontrolou a obyvatelé to vědí**. Včera se totiž ke všemu dozvěděli, že útočník zastřelený v Paříži, který s výkřikem „Allahu akbar“ napadl při ročním výročí masakru redakce Charlie Hebdo policejní stanici, žil ještě před několika dny **coby uprchlík v Německu pod čtyřmi jmény** a střídavě tvrdil, že pochází z Maroka, ze Sýrie, z Gruzie.<sup>66</sup>*

Migrace bývá médií interpretována jako bezpečnostní riziko a jednou z možností, jak tomuto riziku předejít, bývá uváděna snaha uzavřít či „zabezpečit“ národní hranice. Jedná se o proces tzv. sekuritizace. (Andersson 2014: 68) Zmínky o nutnosti ochrany hranic se objevují také v otázkách pokládaných autory či autorkami zpravodajských příspěvků.

Příklady sdělení:

*Kdy tedy Evropa začne střežit své hranice?<sup>67</sup>*

*Takže uzavření vnější schengenské hranice by bylo výhodnější pro všechny?<sup>68</sup>*

---

<sup>66</sup> Němci začínají myslet jinak, MfD, 11. 1. 2016

<sup>67</sup> Chovanec: V Unii už nejsme se svým postojem k uprchlíkům divní, Právo, 30. 1. 2016

<sup>68</sup> Uzavření hranic? Stálo by to miliardy..., Blesk, 25. 1. 2016

Dle Anderssona sekuritizace migrace spočívá v tom, že na migraci přestává být nahlíženo jako na politický a společenský problém, a místo toho začíná být vnímána jako problém ryze bezpečnostní. (Andersson 2014: 77)

De Genova uvádí, že přísnější kontroly vnějších hranic EU mají zároveň demonstrovat snahu evropských států bránit se vůči infiltraci jedinců s teroristickými úmysly. Tak se děje navzdory tomu, že za veškerými teroristickými útoky v Evropě, ke kterým v období tzv. migrační krize došlo, stáli lidé narození v Evropě. (De Genova 2018: 1772) Tuto bezpečnostní hrozbu představuje skupina migrantů jako homogenní celek, ale při bližším ohledání se ukazuje, že specificky muži-migranti jsou jmenováni coby nositelé této hrozby. To souvisí s vnímání násilí jako fenoménu, který bývá spojován s maskulinitou. Také Emig uvádí, že v evropském kulturním kontextu bývá terorismus spojován převážně s muži. (Emig 2018: 2)

Campani upozorňuje na provázanost migrační politiky země a mediálních výstupů na téma migrace. Podle ní jsou v případech, kdy stát potřebuje ospravedlnit uzavření hranic a nepřijímání příchozích, migranti často portrétováni jako kriminální živly. (Campani in King, Wood 2001: 42) Násilné či protizákonné činy vyvolávají velkou pozornost českých médií tehdy, je-li vrahem či násilníkem příchozí. „*Tím, že se média zaměřují na kriminalitu příchozích, vytváří stereotypy, které jsou realitě velmi vzdálené, a zároveň se velmi složitě vyvracejí.*“ (King, Wood 2001: 2) Zpravodajské příspěvky v mnoha případech konstruuji migranty (tj. muže) coby lidi, kteří jsou ke kriminalitě předurčení.

Texty často jako důkaz k tvrzením o kriminalitě příchozích užívají přímé výpovědi svědků konkrétních událostí. Většinou se jedná o představitele „hlasu lidu“, tedy prodavačku, taxikáře, policistu, řidiče kamionu nebo třeba lidi českého původu dlouho žijící v zahraničí.

Příklady sdělení:

*„Uprchlíci na nás skáčou z mostů,“ popisuje situaci u hraničního přístavu Calais. Řidiči kamionů na francouzskobritské hranici v přístavu Calais musí čelit **stále agresivnějšímu chování migrantů**. V prosinci začaly buldozery likvidovat část tamního stanového uprchlického tábora Džungle, aby se běženci mohli přesunout do důstojnějších obytných kontejnerů. Ti se tam však přestěhovat nechtějí. **Touží jen po jediném, aby nenápadně pronikli do kamionu,***



*který je převezl do vysněné Anglie. Český řidič Luboš Kadavý popisuje jejich nejnovější „finty“.*<sup>69</sup>

Zpravodajství mnohdy zachycuje jednotlivé události, které způsobili jednotlivci, ale na základě každé jedné mimořádné události zprávy vytvářejí obraz o *všech* migrantech jako celku. Podle Campani tímto způsobem pracovala rovněž italská média v 90. letech, když na základě jednotlivých mimořádných událostí texty vytvářely stereotypy, které se vztahovaly na všechny příchozí pocházející ze stejné země či stejného regionu. (Campani in King, Wood 2001: 46) To je problematické jednak proto, že činy jednoho člověka nemohou být považovány za normu pro všechny lidi z dané země, ale také proto, že nelze vnímat „migranty“ jako homogenní celek.

King a Wood už v roce 2001 upozorňovali na to, že k označování lidí, kteří se jeví v cílové zemi jako nežádoucí, se vžil termín „ekonomický migrant“, který nese negativní konotace. (King, Wood 2001: 2) Toto označení se objevuje i v českém prostředí. Autoři a autorky zpravodajských příspěvků, ve kterých se vyskytuje, vytvářejí příběhy o lidech, kteří migrují s cílem se snadno a rychle obohatit. Zmínky, že migranti (specificky muži) jdou do Evropy, aby zneužívali naše sociální systémy, nejsou v analyzovaných textech výjimkou. I za pomoci titulků a ilustrativních fotografií mediální sdělení konstruuji příchozí jako jedince, kteří nepotřebují pomoc, ale kteří se dožadují lepšího života. I v tomto kontextu lze říci, že příchozí jsou portrétovaní jako masa lidí, která má stejné úmysly a stejné cíle: co nejvíce profitovat z benefitů v cílové zemi, zejména v západní a severní Evropě. Zároveň jsou příchozí prezentováni jako lidé, kteří, pokud na dávky či příspěvky dosáhnou, utratí je bez většího přemýšlení.

Příklady sdělení:

*Dvojici Iráčanů dovezl do klubu a předal policii. S majitelem nočního podniku se hned vydali do Německa hledat uprchlíka, který měl být tím zlodějem. "Oznámili jsme to ve Furthu a do hodiny ho tam chytili. Honilo ho nějakých třicet policejních aut," dodal Kubů s tím, že trojice běženců **utratila za pobavení ve Folmavě téměř dva tisíce eur, které jim byly vyplaceny jako sociální dávky.***<sup>70</sup>

---

<sup>69</sup> Před pokutou za migranty mě zachránil rentgen, MfD, 20. 1. 2016

<sup>70</sup> Bylo to neskutečně dlouhé, popsal taxikář cestu s migranty po krádeži v nočním klubu, Právo, 12. 1. 2016

Dalším označením, jež implikuje čistě ekonomickou motivaci k migraci, je sousloví „ekonomický uprchlík“. Obě dvě označení jsou pejorativní a naznačují, že jedinci, k nimž se označení vztahuje, nejsou „skuteční“ uprchlíci, jen se snaží pomocí migrace vylepšit svoje životní podmínky. (Kaye in King, Wood 2001: 56) Ekonomičtí migranti bývají zmiňováni coby lidé, kteří nemají nárok na vstup do cílové země. Feldman upozorňuje, že je velice komplikované určit, kdo je legitimním uprchlíkem a kdo pouze ekonomickým migrantem, který se za uprchlíka vydává. (Feldman 2012: 56) Nově příchozí jsou ve zpravodajství sledovaných deníků portrétovaní jako lidé, kteří nejen že neuvádějí pravdivé informace, ale také používají padělané doklady. Podle analýz jiných médií, které prováděli King a Wood, jsou médií žadatelé o azyl často pomocí náznaků konstruováni jako lidé, kteří vystupují pod falešnou identitou. (King, Wood 2001: 2) Zejména ekonomičtí migranti byli i v některých sledovaných příspěvcích portrétovaní jako lidé, kteří se vydávají za někoho jiného s cílem finančních a společenských zisků.

Příklady sdělení:

*Více než 150 falešných syrských pasů zachytí denně makedonští policisté na hranicích s Řeckem. Makedonie vpouští od poloviny listopadu na své území výhradně uprchlíky, kteří pocházejí ze Sýrie, Afghánistánu a Iráku. Ostatním, které Skopje označuje za ekonomické migranty, není vstup na makedonské území povolen.<sup>71</sup>*

*Rakousko vypovědělo v posledních třech týdnech tři tisíce uprchlíků. Úředníci totiž odhalili za pomoci tlumočnicků, kteří se zaměřili na akcent těchto lidí, že uváděli lživé údaje o své národnosti: vydávali se za Syřany, ač byli odjinud.<sup>72</sup>*

Zároveň ale obvykle zpravodajská sdělení neuváděla, odkud ti, kteří údajně mají falešné doklady, pocházejí. Lze říci, že zprávy předkládané českému publiku působí mnohdy nejasně,

---

<sup>71</sup> Na hranici s Řeckem denně zabaví přes 150 falešných pasů, MfD, 12. 1. 2016

<sup>72</sup> V SRN sílí volání po trestech a odsunu, Právo, 15. 1. 2016

zkratkovitě a neobjasňují souvislosti, pouze je naznačují. Čtenářstvo tak konzumuje „heslovité“ zpravodajství, které ale příliš často neposkytuje širší vhled do problematiky migrace, a předkládá pouze velmi nejasný a nekomplexní obraz o celém fenoménu.

V mnoha analyzovaných mediálních výstupech lze zaznamenat zmínky o tom, že příchozí se hromadně stěhují do Německa a do Švédska, protože tam je příznivě nastavená sociální politika a migrující si tak snadno a rychle přijdou k očekávaným ziskům díky sociálním dávkám. Zajímavé je, že jsem v analyzovaných textech ani jednou nezaznamenala zmínku o konkrétních částkách, pro které si příchozí tyto destinace údajně vybírají. To, že migrující směřují do vyspělejších zemí, protože se tam budou mít lépe než třeba ve střední a východní Evropě, je ve zpravodajských textech obsaženo v mnoha případech implicitně. Faktem zůstává, že v roce 2015 mnoho příchozích skutečně mířilo do Německa a Švédska. (Erel et al. 2016: 1340) Autorky a autoři analyzovaných zpravodajských textů z českých deníků ale nezmiňují kontext, tedy například to, že v dané situaci může být pro příchozí snazší usadit se v zemi, kde už žije část jejich rodiny, a i z tohoto důvodu tedy mohou směřovat do těchto destinací. Zpravodajské texty namnoze přetiskují tvrzení a výroky politických představitelů, ale nenahlížejí je kriticky.

Často je také užíváno slovo „*imigrant*“, které lze v češtině považovat za pejorativní označení pro člověka z jiné země. Naproti tomu neutrální termín „*nově příchozí*“ jsem zaznamenala v analyzovaném vzorku textů pouze výjimečně.

Texty věnované migraci portrétyují nově příchozí jako lidi, kteří se dopouštějí činnosti, která je pololegální nebo přímo protizákonná. Tento fakt je zřetelný zejména při bližším zkoumání volených jazykových prostředků. Texty věnované „migrační krizi“ například zmiňují, že příchozí nemají nárok na azyl nebo že oni sami *jsou* ilegální. Existuje celá řada výrazů, které bývají užívány ve spojitosti s příchozími a které odkazují na to, v jaké situaci z pohledu práva se nacházejí, přičemž nesmím opominout, že volba jazykových prostředků je záležitostí vysoce politickou. (Anderson 2013: 117) Je rozdíl, jestli je o nově příchozích referováno jako o *běžencích, azylantech, ilegálech, nelegálních přistěhovalcích, nelegálních migrantech, uprchlících, lidech bez povolení k pobytu, lidech bez papírů* apod. Podle odborníků a odbornic se mnohé státy i mnohá (populistická) média často uchylují k termínu „*nelegální*“, čímž naznačují spojitost mezi migrací a kriminalitou či protizákonností. (Anderson 2013: 117) Andersson upozorňuje, že termín „*ilegální imigrant*“ je „*(...) pejorativní, stigmatizující a navíc nesprávný, protože naznačuje, že migranti jsou kriminálníci, přičemž ve skutečnosti se dopustili*

*pouze správního deliktu.*<sup>73</sup> (Andersson 2014: 17) Na podporu svých tvrzení autor poznamenává, že americká informační agentura AP v roce 2013 ustoupila od užívání slovního spojení „*ilegální imigrant*“ vzhledem k zažitým konotacím. (Ibid.) Od té doby se tedy toto označení ve zpravodajství příliš nepoužívá coby slovní spojení k označení příchozích krajně nevhodné. V českých médiích se jeho užití objevuje, byť okrajově.

Příklad sdělení:

*Itálie hledá nějaké lepší řešení kolem **ilegálních uprchlíků**.*<sup>74</sup>

S tím, že příchozí jsou v textech popisováni jako „ilegálové“, souvisí i moje další zjištění, a sice že se v analyzovaných textech nezdá vyskytovat zmínka o jejich deportaci. Analýza ukazuje, že se ve zpravodajských textech objevují expresivní jazykové prostředky, a „deportaci“ lze považovat za jeden z nich. Deportace v původním slova významu znamená vyhoštění na odlehlé místo a tento termín je i dnes úzce spojený s kriminalitou. (Anderson 2013: 116)

Příklad sdělení:

*Tento týden Norové **začali s deportacemi**. Podařilo se jim vrátit do Ruska první autobus s 13 migranty. Ostatní ale odmítají nastoupit, s pomocí místních aktivistů se rozutekli, někteří se ukryli v norských kostelích. Na včerejšek naplánovaná **deportace** byla zatím odložena.*<sup>75</sup>

Dalším podobným termínem, který se v souvislosti s nově příchozími v denících objevuje, je „vyhoštění“. V případě, kdy se jedná o příkaz opustit Českou republiku, by bylo přesnější užívat termín „správní vyhoštění“, protože „vyhoštění“ samotné je právní termín, který odkazuje k příkazu opustit zemi z důvodu spáchání trestného činu na území ČR. Pokud odhlédnu od této drobné nepřesnosti, i termín „vyhoštění“ naznačuje použití síly vůči jedinci, k němuž se vztahuje. Oba výrazy mají negativní konotace a poukazují na moc daného státu nad jedincem,

---

<sup>73</sup> V originále „administrative infraction“.

<sup>74</sup> Itálie hledá nějaké lepší řešení kolem ilegálních uprchlíků, Právo, 19. 1. 2016

<sup>75</sup> Norové posílají běžence cyklisty zpět do Ruska, Lidové noviny, 25. 1. 2016

kterého se snaží přimět k odchodu. (Anderson 2013: 117) Odkazují k tomu, že příchozí bude ze země vyveden silou, odvezen proti své vůli. V deníku Blesk se dokonce objevují zmínky o „odsunu“, což je výraz v tomto kontextu podle mého názoru zcela nevhodný vzhledem k historickým okolnostem jeho užívání.

Příklad sdělení:

*Situace v Německu houstne! Poté, co stovky žen na Silvestra v německých městech okradli a sexuálně napadli žadatelé o azyl, rozhořela se proti nim vlna protestů. Jejich odsun žádají už i vládní činitelé.<sup>76</sup>*

V souvislosti s používáním různých výrazů pro popsání vystěhování příchozích zpátky do země původu, nebo tam, kde se dříve zaregistrovali, se jeví jako nejuvýstižnější a zároveň nejméně zatížený a pro odborné texty nejlépe uchopitelný termín „repatriace“. (srov. Andersson 2014) Repatriace označuje „návrát, navrácení, dopravení zpět do vlasti“. (Ústav pro jazyk český AV ČR) Alternativou může být rovněž slovo „vracení“, které český tisk rovněž hojně používá.

Je zajímavé sledovat, které skupiny příchozích bývají v souvislosti s vyhoštěním, deportací a repatriací nejčastěji spojovány. O *repatriaci* a *odsunu* se analyzované texty zmiňují v menší míře než o *deportaci* a *vyhoštění*, ale častěji než o *návrátové politice* či *vracení migrantů*. Podle Bridget Anderson je klíčem k rozdělení na ty, kteří mohou zůstat, a na ty druhé, které je potřeba vyhostit, zejména gender, rasa a kriminalita. (Anderson 2013: 123) V praxi to vypadá tak, že texty, které zmiňují nutnost *vyhoštění*, informují o migrantech-mužích, k tomu velmi často nebílé barvy pleti.

Ilegalita nově příchozích je konstruována také uvedením neúplného kontextu. Ve sledovaných denících lze v hojném množství nalézt zmínky o tom, že migranti mají být deportováni, ale čtenářům a čtenářkám nebývá vysvětleno proč. Problematické také je, že v této souvislosti média automaticky portrétní příchozí, jež mají být deportováni, jako riziko.

Příklad sdělení:

---

<sup>76</sup> Potvrzeno! Sexu se dožadovali migranti!, Blesk, 9. 1. 2016

*Lidé z Iráku, kteří zažili za ostnatými dráty v českých detenčních zařízeních měsíce věznění, se začínají vracet domů. Většina dobrovolně, menší část je českou policií **nuceně deportována**.*<sup>77</sup>

Analyzované texty tak vyobrazují nově příchozí jako lidi, kteří by neměli být na svobodě, protože jsou nebezpeční. Takové zpravodajství se pojí výhradně s migranty-muži. Ženy v tomto kontextu nejsou zmiňovány nebo vyobrazovány. To může být dáno ale i celkovou absencí zmínek o ženách-migrantkách v kontextu celé „migrační krize“ v českých médiích. Vedle textové roviny je ilegalita migrujících mužů konstruována také ve vizuální rovině zpravodajství. Dle Anderssona může být ilegalita příchozích dokreslována jejich vyobrazováním, jak překračují hranice, na pláži nebo s čluny a typicky opotřebeným oblečením společně s tmavou barvou pleti, divokostí a jakousi domnělou prohnaností. (Andersson 2014: 122) Mladí muži původem zejména ze zemí tzv. globálního jihu bývají považováni za rizikové pro cílové společnosti. (Pruitt et al. 2018: 693) To je dáno kombinací předsudků o lidech ze zemí, které jsou naší společností považovány za méně vyspělé, a předsudků, které se pojí s kategoriemi etnicity, věku a maskulinity. Fotografie těchto mladých mužů ve spojení s varovnými texty publikovanými ve sledovaných denících navozovaly atmosféru strachu.

---

<sup>77</sup> Uprchlík, který se vrátil z Česka domů, zastřelili, MfD, 12. 1. 2016

Příklad sdělení:



<sup>78</sup> Fotografie, která byla součástí infografiky doplňující tematickou stranu týkající se migrace publikovanou v MfD.

Z fotografie není patrné, jestli se jedná o jedince zavřené v detenčním zařízení nebo třeba ve vězení, popisek u této fotografie chybí. Snímek byl součástí většího grafického doprovodného materiálu. Pod fotografií byl publikován rozhovor s titulkem „*Do táborů část běženců nepatří, tvrdí právník*“.<sup>79</sup> Mladí muži na snímku působí agresivně, našťvaně a rozzlobeně. K vyobrazování příchozích jako lidí se sklony k násilí dochází v médiích po celém světě. (McAuliffe, Ruhs 2017) Je zřejmé, že tito muži nejsou zachyceni v běžné životní situaci. Vzhledem k chybějícímu vysvětlení se čtenářstvo samo musí rozhodnout, v jakém kontextu se

---

<sup>78</sup> Do táborů část běženců nepatří, tvrdí právník, MfD, 11. 1. 2016

<sup>79</sup> MfD, 11. 1. 2016

lidé nacházejí. Lze jej ale interpretovat tak, že se jedná o (vizuální) varování před migrací coby hrozbou, kterou představují agresivní mladí muži.

Dalším ze způsobů, jakým média navozovala pocit ohrožení z migrace a nově příchozích, byla volba specifická jazykových prvků. Zaznamenala jsem, že pomocí užití vojenské terminologie ve zpravodajských příspěvcích dochází ke zvýznamňování emotivního či násilného jednání, a to jak ze strany příchozích, tak ze strany evropských aktérů, tj. zemí EU či politických představitelů v odpovědi na „migrační krizi“.

Příklad sdělení:

*Pokud se v ČR vyhrotí migrační krize, měly by úřady **nasadit do boje** proti uprchlíkům i dobrovolné hasiče.<sup>80</sup>*

Toto zvýznamňování posilovalo prezentaci tématu celé „migrační krize“ jako obecného ohrožení pro Českou republiku a Evropu jako takovou s důrazem na ohrožení územní celistvosti a nepovolený vstup do země.

Příklad sdělení:

*Každý den **hlídky** na určeném úseku hranice dlouhém od jednoho do tří kilometrů plnily předem dané úkoly.<sup>81</sup>*

Ohrožení bezpečnosti bylo akcentováno jako jeden z nejvýznamnějších důsledků tzv. migrační krize. Ke zvýznamňování jednání, které buď ohrožuje bezpečnost, nebo cílí na její zvýšení, docházelo v mnou analyzovaných sděleních dvěma různými způsoby. V prvním případě média používala vojenskou terminologii v kontextu celé tzv. migrační krize, zejména když referovala o opatřeních přijatých jednotlivými členskými státy. Jedná se o následující slovní spojení: *jednotka rychlého nasazení, obranná linie, ve zbrani, kontingent, pohraniční stráž, armáda, záložní hraniční linie, záložní hraniční systém, pohraniční stráž, aktivní zálohy,*

---

<sup>80</sup> Proti migrantům hasiče?, Blesk, 28. 1. 2016

<sup>81</sup> Na srbské hranici byli nebezpeční převaděči. Policisté pomáhali chránit hranici v Maďarsku, MfD, 21. 1. 2016



*mise, invaze, odsun, nasazení, zóna, cvičení, připravenost, vyklidit pole, nasadit do boje, bojovat, útvar, nárazníkové pásmo, příslušníci speciálního útvaru, postavit bariéru, zabarikádovat hranice, uzavření hranic, obrana hranic, ochrana hranic, střežit hranice, dostat pod kontrolu, hlídka, ostraha, zadržet, hlídkovat, zasahovat, donutit k odchodu.*

Příklad sdělení:

*Ještě před třemi měsíci se to na česko-rakouských hranicích hemžilo uniformami. Do akce, která měla ukázat **připravenost** Česka na vlnu nelegálních migrantů, bylo nasazeno 720 policistů, dalších 650 vojáků **drželo pohotovost**. V přepočtu tedy **čtyři muži či ženy ve zbrani na jeden kilometr hranice** – včetně neprostupných šumavských hvozdů.<sup>82</sup>*

Druhou kategorií představují případy, kdy byl vojenský jazyk užíván k popisu jednání a chování příchozích samotných: *překonat bezpečnostní zábrany, překonat dánsko-švédskou hranici, překonat Středozemní moře, podařilo se utéct, podařilo se dostat na palubu, podařilo se dostat přes plot, proniknout (do přístavu, do kamionu, na trajekt, do Evropské unie, do Británie).*

Příklad sdělení:

*Přibližně 200 utečenců **vníklo** v sobotu do přístavu v severofrancouzském Calais a 50 z nich se podařilo **proniknout** na vnější palubu trajektu Spirit of Britain, uvedla BBC. (...) Část běženců se rozhodla opustit trajekt britského rejdářství P&O Ferries, zbytek k tomu **donutila policie za použití síly**.<sup>83</sup>*

Bridget Anderson uvádí, že politika, která má za cíl regulovat migraci, ve skutečnosti cílí na kontrolu migrace určitých skupin příchozích: chudých lidí či lidí ze zemí, jež jsou vnímány jako chudé a nevyspělé, nebo také jedinců tmavé barvy pleti. (Anderson 2013: 123)

---

<sup>82</sup> Ostraha hranic polevila, tábory zejí prázdnou, Lidové noviny, 9. 1. 2016

<sup>83</sup> Vídeň chce pevný Schengen. I bez Řecka, Právo, 25. 1. 2016

Kromě zmínek o *boji, invazi, odsunu a ochraně hranic*, jež byly přítomné ve všech čtyřech sledovaných denících, jsem používání vojenské terminologie v první i druhé kategorii ve sledovaném období zaznamenala v denících MfD, LN i Právo, ale ne v deníku Blesk. Výjimkou bylo také použití následujících výrazů: *útok, zaútočit, atak, atakovat, napadnout, napadení*, jejichž výskyt jsem zaznamenala v kontextu zpráv o sexuálním násilí a které se objevily ve všech sledovaných médiích. I tak ale analýza napovídá, že deník Blesk vojenský slovník používal v menší míře než ostatní sledovaná média. Daleko více se zaměřoval na témata, která bylo možné prezentovat jako senzaci nebo skandál, zejména případy sexuálního násilí.

#### 4.1.4. Migrace jako nekontrolovatelný fenomén

Dalším mechanismem, pomocí kterého média konstruovala migraci jako hrozbu, bylo zdůrazňování masového charakteru mobility do Evropy. Příspěvky portrétovaly příchozí jako davy, které je třeba disciplinovat a bránit před nimi naše území. Sociologové Beck a Beck-Gernsheim uvádějí, že celosvětově „*narůstají resentimenty proti těm druhým*“ a rozšiřuje se nesnášenlivost vůči příchozím. (Beck, Beck-Gernsheim 2014: 82-87) Překonávání národních hranic a jejich stírání ale paradoxně vede k jejich upevňování. (Beck, Beck-Gernsheim 2014: 87) Protože se místní cítí nově příchozími ohroženi, v reakci na ně mají tendenci se semknout a svoje hranice „chránit“. Tento předpoklad lze vnímat jako snahu vysvětlit emotivní reakce na tzv. migrační krizi v médiích. V kontextu míry migrace, s jakou má zkušenost Česká republika, by se mohlo zdát, že i když v ČR prakticky žádní nově příchozí nežijí, v porovnání například se sousedním Německem nebo Rakouskem,<sup>84</sup> média v ČR nechtějí takzvaně „zůstat pozadu“. Způsob, jakým média předkládají informace o nově příchozích a jejich množství, je zcela zásadní pro veřejné mínění i pro to, jaká představa v cílové společnosti o migraci, počtu migrujících a jejich charakteristikách panuje. (McAuliffe, Ruhs 2017: 199-200) Současně platí, že média do velké míry odrážejí hodnoty či normy, které ve společnosti převažují. (Renzetti, Curran 2003: 182) České deníky tak bezesporu reflektují celospolečenské nálady při vytváření svých obsahů. Bauman nicméně v kontextu toho, že některá evropská média záměrně umocňují a vyzdvihují masový charakter mobility, zmiňuje „vyvolávání morální paniky“. (Bauman 2017)

---

<sup>84</sup> Podle evropského šetření Eurobarometer publikovaného v roce 2018 dotazovaní v ČR uvedli, že podíl příchozích v populaci je 10,7 procenta, data ale ukazují 2,3 procenta. V sousedním Německu 8,8 procenta populace tvoří příchozí, dotázaní v Německu odhadovali 13 procent. (Special Eurobarometer 469: 21)

Feldman uvádí, že státy často kontrolují příchozí pomocí systému, jenž obsahuje biometrické údaje. (Feldman 2012: 118) Někteří nově příchozí mohou představovat bezpečnostní riziko, ale v rámci tohoto systému je každý jednotlivec podezřelý, dokud jej systém nevyhodnotí jako člověka, který nepředstavuje nebezpečí. (Ibid.) Nově příchozí jsou hromadně a priori považováni za vinné, pokud se neprokáže opak. Úkolem úřadů, které s tímto systémem a příchozími lidmi pracují, je rozhodnout, kdo je žádaným příchozím (pracovníkem) a kdo naopak nežádoucím elementem, jemuž bude vstup do země (a na pracovní trh) odepřen. Feldman zmiňuje, že i když biometrické systémy pracují automatizovaně, čímž urychlují kontrolu příchozích, nejsou bezchybné. V porovnání s tím, jak s lidmi úředníci zacházeli při hraničních kontrolách v minulosti, se fokus v současnosti přesunul z jednotlivých lidí a jejich individuálních motivací, příběhů a historií pouze na zploštěné vyhodnocování žádostí o vstup na dané území technickým systémem. Lidský faktor v tomto procesu zcela chybí. (Feldman 2012: 121). To vede k nárůstu užívání falešných dokladů, nelegální migrace a výdělků pro pašeráky lidí. Pašování lidí se postupně stává výhodnějším než třeba pašování drog. (Feldman 2012: 147). Analýza ukazuje, že tyto okolnosti „migrační krize“, kontext jejího vzniku a mechanismy, na základě kterých pokračuje a jež popisuje Feldman, české deníky ve sledovaném období nedokázaly zachytit.

Charakteristickým rysem pro zpravodajství věnované „migrační krizi“ je způsob vyobrazování příchozích jako homogenního celku. Tato tendence je patrná jak v textové, tak ve vizuální složce zpravodajství. Veřejnost obvykle mívá strach z lidí odjinud s obavou, že „(...) silný příval cizinců by mohl zničit to, na čem nám záleží – a možná že mají v úmyslu nás připravit o náš důvěrně známý způsob života.“ (Bauman 2017: 15) Nejenže se v textech často vyskytují označení, která zdůrazňují masový aspekt mobility, zároveň jsou zprávy doprovázené fotografiemi příchozích, které se hromadně plaví po moři, případně vystupují ze člunu. Alternativně jsou portrétovaní také v přístavech, kam právě přípluli a kde podstupují lékařskou prohlídku, nebo je jim distribuováno jídlo, voda, deky a podobně.

Příklady sdělení:



Migranti připlouvají k osadě Skala na řeckém ostrově Lesbos. 85



Běženci se chrání před deštěm na řeckém ostrově Oinousses u zdi s nápisem Vítejte. V pozadí loď, která je převáží na další ostrov Chios. 86

<sup>85</sup> Seehofer žádá jako horní hranici 200 tisíc utečenců, Právo, 4. 1. 2016

<sup>86</sup> I Chovanec pro Řecko mimo Schengen, Právo, 26. 1. 2016

Pro fotografie, které slouží jako ilustrační materiál k tzv. migrační krizi, je typické, že lidé na nich nejsou zachyceni jako individuální lidské bytosti, ale jako anonymní „*skupiny běženců*“, jak se o nich lze dozvědět z popisků. Ve mnoha případech figurují na fotografiích velmi početné hloučky příchozích, a nelze na nich rozlišit ani jednotlivé tváře lidí. Andersson uvádí, že „(...) *nelegální migrace je prezentována skrze rasové obrazy invaze lidí, jež není možné zastavit.*“ (Andersson 2014: 36) Typické je také to, že popisky fotografií jen výjimečně uvádějí jména osob na snímcích či jakékoli bližší informace o nich, jako je země či region, odkud pocházejí. Většinou jsou to anonymní „migranti“, „běženci“, „uprchlíci“. Na snímcích, které takto portrétní příchozí jako jednotlivou, anonymní skupinu, čtenáři a čtenářky nemají možnost identifikovat příchozí jako oběti, což značným způsobem snižuje pravděpodobnost, že tato sdělení budou dekódována se soucitem. Příchozí jsou pomocí této obrazové složky zpravodajství redukováni z lidského a humanitárního na „abstraktní politický problém“. (Bleiker et al. 2013: 411)

Stěhování lidí odjinud do Evropy bývá popisováno jako proces, který způsobuje příkoří obyvatelům v cílových zemích. Zaznamenala jsem, že ke zvýznamňování množství nově příchozích dochází pomocí užívání terminologie živelných katastrof. Dle Mezinárodní organizace pro migraci je přirovnávání migračních procesů a jejich příslušníků k živelným pohromám běžnou a rozšířenou praxí v médiích po celém světě. Užití příměrů k přírodním katastrofám nicméně může přispívat k negativnímu obrazu migrace ve společnosti. (McAuliffe, Ruhs 2017: 195-205) V analyzovaných příspěvcích se objevují označení jako *řeka, vlna, masa, invaze, proud, tsunami, příliv, proudit, valit se, přelít se, kulminovat, strhnout*. Podle van Dijka jsou to právě metafory, které způsobují, že texty působí na příjemce přesvědčivě. (van Dijk 1988: 28)

Příklady sdělení:

*Do Řecka a Srbska se dál **valí** tisíce lidí - Uprchlíká **vlna** přitom přes horšící se počasí **nepolevuje**. Jen včera se v aténském přístavu Pireus mělo vylodit na 1300 migrantů, kteří tam mířili trajektem z ostrovů Chios a Lesbos.<sup>87</sup>*

---

<sup>87</sup> Dánsko spustilo kontrolu hranic se SRN, Právo, 5. 1. 2016

*Loňská vlna Syřanů mířících do Evropy strhla i migranty z dalších zemí.*<sup>88</sup>

#### 4.1.5. Orientalizace

Sledované zpravodajské příspěvky v mnoha případech nediferencují mezi zeměmi původu příchozích – právě naopak. V mnou analyzovaném materiálu jsem zaznamenala, že texty mají tendenci portrétovat politické situace v zemích Blízkého východu a severní Afriky či příchozí z těchto zemí do Evropy jako v podstatě velmi podobné a volně zaměnitelné. Podobnou interpretaci, že Evropa má tendenci vidět příchozí jako lidi z „*Afriky jako ty „jiné“, pocházející z beznadějného kontinentu sužovaného chudobou, válkou, nemocemi a katastrofami*“ zmiňuje Andersson. (Andersson 2014: 8) Také výzkumy věnované mediálnímu obrazu příchozích v jiných evropských zemích napovídají tomu, že tento způsob vyobrazování lidí pocházejících odjinud je v evropských médiích relativně běžný. (van Dijk 1999) Dánské studie ukazují, že jsou příchozí v médiích exkludováni z dánského „my“. (Christiansen 2004 in Sjöberg, Rydin 2014: 202)

Podle Saida je vztah mezi západní a nezápadní civilizací vztahem moci a dominance. (Said 2003: 16) Ta vede k ignorování rozdílů mezi příchozími a jejich regiony původu. Analýza ukazuje, že se domnělá „převaha“ autorů a autorek textů, příslušníků a příslušnic západní společnosti, odráží v tom, jak jsou texty vystavěny a jaký jazyk užívají. V některých případech si deníky vystačily s konstatováním, že lidé do Evropy přicházejí „z východu“.

Příklady sdělení:

*Loňský rok byl pro celou Evropu výjimečný zejména kvůli dění souvisejícímu s **migrací lidí z východu**. Ta značně ovlivnila atmosféru ve společnosti v Česku. Hodně lidí se běženců obává.*<sup>89</sup>

---

<sup>88</sup> Pokus udržet uprchlíky v Sýrii se bortí dřív, než začal, MfD, 28. 1. 2016

<sup>89</sup> K uprchlíkům je třeba se chovat vlídně, křesťansky, MfD, 9. 1. 2016

*Vydělat si pětkrát víc než běžný šofér dodávky mohl na přelomu roku 2014 a 2015 jen proto, že v papírových krabicích i mezi nimi v nákladovém prostoru dodávky nebylo zboží, ale uprchlíci z Východu, které bylo potřeba dostat do Anglie.<sup>90</sup>*

*V posledním týdnu zbil neonacista v Krušných horách dva Afghánce, naopak **migranti z východu** obtěžovali v Drážďanech a v Zeithainu ženy.<sup>91</sup>*

Domnívám se, že podobná mediální sdělení reprezentují projev jisté kulturní nadřazenosti autora či autorky daného média. Kulturní nadřazenost je založena na představě nadřazeného postavení Evropy nad všemi neevropskými národy a kulturami. (Said 2003: 17) Tento přístup je patrný zejména tehdy, kdy se postoje promítnou do otázek, které autor/ka klade respondentům.

Příklad sdělení:

*Je možné, že Evropská unie skončí jako Římská říše? **Bráníme Evropu před barbary?** (...) **Jak bychom se měli bránit? Se zbraní v ruce?**<sup>92</sup>*

Said uvádí, že Východ bývá stereotypně vyobrazován pohledem Západu, který sám sebe považuje za vyspělý, pokrokový. Západ tak konstruuje Východ – Said jej nazývá „Orient“ – jako svůj vlastní protiklad, jako zaostalou, zpátečnickou, horší kopii sebe sama. Znamená to tedy, že Východ není definován tím, čím je, ale tím, čím není. (Said 2003: 67) Být „migrantem z Východu“ znamená pocházet z prostředí, které není definováno jako Západ. Orient je vnímán jako „tam někde směrem k Východu“. (Ibid.)

V západním světě bývá na Orient a na vše, co se k němu váže a co z něj pochází, pohlíženo, jako by se snažilo pouze napodobovat nějaký lepší západní originál. Jako by se Orient sám snažil být novou verzí Evropy či Západu, islám jako by se pokoušel stát novou verzí křesťanství apod. (Said 2003: 59-62) Protože tato dichotomie Západ vs. Orient je produktem

---

<sup>90</sup> Dej ty lidi do beden. A jed', MfD, 20. 1. 2016

<sup>91</sup> Napětí v Sasku: osahávání v bazénu, dva zbití u vleků, MfD, 21. 1. 2016

<sup>92</sup> Pokud islám ovládne Evropu, bude to kvůli naší slabosti, Právo, 9. 1. 2016

západního způsobu uvažování, vše, co stojí v protikladu k tomu „původnímu“, co pochází ze Západu, z podstaty věci nemůže být považováno za stejně hodnotné nebo dokonce lepší či dokonalejší, protože „originály“ s kořeny v Evropě vždycky budou považovány za nedostižné a modelové verze.

V analyzovaných textech je rovněž patrná infantilizace migrantů a migrantek. Autoři či autorky textů, potažmo zastupující evropskou civilizaci a představující západní způsob myšlení a západní autoritu, se staví do role těch, kteří vědí, co nově příchozí potřebují. Zpravodajství o nově příchozích je ukázkou nekolonialistického způsobu nazírání na svět. Lidé, kteří nepocházejí z Evropy, jsou automaticky vnímáni jako necivilizovaní a Evropa se tento stav snaží změnit – pro jejich vlastní prospěch. Takový obraz média čtenářstvu zprostředkovávají. Jak upozorňuje Jacinta O’Hagan, snahy o zcivilizování či zkulturnění jiných lidí, které tolik kritizoval Edward Said, byly v minulosti užívány s cílem legitimizovat kolonialismus. (O’Hagan 2002: 200) Zpravodajské útvary předkládají svoji představu o tom, co je pro migrující dobré a co ne bez ohledu na názory a zkušenosti jich samotných. Jedná se o projekci, kdy druzí jsou vnímáni jako „oni“, tedy lidé se zcela protikladnými vlastnostmi v porovnání s „námi“, jako ti špinaví, nepořádní, neslušní. Zároveň je zde i latentní ujištění, že „my“ jsme přesně opační – čistotní, pořádní, slušní. (Šmausová 1999: 439)

Said upozorňuje na to, že každá společnost má tendenci určovat svoji identitu tak, že se vymezí negativně vůči ostatním, jinými slovy to znamená, že „my“ jsme tím, čím „oni“ nejsou. (Said 2003: 54) Na základě toho, že česká tištěná média portrétní příchozí jako náš přesný protiklad, může naše česká společnost sama sebe vnímat jako kulturní a vyspělou. (Said 2003)

Zároveň zpravodajství předkládá příchozí jako méně vzdělané. Nejen v médiích, ale i v jiných kulturních produktech, jako jsou třeba seriály nebo filmy, bývají příchozí prezentováni jako lidé s nižší kvalifikací, nižší inteligencí nebo méně stabilním zaměstnáním. (McAuliffe, Ruhs 2017: 198) Mladí migranti-muži jsou zpodobňováni jako homogenní kategorie, u které sledovaná média vůbec nereflektovala například odlišnou třídní příslušnost, kterou lze předpokládat u různých skupin příchozích. Naopak byli plošně portrétní jako nejnižší společenská vrstva.



Příklady sdělení:

*Deník Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ) připomněl, že mnoho imigrantů se hodí jen pro pomocné práce, takže nepředstavují větší přínos pro ekonomiku.<sup>93</sup>*

*Nově vydaná „uprchlická studie 2014“ ale ukazuje, že každý čtvrtý z 2800 dotazovaných uprchlíků řekl, že nechodil do žádné školy. Tři čtvrtiny příchozích Iráčanů neměly žádné odborné vzdělání ani maturitu. U Syřanů jich bylo 58, u Afghánců 61 procent.<sup>94</sup>*

Ve zpravodajských textech věnovaných příchozím a popisu jejich chování či způsobu života coby markantní odlišnosti je zároveň přítomný paternalistický diskurz a snahy „postarat se o ně“.

Příklad sdělení:

*Nepřehledná změť stanů a provizorních přístřešků, domov zhruba pěti tisíc imigrantů, kterému Francouzi neřeknou jinak než "Džungle". Poté se zahryzly do staveb bagry. Bez ohledu na protesty početných "usedlíků". Srovnaly se země boudy z vlnitého plechu a dřevěné boudy, aby uvolnily místo bílým stavebním buňkám, které se mají stát pro migranty novým domovem. Několik tisícovek imigrantů bylo úspěšně přesídleno, mnozí se ale do uniformních kontejnerů přesunout odmítli. Ubytovací jednotky jsou jim těsné, chybí jim společné komunitní místo stejně jako další náležitosti, kterými disponovali ve svých polorozpadlých chatrčích. Tam měli kostel, mešitu, kavárny, kuchyně i množství obchodních stánků. To vše v novém "zcivilizovaném" prostředí postrádají.<sup>95</sup>*

S jedinci z „orientálních“ zemí bývá spojována hlučnost, časté sdružování lidí, hlasitá konverzace, ale také neuklizení nebo odhazování odpadků tam, kam se nemá. Orient je pro západní společnost tím, čím je, protože je konstruován v rámci kulturních a politických norem

---

<sup>93</sup> V SRN sílí volání po trestech a odsunu, Právo, 15. 1. 2016

<sup>94</sup> V SRN sílí volání po trestech a odsunu, Právo, 15. 1. 2016

<sup>95</sup> Francouzi staví běžencům nový tábor u Calais, Lidové noviny, 20. 1. 2016

Západu. (Said 2003: 68) Tato specifická představa, že ve státech nacházejících se jižně od nás je tak trochu nepořádek a chaos, se odráží i v textech, které jsem analyzovala. Ve sledovaných sděleních je patrná potřeba Evropanů příchozí usměřňovat a vysvětlovat, co se sluší (chodit včas), a co ne (neuklízet po sobě). Orient je orientalizován prostřednictvím interpretace jedinců, kteří se o něm vyjadřují. Předkládají svůj pohled na Orient, ale prezentují ho jako ten správný a jediný možný. (Said 2003: 67) V souladu s tímto vysvětlením média reprodukují představu, že do Evropy přijel někdo, kdo se „neumí chovat“. Předpokládat, že někdo neuklízí jenom proto, že pochází z Afriky nebo z Blízkého východu, jak média v některých případech činí, působí zkratkovitě. Práce se stereotypy a jejich užívání nicméně umožňuje médiím sdílet a upravovat zprávy „*tak, aby jim zajišťovaly věrohodnou a přitažlivou komunikaci s lidmi, na něž nedohlédnou a s nimiž nemohou sdílet společný situační kontext.*“ (Jirák, Köpplová 2003: 51) Představy o tom, jací jsou příchozí a jací jsme my, které se v médiích vyskytují, jsou založeny právě na stereotypech. Stereotyp je určitá představa, jejímž prostřednictvím lze vnímat realitu, její jevy nebo vystupování lidí.<sup>96</sup> Zpravodajství, které zprostředkovává informace o migrujících, s těmito představami pracuje a zaměřuje se na jinakost nově příchozích. Podle Saida je koncept jinakosti a konstrukce „druhých“ (the others) dichotomní – tedy všechno se vztahuje ke dvěma kategoriím – „my“ a „oni“ (self and other). (Said 2003) Touto optikou zpravodajská sdělení vykreslují příchozí jako cizí, odlišný element ve společnosti, který stojí v protikladu k „nám“. Mezi hlavní odlišnosti, které bývají zdůrazňovány, patří chování nově příchozích, ale také jejich „jiné“ hodnoty.

Příklady sdělení:

*Čtenáři se mimo jiné také dozvědí, že je **běžné třídít odpad, být ohleduplný k ostatním lidem i životnímu prostředí, uvolnit ve veřejné dopravě místo starším** a že je povinností každého **pomoci osobě v nouzi.***<sup>97</sup>

---

<sup>96</sup> Pojem poprvé v tomto kontextu použil Walter Lippmann a já v práci vycházím z jeho pojetí stereotypu coby „*určité ustrnulé představy ve vědomí lidí, obvykle, i když ne výhradně, přejímané z jiných zdrojů, než je vlastní sociální zkušenost*“. (Velký sociologický slovník 1996: 1230)

<sup>97</sup> Co způsobila jedna černá ruka a příručka pro migranty, MfD, 13. 1. 2016

*Imigranti, kteří chtějí v Rakousku zůstat, mají mít povinnost absolvovat „hodnotové kurzy“ a seznámit se s místními zvyklostmi. (...) Uprchlíci se ale mají v integračních lekcích dozvědět, že v Rakousku patří ke slušnosti dochvilnost, stejně tak „malá hlučnost“ během telefonování nebo rozhovorů na veřejnosti. Stejně tak že v parcích a dopravních prostředcích bývá zvykem „nezanechávat nečistotu“.<sup>98</sup>*

Texty publikované ve všech čtyřech denících vykazují znaky esencialistického nazírání na svět. Jejich autoři a autorky vnímají příslušníky a příslušnice určitých skupin (národnostních, etnických) jako celek, ve kterém všichni mají neměnné vlastnosti, určené či dané tzv. „od přírody“. Většina všech odlišností, které byly zmíněny ve zpravodajských sděleních, byla vysvětlována – byť někdy nepřímou – původem příchozích, jejich národností, etnicitou, vyznáním. „Cizinci vyvolávají obavy právě proto, že jsou ‚cizí‘ – a tak děsivě nepředvídatelní a úplně jiní než ti, s nimiž přicházíme denně do styku, a víme, jak se alespoň domníváme, co od nich můžeme očekávat (...).“ (Bauman 2017: 15)

Příklad sdělení:



<sup>99</sup>Popisek: Pro lidi zvyklé na jiné teploty je cesta zimní Evropou krutá...

<sup>98</sup> Je slušné nezanechávat po sobě nečistotu, Lidové noviny, 16. 1. 2016

<sup>99</sup> Kdo je zastaví? Ani mráz to nedokázal..., Blesk, 27. 1. 2016

Nově příchozí jsou vnímáni jako specifická skupina lidí, která se odlišuje svým zpátečnickým chováním nebo zastaralým způsobem života. „*My‘ jsme obvykle asociováni s tím, co je dobré, a ,oni‘ s tím, co je špatné.*“ (van Dijk 2005: 4) Tento způsob nahlížení příchozích nereflktuje vlivy společenské, kulturní a jiné a prezentuje nerovnosti mezi skupinami my vs. oni jako dané, vrozené a nezměnitelné.

V analyzovaných textech je patrný modernistický diskurz. Zpravodajská sdělení přistupují k nově příchozím jako k příslušníkům tzv. tradičních společností. Obsahují zmínky o tom, že nově příchozím je třeba vysvětlit, že evropské ženy jsou autonomní bytosti, jež se samy rozhodují, a že jsou nezávislé na mužích. Takové příspěvky jsou vystavěny pomocí kolonialistického myšlení a za užití genderovo-rasových stereotypů, které předpokládají, že ženy z nezápadních společností (obvykle nebílé barvy pleti) jsou ve vlastní společnosti utlačované. (Spivak 1988)

*Dále se v manuálu uvádí, že „ženy mohou v Rakousku samy na ulici, potkávat se s přáteli, řídit, stejně tak rozhodovat, s kým začnou nebo ukončí vztah“.*<sup>100</sup>

Výjimku v tomto směru představují zprávy věnované křesťanům migrujícím z Iráku do České republiky a je patrné, že vyznání příchozích hraje zcela zásadní roli. Často jsou migrující vyobrazováni jako jiní, hluchí apod. Analýza ale ukazuje, že média uplatňují dvojí přístup, který závisí na tom, jestli informují o příchozích jako celku, nebo o příchozích křesťanech. To, co by v případě ostatních migrujících bylo považováno za nevhodné chování a stalo by se předmětem orientalizace a stigmatizace příchozích, je v případě, že se jedná o nově příchozí křesťany, interpretováno pozitivně.

Příklad sdělení:

*Uvolněný smích dospělých, dětské štěbetání a všudypřítomná radost. Tak se dá popsat včerejší atmosféra vládnoucí ubytovacímu zařízení v rekreační oblasti Okrouhlík u Jihlavy.*<sup>101</sup>

---

<sup>100</sup> Je slušné nezanechávat po sobě nečistotu, Lidové noviny, 16. 1. 2016

<sup>101</sup> Z křesťanských uprchlíků spadl v Jihlavě strach, Právo, 26. 1. 2016

České deníky utvářejí představu, že migrující křesťané jsou spořádaní, slušní lidé, vlastně jsou to, na rozdíl od migrujících ne-křesťanů, lidé „jako my“. Zajímavé také je, že v případě křesťanských rodin z Iráku zpravodajské texty přinášejí konkrétní informace, jako jsou jména příchozích, jejich rodinné vazby, počet dětí v rodině a jejich věk, region původu atp. Příspěvky, které informují o nekřesťanských migrujících, tento rozměr zcela postrádají.

#### 4.1.6. Integrace

S orientací nově příchozích souvisí vyobrazování těchto lidí jako jedinců, kteří se nechtějí a nemohou stát součástí nové společnosti. Na nutnost integrace v cílové zemi, která je zároveň „*prohlášena za povinnost migrantů*“, je kladen důraz. (Beck, Beck-Gernsheim 2014: 87) Představa o nemožnosti tzv. integrace<sup>102</sup> migrujících se objevuje někdy přímo v otázkách, které kladou autoři či autorky zpravodajských příspěvků.

Příklady sdělení:

*Ví se už, kde se budou „připravovat“ na život v Česku?*<sup>103</sup>

*Dobré soužití s muslimy může být pro hodně lidí to nejtěžší. Připouštíte to?*<sup>104</sup>

*Takže myslíte, že příchod uprchlíků je proti zájmům občanů?*<sup>105</sup>

Téma integrace rezonuje ve zpravodajství všech sledovaných deníků. Analýza ukazuje, že migrující jsou portrétovaní jako ti, kteří žijí podle svých vlastních pravidel a nerespektují zákony země, ve které pobývají. Je to prezentováno jako danost, která souvisí se zemí jejich původu a s tím, že „jsou jiní“ a „mají jiný způsob života“.

---

<sup>102</sup> Termín „integrace“ se mi jeví jako problematický zejména proto, že jej sice média často užívají, ale nikdy jej nedefinují. Není proto zřejmé, zda integrace má označovat začlenění do společnosti a zachování odlišností nově příchozích, nebo zda je integrace vnímána jako asimilace a vytěsnění jakýchkoli odlišností. Stejně tak není jasné, kdo a na základě jakých kritérií by měl hodnotit, kteří jedinci jsou tzv. integrovani a kteří ne. Lze předpokládat, že autoři a autorky sdělení, stejně jako čtenáři a čtenářky, mohou chápat význam tohoto pojmu rozdílně.

<sup>103</sup> Uprchlíci neměli ani na pohřeb vlastního dítěte, MfD, 8. 1. 2016

<sup>104</sup> K uprchlíkům je třeba se chovat vlídně, křesťansky, MfD, 9. 1. 2016

<sup>105</sup> K uprchlíkům je třeba se chovat vlídně, křesťansky, MfD, 9. 1. 2016

Příklad sdělení:

*Manželé už při příchodu do Brodu znali základy češtiny, půl roku ji poctivě pilovali v azylovém centru. Mimo to se tam **učili i způsobu života a kultuře v České republice.***<sup>106</sup>

Z analyzovaných textů vyplývá, že integrace příchozích je v médiích úzce provázána s represemi, což vyvolává představu, že začleňování se do nové společnosti je něco, co příchozí sami nechtějí.

Příklad sdělení:

*Problematický je na těchto opatřeních především fakt, že odpůrci i zastánci imigrace považují za klíčový problém, **zda lze nové přistěhovalce integrovat.***<sup>107</sup>

Nutnost začlenění do nové společnosti je tak popisována jako „nařízení shora“ a za každou cenu: pokud není jiná možnost, budou příchozí integrováni násilím – třeba i za pomoci policie. Ve zpravodajství se snoubí představy o jinakosti příslušníků a příslušnic zemí, které jsou v českém kontextu považovány za méně vyspělé, s předpokladem, že kriminalita a výtržnictví jsou v těchto zemích považovány za něco přirozeného a neoddiskutovatelného, za něco, co je spjaté s jejich kulturou a co nyní brání integraci těchto příchozích.

Příklad sdělení:

*Policisté muže odvezli na záchytku. Do kosteleckého pobytového střediska už se nevrátil. Podle ředitelky **byl přeložen do jiného, aby byl ve městě klid.** Že jsou někteří klienti občas **podnapilí**, přiznává. Podle ubytovacího řádu nesmějí v celém středisku pít alkohol, ale co **dělají mimo areál, se ovlivnit nedá.** Samotní cizinci cítí z místních nevráživost.*<sup>108</sup>

---

<sup>106</sup> Na Vysočině našli azyl i uprchlíci z Barmy. Na zdejší život si zvykli, MfD, 15. 1. 2016

<sup>107</sup> Jak zbavit běžence iluzí o životě v západní Evropě, MfD, 23. 1. 2016

<sup>108</sup> Všichni jsme lidé a žijeme ve stejné zemi, Lidové noviny, 21. 1. 2016

Sledované deníky vytvářejí představu, že v českém prostředí se nežádoucí chování obvykle nevyskytuje. Negativní společenské jevy jsou prezentovány jako neoddělitelně spjaté s příchozími. To, jakým způsobem média vykreslují určitou skupinu lidí, může mít významný dopad na jejich každodenní život, participaci na společenském dění, na začlenění těchto lidí do společnosti nebo na pocit sounáležitosti. (Sjöberg, Rydín 2014: 209)

Podle Saida dělení na dvě skupiny lidí, kteří se nacházejí ve vzájemné opozici, je typickým projevem orientalismu, kdy dochází k nadřazování jedné skupiny jiné na základě národní příslušnosti. (Said 2003) Dle van Dijka je také běžné, že příběhy o násilnostech a kriminální činnosti bývají v médiích připisovány etnickým minoritám. (van Dijk 1988: 11-12)

Z většiny textů pojednávajících o migraci lze vyčíst rozdělení společnosti na „my“ a „oni“. Rozdělení je problematické vzhledem k tomu, že nastoluje hierarchický vztah. Ze zpravodajství je patrné, že lidé, kteří patří do skupiny „my“, jsou nadřazeni těm, kteří spadají do skupiny „oni“, kteří jsou horší, naivní či hloupí, což dokládá nemožnost jejich společenského začlenění. Dle Campani média mají tendenci vyobrazovat příchozí jako subordinované, druhořadé či podřadné lidi. (Campani in King, Wood 2001: 47)

Příklad sdělení:

*Místní obyvatelka si navíc stěžuje, že **cizinci, kteří neumí česky, ničí obaly potravin, aby tak zjistili, co v nich je.** „Prstem natrhávají pytlíky mouky, otevírají džusy,“ krouťí hlavou.<sup>109</sup>*

Z některých sdělení je patrné, že nově příchozí mají odlišný náhled na svět, jiné priority a jiné hodnoty než ti, z jejichž pozice jsou texty formulovány. Příchozí bývají, implicitně i explicitně, vyobrazováni jako ti, kdo se chovají nenormálně, divně, iracionálně. Důraz je kladen na jejich cizokrajnost.

Příklad sdělení:

---

<sup>109</sup> Všichni jsme lidé a žijeme ve stejné zemi, Lidové noviny, 21. 1. 2016

*Pracovníci centra se musí denně potýkat s jazykovou bariérou, protože někteří žadatelé mluví tak ojedinělou řečí, že ji v celé republice dokáže tlumočit jen jeden odborník.<sup>110</sup>*

Said upozorňuje na to, že lidé připisují významy určitým věcem, místům či obdobím, ale tyto významy se stávají univerzálně platnými až poté, co jsou (elitou) připsány. Uvádí, že typicky toto platí v případech, kdy se hovoří o „nenormálním“ chování nebo třeba o příchozích. (Said 2003: 54) Dosavadní výzkumy naznačují, že to, jakým způsobem jsou příchozí vyobrazováni v médiích, včetně vizuální části zpravodajství, má zcela zásadní vliv na celospolečenskou debatu o migraci a na to, jakým způsobem jsou migrující v cílové společnosti vnímáni. (Bleiker et al. 2013)

#### 4.1.7. Odlidštění příchozích a problematika občanství

Jedním z charakteristických rysů společným mnoha analyzovaným textům je dehumanizace a odlidštění nově příchozích. K němu dochází v důsledku užívání „odosobňujícího, zpředměťujícího jazyka“. (Tkaczyk et al. 2015: 5) Texty předkládají informace o migrujících jako statistické údaje, jako by se ani nejednalo o lidi, ale spíše o položky. V důsledku (mediálně) vyhocené „migrační krize“ se stalo běžným psát o lidech jako o „běženeckých číslech“ či „vlně“. Ve zpravodajských textech se migrující lidé začali počítat na „kusy“. Lidský rozměr jako by ze zpravodajství zcela zmizel. To, co by o několik měsíců dříve bylo považováno za šokující události, se postupem času proměnilo v „rutinu normalnosti“. (Bauman 2017: 12) Zajímavé se v tomto kontextu jeví srovnání toho, jak vyznívá text, který popisuje smrt sociální pracovníce, kterou zabili v uprchlickém zařízení ve Švédsku (tragicky, jedná se o šokující, dramatickou událost), a ten, který popisuje smrt desítek lidí včetně dětí (jako běžná věc, v podstatě součást migračního procesu, emotivní či tragické vyznění zde absentuje).

---

<sup>110</sup> Všichni jsme lidé a žijeme ve stejné zemi, Lidové noviny, 21. 1. 2016



Příklady sdělení:

*Do Liberce by měla dorazit skupina zhruba 20 Iráčanů, které je nutné po šesti týdnech intenzivní skupinové integrace **rozmístit do bytů**.*<sup>111</sup>

*Vše ale bude letos záviset na tom, jak se EU podaří vytvořit **nárazníkové pásmo** v Turecku, které by mělo radikálně zasáhnout proti pašeráckým sítím a tím i **zmírnit provoz na hlavní migrační trase** do Evropy přes Středozemní moře. **Přibrzdit tok uprchlíků** by mělo i zřízení nové agentury pro vnější hranici EU. Ta ale začne fungovat nejdříve za půl roku.*<sup>112</sup>

*Se zimní přestávkou ostatně nelze počítat. Podle statistik OSN **byl loňský prosinec** co do počtu migrantů přistávajících u italských a řeckých břehů dokonce **vytíženější** než červenec roku 2015. **Místo pauzy tak Evropu čeká jen relativní pokles**, který však bude představovat stále minimálně desetinásobek ve srovnání s **běženeckými čísly** z počátku roku 2014. (...) Reálně lze očekávat, že se oba nástroje na **přibrzdní migrace** rozběhnou v polovině roku. (...) Bavorský premiér Horst Seehofer (CSU) včera navrhl **strop ve výši 200 tisíc migrantů** ročně.*<sup>113</sup>

V případech, kdy zpravodajské texty popisovaly utrpení migrujících, se často jednalo o pouhé konstatování. Dosavadní výzkumy dokládají, že nejen textová, ale také vizuální část mediálních sdělení věnovaných tématům, jako jsou humanitární katastrofy, migrace nebo uprchlictví, má velký vliv na to, zda zpravodajství vyvolá ve čtenářích a čtenářkách soucit či nikoli. (Höijer 2004 in Mortensen 2016: 415) Identifikovala jsem, že k dehumanizaci příchozích ve sledovaných denících docházelo pomocí ilustračních fotografií, na nichž byly zachyceny „davy“ nově příchozích v evropských přístavech nebo ve člunech. Fotografie, které vyobrazují nově příchozí ve skupině a na kterých nelze rozeznat jejich tváře, mají za následek, že jsou tyto lidé vnímáni jako ohrožení pro cílovou společnost. (Bleiker et al. 2013)

---

<sup>111</sup> Liberec poskytne dva byty křesťanským uprchlíkům z Iráku, Právo, 22. 1. 2016

<sup>112</sup> Ochrana hranic polevila, tábory zejí prázdnotou, Lidové noviny, 9. 1. 2016

<sup>113</sup> Zimní přestávku migrace nezná, Lidové noviny, 4. 1. 2016

Příklad sdělení:



114

V kontextu dehumanizace migrujících je zajímavé sledovat, jakým způsobem zpravodajská sdělení pracují s konceptem občanství a jak média uplatňují dvojí standard, když o migraci informují. Různé skupiny přichozích bývají v různých kontextech vnímány rozdílně jako (ne)žádoucí. Ruben Andersson hovoří o nerovnoměrném rozdělení mobility (uneven distribution of mobility) a upozorňuje na to, že mobilita v dnešním světě bývá vnímána dvěma způsoby v závislosti na tom, ke komu je vztahována: buďto jako privilegium, anebo jako stigma. (Andersson 2014: 7) Rozhodujícím faktorem je původ přichozích a jejich důvody k migraci. Například pracovní migrace může být v cílové zemi vnímána pozitivně, na rozdíl od jiných typů mobilit. Bridget Anderson zase uvádí, že moderní státy mají tendenci samy sebe vnímat jako „společenství hodnot“, která jsou tvořena lidmi s podobným myšlenkovým a hodnotovým rámcem a podobnými vzorci chování, která se projevují skrze kulturu, etnicitu, jazyk, či náboženství. Majoritní společnost má za to, že tyto hodnoty je nutné bránit proti vnějším vlivům – přichozím, migrantům aj. (Anderson 2013: 2-4) Ovšem už jenom to, jak se společenství vymezují vůči vnějším vlivům, tedy jaký jazyk volí, když se vyjadřují o „imigrantech“ či „cizincích“ aj., je normativní a v důsledku odráží, nakolik jedinci sdílejí stejné (tedy „ty správné“) hodnoty.

Výrazy, které média používají k označení migrujících, jsou obvykle hodnotově zatížené a mívají negativní konotace. (Anderson 2013: 4) V českých denících bývají v textech volně

---

<sup>114</sup> Uzavření hranic? Stálo by to miliardy..., Blesk, 25. 1. 2016

zaměňovány výrazy „*uprchlík*“, „*běženec*“, „*migrant*“ aj. Tyto termíny jsou tedy někdy užívány v jiném slova smyslu, než který popisují. Například slovo „*uprchlík*“ bývá v českém tisku volně zaměňováno se slovem „*migrant*“ a naopak. Z hlediska mezinárodního práva přitom nelze říci, že uprchlík nemá právo na azyl – to by bylo protiprávní. Podle OSN je uprchlík „*osoba, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti; totéž platí pro osobu bez státní příslušnosti nacházející se mimo zemi svého dosavadního pobytu následkem shora zmíněných událostí, a která vzhledem ke shora uvedeným obavám se tam nechce nebo nemůže vrátit.*“ (OSN 1951) Podle mých zjištění české tištěné deníky skutečný význam slova *uprchlík* ale nereflektují.

Lze tedy říci, že cílem používání výrazů jako „*imigrant*“ nebo „*uprchlík*“ v českých denících není informovat o lidech, kteří mají podle práva status uprchlíků. Užití těchto a dalších podobných označení má spíše za cíl upozornit čtenářstvo, že texty informují o lidech, kteří se něčím odlišují od většinové populace, specificky tedy zemí nebo regionem, odkud pocházejí. Prostřednictvím těchto termínů zpravodajské texty poukazují na morální a kulturní jinakost lidí, k nimž se vážou, ne na jejich odlišný status podle zákona. (Anderson 2013) Nadto je používání a volné zaměňování výrazů jako *běženec*, *migrant*, *imigrant*, *uprchlík* vysoce hierarchizující. Na vrcholu pomyslné pyramidy jsou občané – „našinci“, a na spodu jsou potom ti druzí, tedy „cizinci“, běženci, imigranti a uprchlíci. Dosavadní zjištění, která se týkají zahraničních médií, poukazují na jejich neschopnost rozlišovat mezi koncepty, jako jsou žadatelé o azyl, uprchlíci, ekonomičtí migranti aj., kterými jsou označováni nově příchozí. (Threadgold 2009: 11) Domnívám se, že český tisk v tomto směru není výjimkou.

V tomto kontextu považuji za důležité zmínit stereotypy a předsudky, které bývají spojovány s uvedenými kategoriemi. V souvislosti s nově příchozími se jedná o v podstatě rasistické uvažování, kdy všechny předsudky, které se v našem myšlení pojí s kategoriemi cizího, utvářejí kontext, v rámci kterého čtenářky a čtenáři dekodují mediální sdělení, jež se těchto cizích kategorií dotýkají. Podle Gerlindy Šmausové má rasistické myšlení souvislost s tím, že lidé mají niternou potřebu „*(...) identifikace situace a alter-ega před vstupem do jakékoliv interakce, které umožní reflexivní ujištění se o vlastní identitě.*“ (Šmausová 1999: 438)

Jinými slovy, je pro nás jednoduché vyjasnit si, kým jsme a k jaké skupině lidí patříme, jestliže máme jasno v tom, kým je ten druhý, s kým se setkáme, s kým se komunikujeme. V kontextu tzv. migrační krize je potom patrné, že některé analyzované texty jsou tímto způsobem vystavěné, a pravděpodobně tedy i takto čtené.

Dle analýzy se ukazuje, že z pohledu atraktivity informací pro média se postupem času zprávy o tragických osudech nově příchozích staly spíše nezbytnou součástí zpravodajství, než tématem, kterému by bylo věnováno více prostoru. Tomu mnohdy odpovídají i zvolené jazykové prostředky – v textech se vyskytují odosobněné výrazy typu „běženci“, „těla“ a podobně. Bauman tento jev nazývá „*únava z uprchlické krize*“. (Bauman 2017: 11)

Příspěvky věnující se tzv. migrační krizi, jež naznačují, že některé lidské životy jsou méně cenné, méně důležité než jiné, nejsou v analyzovaných denících výjimkou. Přitom používání dehumanizujícího jazyka vede k obraznému oddělení příchozích od většinové populace. (McAuliffe, Ruhs 2017: 195) Tato virtuální separace, ke které dochází v jazykové rovině, má za důsledek kategorizaci lidí na ty hodnotné, hodné soucitu, a ty méně hodnotné, kteří si soucit čtenářů a čtenářek „nezaslouží“. Dělicím kritériem je zde kategorie státní příslušnosti (občanství) a také vyznání. Charakteristickým rysem zpráv, které přinášejí informaci o obětech na životech migrujících, je jejich stručnost nebo zařazování do rubrik typu „Krátce“, kde média obvykle publikují stručné zprávy dne.

#### 4.1.8. Vyznání

Zprávy o příjezdu křesťanů z Iráku, tj. českými úřady předem vybraných rodin s dětmi, tvoří samostatnou kategorii v rámci celé „migrační krize“ a představují zpravodajství s vesměs pozitivním vyzněním. V těchto textech se objevuje soucit s celými rodinami „uprchlíků“, děti jsou v nich vyobrazované jako bytosti, které je třeba ochraňovat a pečovat o ně. České deníky vytvářejí představu, že si děti křesťanů zaslouží pomoc České republiky právě proto, že pocházejí z křesťanských rodin.

Mediální sdělení mají tendenci portrétovat příchozí buďto jako oběť, nebo hrozbu a hranice mezi těmito dvěma interpretacemi se zdá být velmi tenká. (Chouliaraki, Zborowski 2017: 614) V mnou analyzovaných příspěvcích je patrná hierarchizace nově příchozích, která je konstruována na základě jejich příslušnosti ke křesťanství. Texty informující o příchozích

křesťanech vyvolávaly soucit a obvykle obsahovaly komplexnější objasnění životní situace, v níž se příchozí nacházeli, v porovnání s příspěvky věnovanými příchozím jako celku.

Příklad sdělení:

*Na sklonku ledna přijede první skupina **utlačované menšiny**, která dosud **živořila v uprchlických táborech**, do Jihlavy. Záměr schválila vláda a Nadační fond Generace 21 se bude o nově příchozí starat.*<sup>115</sup>

*Překladatel Madžid Rašid zmínil, jak se **synové těší do školy, kam čtyři roky nechodili**. Muž, v rámci skupiny **nejnápadnější pro svoji spíš vážnější tvář, má důvody k obavám**: v jeho domovině zůstali ještě příbuzní a **křesťanům tam hrozí genocida**.*<sup>116</sup>

Kromě toho mediální sdělení zahrnovala více informací o situaci dotyčných před jejich rozhodnutím opustit zemi původu. Důraz je kladen na to, že křesťané prchají před válkou, násilím, pronásledováním, že se jedná o legitimní migraci a oběti, které v zemi původu byly vystaveny utrpení, a proto hledají nový domov někde jinde. Zároveň jsou texty věnované křesťanským příchozím plné zmínek, které mají za cíl vyobrazit migrující křesťany jako „normální“ lidské bytosti, které mají city, pocity, morální hodnoty, potřebu bezpečí, touhu po vzdělání či životu v míru. Tento způsob vyobrazování příchozích implicitně obsahuje předsudky, které se pojí s příchozími. Byť nejsou jmenovitě zmíněny v textech, jsou v nich přítomny ve formě negace nebo popření těchto stereotypů. Jedná se o tzv. individuální zhodnocení skupiny příchozích, které se vymyká předsudkům, které jsou obvykle s příchozími coby skupinou spojovány. (Šmausová 1999: 439) Příspěvky o křesťanech vyobrazují příchozí v běžných životních situacích a zdůrazňují charakteristiky, které jsou blízké a dobře známé běžné české populaci, a i tímto způsobem umožňují koncovému publiku, aby se s nimi identifikovalo.

Zprávy o příchozích s křesťanským vyznáním kladou důraz na jejich třídní příslušnost, status nebo vzdělání. Vyšší společenské postavení či prestižní povolání bývá ve zpravodajství o

---

<sup>115</sup> Uprchlíci neměli ani na pohřeb vlastního dítěte, MfD, 8. 1. 2016

<sup>116</sup> Z křesťanských uprchlíků spadl v Jihlavě strach, Právo, 26. 1. 2016

příchozích křesťanech využíváno k jejich prezentaci coby lidí, kteří mohou být pro cílovou společnost přínosem. V textech je patrná hierarchizace nově příchozích na základě jejich dosažené kvalifikace či profese.

Příklady sdělení:

*V první skupině křesťanských uprchlíků, které se ujme horácká metropole, jsou podle mluvčího jihlavského magistrátu Radka Tulise tři desítky osob, z nichž polovina dospělých mužů a třetina žen má vysokoškolské vzdělání.<sup>117</sup>*

*S rodinami k nám přijde také bývalý ředitel školy, veterinář či truhlář.<sup>118</sup>*

Jak upozorňuje Campani, „(...) pokud je migrant zobrazován jako oběť, jako chudák uprchlík, hranice mohou být zpola otevřené (...).“ (Campani in King, Wood 2001: 42) Podle autorky se způsob vyobrazování příchozích v médiích proměňuje v závislosti na tom, jakým směrem se ubírá vládní migrační politika v dané zemi. V mé analýze pozitivně laděné texty souvisely výhradně s příběhy migrujících, ve kterých Česká republika figurovala jako dobrovolný příjemce pro předem vybrané uprchlické rodiny, které současně představovaly „ideál“ rodiny tak, jak jej vnímají lidé v České republice – tedy se jednalo o tzv. nukleární typ rodiny: otec, matka, dvě děti. Ve vybraném vzorku ve všech čtyřech denících všechny fotografie, které zachycovaly nějakou rodinu příchozích, zobrazovaly křesťany. Ani jednou se v denících ve sledovaném období nevyskytla fotografie rodiny nekřesťanských příchozích. Zároveň bez výjimky byly rodiny popsány jako rodiny takzvaně tradiční, kde otec funguje jako „hlava rodiny“ a zajišťuje ji finančně, zatímco matka se stará o děti.

---

<sup>117</sup> Jihlava přijme sedm rodin iráckých křesťanů, Právo, 9. 1. 2016

<sup>118</sup> Uprchlíci neměli ani na pohřeb vlastního dítěte, MfD, 8. 1. 2016

Příklady sdělení:



Po roce a půl v bezpečí Náklady spojené s přesídlením rodiny Marwana Mattiho a dalších z velké části hradí britský nadační fond. Foto: Petr Topič, MAFRA

119

*Přibližně před třemi roky přijal tříčlennou rodinu z Barmy v rámci programu ministerstva vnitra také Havlíčkův Brod. Jednalo se o **muže, jeho ženu a malé dítě**. Barmská rodina se v Brodě usadila, **otec získal práci** v technických službách. Nyní už se rodina rozrostla o dalšího potomka, **matka je s ním na rodičovské dovolené**. Starší dítě má letos v září **nastoupit do mateřské školy**. Manželé už při příchodu do Brodu **znali základy češtiny, půl roku ji poctivě pilovali v azylovém centru**.<sup>120</sup>*

Zprávy, které informovaly o iráckých křesťanech, zároveň nikdy neobsahovaly slovo *běženci* nebo pejorativní označení *imigranti*, ale spíše neutrální výrazy jako například *uprchlíci*.

Další významný rozdíl mezi příspěvky o křesťanech a o nově příchozích jako celku představuje to, komu novináři a novinářky dávají ve svých textech hlas. Křesťané se přímo vyjadřují do médií, zatímco za příchozí ne-křesťany do médií promlouvají výhradně třetí osoby, jako jsou politici, odborníci (zřídkačky političky, odbornice), nebo náhodní svědci, kteří se s příchozími osobně setkali. Způsob, jakým média vyobrazují migrující, kteří se nehlásí ke

---

<sup>119</sup> Česko je křesťanská země, to nám stačí, MfD, 25. 1. 2016

<sup>120</sup> Na Vysočině našli azyl i uprchlíci z Barmy. Na zdejší život si zvykli, MfD, 15. 1. 2016



křesťanství, může prohlubovat institucionální a strukturální formy diskriminace a vést k jejich společenskému vyloučení. (Kamali in Sjöberg, Rydín 2014: 202)

#### 4.2. Konstrukce žen-migrantek ve zpravodajských sděleních

Žádná z prezentovaných uprchlických křesťanských rodin nebyla ve zpravodajství představena jako „rodina paní X“, naopak byly celky prezentovány jako „rodina pana X, který přiletěl s manželkou a dvěma syny“. Jedná se o patriarchální způsob zpravodajství, které respektuje, reprodukuje a pomáhá udržovat genderové stereotypy ve společnosti. Podle van Dijka „*mužská dominance v médiích zároveň reprodukuje i mužskou dominanci ve společnosti jako celku*“. (van Dijk 1988: 12) Děje se tak způsobem, který není na první pohled zcela zjevný. Při bližším zkoumání se ale ukazuje, že zpravodajské útvary jsou velmi často napsány patriarchální optikou – například rodina příchozích bývá popisována následovně: muž, který je v textu představen celým jménem a příjmením, profesí a životním příběhem, zatímco žena je představena jako „manželka pana X“, často bezejmenná, a nemá ani žádnou profesi.



*Madžíd Rašíd s jedním ze synů a manželkou.*

Foto PRÁVO – Jana Pechová 121

<sup>121</sup> Z křesťanských uprchlíků spadl v Jihlavě strach, Právo, 26. 1. 2016



Tato zjištění jsou v souladu s poznatky, které byly učiněny v minulosti v kontextu zobrazování žen v reklamě. (Valdrová 2006) Také Renzetti a Curran uvádějí, že média ženy tradičně přehlížejí. (Renzetti, Curran 2003: 183) Vyobrazování nově příchozích se jeví jako velmi výrazně genderované a prezentace žen-migrantek v médiích tímto způsobem lze označit za degradující. Analýza ukazuje, že mezi vyobrazováním mužů-migrantů a žen-migrantek je markantní rozdíl v množství informací, které se o příchozích čtenářky a čtenáři dozvědí. Podle britského výzkumu z roku 2010 mají migrující, shodně muži i ženy, zato, že média nevěnují dostatečnou pozornost zkušenosti žen-migrantek. (Buchanan et al. 2003: 9) I v českém prostředí se jeví, že migranti-muži bývají médií upřednostňováni.

Jedinou bližší charakteristikou, která bývá o ženách-migrantkách v mediálních sděleních uvedena, většinou bývá počet dětí, o které tyto ženy pečují. Zaznamenala jsem případy, kdy média text, který se věnoval příchozím, doplnila individuální fotografií ženy-migrantky a v popisku u fotografie neuvedla ani její jméno, ani o jakou konkrétní ženu se jedná, odkud pochází, proč migruje nebo jakou má profesi.



Foto ČTK/AP

*Syrská imigrantka s dětmi se na neobydleném řeckém ostrově Pasa skrývá před deštěm v železné bedně.*

122

---

<sup>122</sup> Vídeň sníží počet přijatých azylantů skoro o dvě třetiny, Právo, 21. 1. 2016

Současně jsem zaznamenala, že ženy-migrantky bývají prezentovány téměř bez výhrady jako matky. Muži-migranti jsou prezentováni sami za sebe, kdežto ženy jsou popisovány v souvislosti s dětmi. Působí to, jako by děti byly integrální součástí ženy. Tak jako mužům-migrantům média připisují charakteristické rysy, jež jsou zdánlivě neoddělitelné, jako třeba tmavá pleť nebo mládí, k ženám-migrantkám neodmyslitelně patří děti – takový obraz sledované deníky předkládají veřejnosti. V kontextu migrace je dětství médiem konstruováno a interpretováno jako období, ve kterém jsou děti v pozici obětí, a současně je dětství asociováno s feminitou. (Pruitt et al. 2018: 689) Příchozí ženy a děti, tak, jak je média zpodobňují, nepředstavují žádné bezpečnostní riziko pro cílové společnosti. I to může být jeden z důvodů, proč média příchozím dětem s matkami nevěnují tak velkou pozornost jako například dospívajícím příchozím.

Mediální sdělení v českém tisku vytvářejí představu, že všechny migrantky jsou matkami, případně že ženy, které nejsou matkami, buďto nemigrují, nebo vůbec neexistují. Roli v tom, jak jsou ženy konstruovány, mají genderové stereotypy, které v českém kontextu přetrvávají. Péče o děti je považována za typicky ženskou činnost.



Do Rakouska. Rakouští policisté kontrolují doklady imigrantů, kteří přijíždějí do země ze Slovinska přes přechod poblíž města Villach.

FOTO AP/ČTK 123

---

<sup>123</sup> Stop tranzitu do Evropy. Vídeň přitvrdila, Lidové noviny, 16. 1. 2016

Analýza naznačuje, že lidé, kteří migrují s nukleární rodinou, tedy rodinou tak, jak je chápána v českém kontextu, tj. velmi malá skupina lidí ve složení muž, žena a děti – jsou v mnoha případech portrétovaní pozitivně, na rozdíl od jedinců, kteří migrují samostatně, bez rodiny a bez dětí. Výzkumy dokládají, že zejména mladí lidé, kteří přicházejí samostatně, bývají znevýhodňováni, s menší pravděpodobností se jim dostává institucionální podpory či pozitivního rozhodnutí o přistěhovaleckém statusu. (Pruitt et al. 2018: 688) Může to souviset s předsudky a genderovými stereotypy zakořeněnými ve všech sférách společnosti, které vnímají osamělé příchozí muže jako potenciální násilníky.

Příklad sdělení:

*Studie ukazuje, jak náhlý příliv mladých neoženitelných mužů vytváří nestabilní společnost. Stačil rok a největší nepoměr na světě mezi muži a ženami má mezi teenagery náhle Švédsko. (...) To znamená, že na 100 budoucích mladých žen byla přesila 123 mužů. Něco takového neznáme ani z Číny, která je považována za odstrašující případ. Hudsonová dává za příklad rozvázného počínání v přistěhovalecké politice Kanadu, která kvůli této nerovnováze od letoška zakázala vstup osamělým mužským běžencům, pustí pouze rodiny a ženy s dětmi.<sup>124</sup>*

Z genderového hlediska je zajímavé zjištění, že migrace žen (samotných, ale i třeba vdov s dětmi) je vnímána pozitivně nebo neutrálně, zatímco migrace samotných mužů je v textech a priori předkládána jako podezřelá, nebezpečná, a tedy negativní.

Příklady sdělení:

*Ženy, které přicházejí samotné nebo pouze s dětmi, bydlí ve speciálním patře pojmenovaném "ochranná zóna".<sup>125</sup>*

- Zkusíte trochu charakterizovat běžence, kteří k nám přiletí?

---

<sup>124</sup> Jak vratké lodičky plné migrantů rozkolébají Evropu, MfD, 12. 1. 2016

<sup>125</sup> Všichni jsme lidé a žijeme ve stejné zemi, Lidové noviny, 21. 1. 2016

*Polovina z nich jsou děti. Jinak jde o celé rodiny nebo vdovy s dětmi. Mnohým Islámský stát zabil příbuzné. Nehrozí tedy, že by z Iráku přišli další lidé v rámci scelování rodiny. Jediným samostatně příchozím mužem je jeden lékař.*<sup>126</sup>

V kontrastu s tím, jaký důraz kladla média na spojení žen a mateřství, stojí prezentace migrantů-otců. Helena Wray argumentuje, že migranti mužského pohlaví jsou často vnímáni jako ti, kdo se snaží získat nějaké výhody z rodinné migrace plynoucí. (Wray 2015: 425) Analýza ukazuje, že muži jsou někdy konstruováni jako ti, kdo migrují (jenom proto), aby mohli požádat o sloučení rodiny. To bývá médií prezentováno jako negativní.

Příklady sdělení:

*Kromě toho dánští poslanci schválili i zpřísnění pravidel o **slučování** rodin, stejně tak i zkrácení lhůt pro udělení přechodného pobytu v zemi. **Běženci, kteří dostali azyl, budou smět přestěhovat do Dánska své rodiny až po třech letech.***<sup>127</sup>

*Poslanci celé vládní koalice včera dali najevo, že chtějí zrychlit a zefektivnit proces deportace a **omezit právo na slučování rodin**. Pravidla pro udělování azylu by se měla celkově zpřísnit.*<sup>128</sup>

Wray konstatuje, že migranti-muži jsou ve většině případů rodinné migrace diskriminováni na základě svého pohlaví, s kterým si společnost asociuje negativní charakteristiky. Přestože se často v případech rodinné migrace muži starají o děti a pojí je s nimi silné emoční vazby, jejich vztah k dětem stejně jako jejich pocity jsou bagatelizovány na základě toho, že jsou muži. (Wray 2015: 426) Podle Wray se jedná o jasné, systematické a v systému zakořeněné znevýhodňování příchozích mužů. Mužům-migrantům bývají připisovány „typické“ mužské vlastnosti, zatímco rodina a péče o ni je vnímána jako něco typicky ženského. V důsledku uplatňování těchto genderových stereotypů dochází k diskriminaci v případech, kdy

---

<sup>126</sup> Uprchlíci neměli ani na pohřeb vlastního dítěte, MfD, 8. 1. 2016

<sup>127</sup> Přísní Dánové nutí běžence učit se řeč, LN, 27. 1. 2016

<sup>128</sup> 83 procent Němců chce zostřit azylové zákony, MfD, 14. 1. 2016

muži chtějí do cílové země přijet anebo v ní zůstat na základě rodinných vazeb. Přestože podle Wray je nepřijatelné, aby ve stejných případech soudy rozhodovaly rozdílně pouze na základě pohlaví příchozích, často se tak děje. A podle autorky k tomu dochází právě pomocí uplatňování genderových stereotypů a vlastností, které si společnost a tedy i soud spojuje s jedním či druhým pohlavím. Analýza ukazuje, že na rozdíl od žen-migrantek nebývají muži-migranti primárně vyobrazováni jako otcové a ani v širším kontextu média nezmiňují vazby mužů k vlastním dětem nebo rodinám. Podle Wray je emoční stránka životů mužů-migrantů systematicky přehlížena, protože emoce a rodinný život jsou obvykle spojovány s ženami. „*Maskulinita stejně jako feminita je proměnná sociální konstrukce, která existuje ve vztahu k dalším sociálním konstrukcím,*“ uvádí Wray. (Wray 2015: 426)

Přestože jsou tedy v médiích muži-migranti vyobrazováni spíše v kontextu s negativními charakteristikami či událostmi, výjimku podle mé analýzy tvoří zpravodajské příspěvky, které informují právě o migraci celých rodin. V takových zprávách bývá vyzdvihováno zejména mužovo vzdělání, vysoký společenský status, náklonnost k České republice, snaha začlenit se do společnosti, ochota učit se češtinu či odhodlání dělat jakoukoliv práci bez ohledu na dosaženou kvalifikaci.

Příklad sdělení:

*Mezi utečenci, kteří od včerejška bydlí na Okrouhlíku, je také **překladatel** Madžid Rašid, který přiletěl s manželkou a dvěma malými syny. „Je známo, že menšiny na Blízkém východě, Židé a křesťané, mají největší problémy,“ zdůvodnil, proč s rodinou přicestoval do Česka. (...) V Česku se **chce usadit a pracovat jako překladatel a spolupracovat například s médii.**<sup>129</sup>*

V tomto typu textů je většinou zmíněno jméno jedince nebo celé jeho rodiny a příběh bývá velmi konkrétní a pro příjemce snadno představitelný. Příspěvky, které takto konstruují muže-migranty, jsou specificky zaměřené na nově příchozí křesťanského vyznání. Jejich vyznění se významně liší od vyznění textů, které informují o migrujících jako celku.

---

<sup>129</sup> Hračky a dary. Dobrovolníci vítali uprchlíky z Iráku, MfD, 25. 1. 2016

## 5. Závěr

V této diplomové práci jsem analyzovala, jakým způsobem vybrané české deníky prezentují tzv. migrační krizi a jak portréty nově příchozí z genderové perspektivy. Soustředila jsem se na zpravodajské příspěvky zaměřené na dění v rámci tzv. migrační krize publikované v denících Blesk, Mladá fronta Dnes, Právo a Lidové noviny v průběhu měsíce ledna 2016. Tato mediální sdělení složená z 219 textů a 55 fotografií referující o nově příchozích jsem zpracovala pomocí feministické kvalitativní obsahové analýzy. Zaměřila jsem se jak na textovou stránku zpravodajských útvarů, tak i na jejich vizuální část, abych dosáhla komplexní výsledné interpretace.

Analýzy, které z feministického hlediska reflektují, jakým způsobem média informují o migraci a specificky o tzv. migrační krizi, představují postupně se rozvíjející oblast vědeckého zájmu. Výsledky této práce mohou být vnímány jako určité doplnění dosavadního výzkumu. Aby bylo možné zobecnit závěry na kategorii českých tištěných deníků, bylo by ovšem potřeba pečlivě sledovat jednotlivá média v delším časovém úseku. To je problematické zejména vzhledem k proměňujícím se okolnostem celé tzv. migrační krize a ke změnám migračních toků vzhledem k přijatým politickým opatřením v různých evropských zemích i mezinárodním dohodám.

Způsob, jakým sledované deníky vyobrazovaly nově příchozí, lze interpretovat jako velmi konfrontační. Stereotypní zobrazování příchozích v médiích lze vnímat jako symbolické násilí. Podle Bourdieuho symbolické násilí znamená nadvládu jedné skupiny lidí nad jinou, prováděnou způsobem, jenž působí přirozeně – ovládaní nejsou schopni vnímat sami sebe jinak než optikou, kterou je vnímají ovládající. Může se jednat o moc (nadvládu) genderovou<sup>130</sup>, etnickou, kulturní, nebo třeba jazykovou. (Bourdieu 2000: 36-37) V případě médií, jejichž texty jsem zkoumala, se jednalo o symbolické násilí v několika rovinách, zejména v rovině genderové, etnické, náboženské a kulturní. V mnoha případech je zřejmé prolínání těchto rovin a jejich vzájemné doplňování. Nelze tak říci, že na někom je pácháno násilí z hlediska náboženského, ale z hlediska kulturního už ne. Je samozřejmostí, že tyto mnou zmíněné roviny představují součást identity lidí, ke kterým se vztahují. V analyzovaných příspěvcích se jednalo

---

<sup>130</sup> Pierre Bourdieu vysloveně zmiňuje nadvládu „biologického rodu“, nicméně jedná se o český překlad z francouzštiny, ve které se donedávna pojem „gender“ běžně nepoužíval. Proto autora parafrázuji a používám v češtině ustálený pojem „gender“.

o symbolické násilí, které je intersekcionalní, prostupující různými vrstvami identit nově příchozích.

Cílem této práce bylo nalézt odpovědi na výzkumné otázky, které jsem si stanovila na začátku. První otázka souvisela s tím, jakým způsobem jsou příchozí vyobrazováni v jednotlivých sledovaných denících. Přestože jsem analyzovala čtyři rozdílné deníky, z nichž jeden byl blízký levicovému myšlení (Právo), dva pravicovému (LN, MfD) a jeden byl bulvární (Blesk), dominantní narativ o společenském ohrožení byl ve větší či menší míře zastoupen ve všech z nich. Bezpečnost se ukázala být zcela zásadním a nejvýraznějším tématem, které bývá s nově příchozími v českém tisku spojováno. Mnohá zpravodajská sdělení vyvolávala morální paniku, když migraci prezentovala jako bezprostřední hrozbu pro „naši“ kulturu a způsob života. Médii prezentované všeobecné nebezpečí je nadto ve všech sledovaných denících genderované. Příchozí jsou vyobrazováni obvykle jako muži, jež naši společnost ohrožují. Příchozí ženy jsou ve zpravodajských textech opomíjeny a jsou bezejmenné.

Dalším společným rysem pro všechny sledované deníky byly postupy při utváření zpravodajství. Pouze výjimečně média publikovala svoje původní zprávy či fotografie. Z velké části se jednalo o přejeté agenturní zpravodajství i obrazové materiály a jen málokdy bylo tvořeno přímo na místě, kde se migrace odehrávala. I vzhledem k těmto postupům při vytváření svých obsahů sledované deníky ve většině případů nedávají ve svém zpravodajství hlas nově příchozím. Ve sledovaných zpravodajských příspěvcích média o nově příchozích předkládala velké množství informací – co si o nich myslí politici, političky a další aktéři, ale novináři a novinářky až na výjimku, kterou představovali příchozí křesťané, nedávali prostor přímo příchozím samotným, aby se ohledně vlastní situace sami vyjádřili. Za nově příchozích většinou hovoří třetí osoby, a tak se čtenářstvo o nově příchozích a jejich zkušenostech i přes jejich (údajné) enormní množství dozvídá pouze zprostředkovaně. Hlas nově příchozích samotných je tímto způsobem umlčován. Z feministického hlediska je zřejmé, že příspěvky jsou formulovány z mocensky privilegovaných pozic autorů a autorek a současně v nich promlouvají opět pouze privilegovaní příslušníci majoritní společnosti (obvykle muži) ze svých mocenských pozic. Ti, o nichž je zpravodajství především, se stávají pouze jeho nepřímou, okrajovou součástí. Tím je mocenská nerovnováha ve společnosti reprodukována a udržována. Toto patriarchální uspořádání médií coby vlivných společenských institucí přispívá k další marginalizaci menšiny nově příchozích, a jejich místo na poslední příčce pomyslného žebříčku společenské hierarchie

je potvrzováno. V tomto kontextu práce ukazuje, jak významnou roli média ve společnosti mají a zejména jakým způsobem přispívají k mediální konstrukci sociální reality.

Analýza ukázala, že se vybraná média liší ve způsobu užívání jazyka. Deník Blesk častěji než ostatní sledované deníky používal expresivní jazykové prostředky, hovorové výrazy a prvky ironie či sarkasmu. Domnívám se, že se autoři a autorky snaží docílit větší srozumitelnosti pro cílové čtenářstvo tím, že užívají jazyk, který mu je blízký. Kromě toho deník Blesk ve větší míře kladl důraz na fyzické charakteristiky nově příchozích a jejich vzhled. Deníky Právo, Lidové noviny a Mladá fronta Dnes naopak užívaly ve větší míře než deník Blesk ve svém zpravodajství o tzv. migrační krizi metafory spojené s přírodními katastrofami a vojenskou terminologií. Analýza naznačuje, že sledovaná média mají tendenci nově příchozí vyobrazovat na fotografiích v početných skupinách a ne jako individuální lidské bytosti. Nicméně vzhledem k relativně nízkému počtu analyzovaných obrazových materiálů, které vyobrazovaly příchozí ve všech sledovaných médiích, nelze s jistotou činit závěry o obvyklém způsobu prezentace nově příchozích pomocí vizuálních doprovodných materiálů v jednotlivých denících.

Druhá výzkumná otázka se týkala toho, jak jsou vyobrazováni migrující muži a jak je konstruována jejich maskulinita. Nově příchozí byli vyobrazováni jako osamělí muži, kteří existují ve společenském vakuu, nemají děti, blízké ani jakékoliv příbuzné. Pokud média hovoří o migrantech, nevztahují se informace k příchozím ženám, ale k příchozím mužům. V analyzovaných příspěvcích dochází k symbolickému násilí, v tomto případě na rovině genderové a etnické, které se velmi prolínají. Maskulinita příchozích byla konstruována za pomoci uplatňování stereotypů vztahujících se k věku, genderu a etnicitě. V médiích dominuje narativ o mladých mužích arabského původu a/nebo tmavé barvy pleti s neovladatelnými sexuálními pudy, kteří přicházejí znásilňovat bílé evropské ženy. Ty bývají stavěny do pozice bezmocných obětí, což podtrhuje rasový rozměr zpravodajství. Tento narativ jsem zaznamenala ve všech sledovaných denících.

Příchozí jsou rovněž portrétovali jako muži-ilegálové. Jedním z atributů, který média zdůrazňovala, byl nízký věk nově příchozích mužů. Ten byl asociován se sklony k agresivitě a násilí, včetně sexuálního. Ve zpravodajství se sčítá znevýhodnění nově příchozích mužů na základě genderu, etnické příslušnosti, věku, sociálního postavení i původu. Média konstruovala mladé muže coby příslušníky nám velmi vzdálených kultur, které fungují v rámci tradičního, patriarchálního společenského uspořádání a kde se ženy nacházejí v podřízené, submisivní



pozici. Tento domnělý původ nově příchozích mužů byl používán k objasnění jejich (údajně) násilného chování vůči evropským ženám. Kromě násilí byli nově příchozí muži spojováni s kriminalitou a terorismem. Představa, že nově příchozí muži jsou nebezpeční, byla vytvářena také pomocí doprovodných fotografií, na kterých byli příchozí muži portrétováni v doprovodu ozbrojených jednotek policie nebo armády. Takové snímky se vyskytovaly ve všech sledovaných médiích. Média prvoplánově využívala vizuální jinakosti nově příchozích za účelem konstrukce jinakosti těchto lidí i na mentální a kulturní úrovni.

Deník Blesk kladl ve větší míře než ostatní sledovaná média důraz na fyzické znaky příchozích a ve svém zpravodajství vytvořil kategorii divocha. Zdůrazňována byla tmavá barva pleti nově příchozích spolu s výraznými maskulinními rysy, jako je osvalení, vysoký vzrůst, mohutná postava nebo výrazné ochlupení. Abnormální maskulinita byla konstruována pomocí expresivních jazykových prostředků, ale také pomocí doprovodných fotografií. Fyzické charakteristiky příchozích byly prezentovány jako nestandardní a byly vztahovány na nově příchozí muže jako celek.

Třetí výzkumná otázka se týkala vyobrazování migrujících žen a konstrukce feminity. Analýza ukázala, že zpravodajské příspěvky jsou v souladu s patriarchálním uspořádáním společnosti. Nově příchozí ženy jsou v nich zastoupeny v mnohem menší míře než příchozí muži. Pokud je o příchozích ženách referováno, množství informací, které se k nim váže, je velmi omezené. Migrující ženy bývají portrétovány jako pasivní doplněk muže, se kterým migrují. Na rozdíl od něj jsou bezejmenné, nebývá zmíněno jejich dosažené vzdělání, profese, původ nebo životní příběh. Nově příchozí ženy zároveň nikdy nejsou respondentkami, a proto se přímo od nich o jejich životní zkušenosti čtenářstvo nemá šanci nic dozvědět. Média rovněž vytvářejí představu, že téměř všechny ženy, které migrují, jsou také matkami. Na základě genderových stereotypů jsou příchozí ženy médií konstruovány jako pečovatelky a jediné bližší informace, které jsou čtenářstvu předkládány, se týkají dětí, o které se ženy starají. V porovnání s nově příchozími muži nejsou nově příchozí ženy médií považovány za nebezpečné a migrace žen (s dětmi) není předkládána jako bezpečnostní riziko pro cílovou zemi.

Čtvrtá výzkumná otázka byla zaměřena na to, jakým způsobem média reflektují množství lidí, které směřuje do Evropy. Nově příchozí jsou konstruováni jako homogenní masa lidí, která se nekontrolovatelně valí na evropský kontinent, jak v textové, tak v obrazové rovině zpravodajských sdělení. Migrující jsou v příspěvcích vyobrazováni jako anonymní skupiny lidí

spíše než jednotlivci s konkrétními lidskými osudy. Nově příchozí bývají popisováni pomocí metafor a zpředměňujícího jazyka, což přispívá k jejich dehumanizaci. Média o nich nadto referují jazykem, jenž nově příchozí deklasuje, když odkazuje k přírodním katastrofám. Současně snaha čelit migraci coby živelné pohromě je ztvárněna v médiích pomocí užití vojenské terminologie. Tento způsob zprostředkování informací posiluje atmosféru strachu z migrace i nově příchozích samotných.

Ve všech sledovaných médiích byla dominantním tématem ve zpravodajství věnovaném tzv. migrační krizi sekuritizace. Docházelo k prezentaci migrace a lidí, kteří se jí účastní, jako bezpečnostního rizika a bezprostředního ohrožení společnosti jak v rovině kulturní, tak fyzické. Zdůrazňována byla nutnost obrany území a ochrany hranic pomocí ozbrojených bezpečnostních složek. Migrace byla rámována jako bezpečnostní problém spíše než problém politický či humanitární.

Pátá otázka se týkala vyznání a původu nově příchozích. Analýza ukázala, že nově příchozí jsou prezentováni odlišným způsobem v souvislosti se svým náboženstvím. Ve zpravodajství sledovaných deníků tak lze zaznamenat symbolické násilí i v této rovině. Lidé, kteří tvoří migrační toky, jsou obvykle většinou portrétovaní jako ne-křesťané nebo muslimové. Veškeré odlišnosti v chování, které je v českém prostředí interpretováno jako nepřijatelné nebo nežádoucí, bývá obvykle vysvětlováno právě (předpokládanou) rozdílnou náboženskou identitou příchozích. Výjimku představují nově příchozí křesťanské rodiny původem z Iráku, které si Česká republika vytypovala a přesídlila na svoje území. Tyto nově příchozí deníky vyobrazovaly jako lidi, kteří museli utéci před násilím a válkou. Média je prezentovala jako „lidi jako my“, jejich příběhy byly velmi konkrétní a předkládány způsobem, který ve čtenářstvu vyvolával soucit. Křesťanské rodiny byly popisovány jako typické tradiční nukleární rodiny, kde otec rodinu zajišťuje finančně, zatímco matka pečuje o děti a domácnost. Důraz byl kladen na odbornou kvalifikaci mužů z těchto rodin, na jejich možný přínos pro Českou republiku a na ochotu začlenit se do společnosti. Příběhům nově příchozích křesťanů deníky věnovaly velkou pozornost, tito muži přímo promlouvali do médií a jejich rodiny byly zachyceny na fotografiích například po příjezdu do Česka. Příspěvky konstruovaly příchozí křesťany na rozdíl od ostatních nově příchozích jako tzv. normální lidi, kteří mají stejné hodnoty a přání jako lidé v České republice, pouze neměli štěstí, když jejich životy poznamenaly ozbrojené konflikty. Ostatní příchozí, kteří se neidentifikovali jako křesťané a kteří přišli do

Česka sami, aniž by byli součástí jakéhokoli přesídlovacího programu, takto citlivě médií prezentování nebyli.

Šestá otázka se týkala způsobu, jakým média konstruovala jinakost nově příchozích. Ve sledovaných příspěvcích dochází k symbolickému násilí v kulturní rovině. Nově příchozí byli ve zpravodajství portrétováni jako příslušníci Orientu, jako ti jiní, nevzdělaní lidé pocházející z méně civilizovaných zemí, než je země cílová. Na základě původu nově příchozích, který média prezentují jako „východní“, jsou migrující konstruováni jako příslušníci méně hodnotné společnosti. V médiích je patrný civilizační a paternalistický přístup k nově příchozím, kteří jsou nahlíženi optikou vyspělejšího Západu. Na základě příslušnosti k domněle jiné, nižší kultuře jsou prezentováni jako lidé, jejichž způsob života, morální hodnoty nebo životní cíle jsou neslučitelné s těmi, které převažují v cílové společnosti. Na základě těchto argumentů je integrace nově příchozích médií předkládána jako nemožná.

Takzvaná migrační krize byla ve sledovaném období velkým tématem, které představovalo podstatnou část zpravodajství celostátních deníků. Analýza ukazuje, že sledovaná média měla ve zvoleném období tendenci zdůrazňovat rozdíly a odlišnosti mezi příchozími a majoritní populací, čímž do jisté míry mohla přispívat k reprodukci a udržování genderových, etnických a rasových stereotypů vztahujících se k nově příchozím. Analyzovaná sdělení až na výjimky nerespektovala jinakost. Vybrané deníky ve sledovaném období výrazně nenapomáhaly veřejnosti, aby získala o tzv. migrační krizi podrobné informace a mohla si tak vytvořit pohled na fenomén migrace v celé jeho komplexnosti.

Ze sociologických šetření vyplývá, že se postoj lidí v České republice k migraci, k nově příchozím a k odlišnostem v čase proměňuje a mohlo by být zajímavé zkoumat, do jaké míry názory veřejnosti souvisejí s mediálními obsahy a prezentací tématu tzv. migrační krize v českých tištěných denících. Další otázky, které se tímto otevírají, souvisejí s tím, jakým způsobem a do jaké míry jsou příspěvky ovlivňovány politickou orientací jednotlivých médií, složením redakcí a jaký vliv mají vlastníci médií na publikovaná mediální sdělení. V neposlední řadě se nabízí otázka vlastní tvorby a reportáží přímo z místa dění a přebírání agenturního zpravodajství – například do jaké míry ovlivňují postupy při vytváření mediálních obsahů to, komu autoři a autorky sdělení dají hlas.

I v důsledku vlivu novinářské práce na veřejnost lze očekávat, že v České republice bude ještě nějakou dobu trvat, než veřejnost začne přistupovat k lidem, kteří se v něčem odlišují od

majority, ať už původem, barvou pleti, náboženstvím nebo kulturními zvyklostmi, pouze jako k lidem, aniž by je okamžitě kategorizovala do pověstných škatulek a viděla v nich potenciální ohrožení či nepřátele.

## Použitá literatura a prameny

- Amnesty International. 2015. „Nosi miniskuně? O znásilnění si koledovala, myslí si třetina Čechů.“ Dostupné online. <https://www.amnesty.cz/news/1418/nosi-minisukne-o-znasilneni-si-koledovala-mysli-si-tretina-cechu>
- Anderson, Bridget. 2013. *Us and them? The dangerous politics of immigration control*. UK, Oxford University Press.
- Andersson, Ruben. 2014. *Illegality, Inc. Clandestine Migration and the Business of Bordering Europe*. California, University of California Press.
- Appeltová, Michaela, Možíšová, Alžběta a Lenka Vochocová. 2016. *Analýza mediálního zobrazování genderově podmíněného násilí*. Oddělení rovnosti žen a mužů Úřadu vlády ČR. Dostupné online. [https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Analyza-medialniho-zobrazovani-genderove-podmineneho-nasili\\_FINAL.pdf](https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Analyza-medialniho-zobrazovani-genderove-podmineneho-nasili_FINAL.pdf)
- Bauman, Zygmunt. 2017. *Cizinci před branami*. Olomouc: Broken Books.
- Berger, Peter L., Thomas Luckmann. 1999. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Berry, Mike, Garcia-Blanco, Inaki, and Kerry Moore. 2016. *Press Coverage of the Refugee and Migrant Crisis in the EU: A Content Analysis of Five European Countries*. Cardiff School of Journalism, Media and Cultural Studies.
- Bleiker, Roland, Campbell, David, Hutchison, Emma and Nicholson, Xzarina. 2013. *The Visual Dehumanisation of Refugees*. *Australian Journal of Political Science* 48 (3) 398-416.
- Beck, Ulrich, Elisabeth Beck-Gernsheim. 2014. *Dálková láska*. SLON.
- Bourdieu, Pierre. 2000. *Nadvláda mužů*. Praha: Karolinum.
- Buchanan, Sara, Grillo, Bethan and Terry Threadgold. 2003. *‘What’s the Story?’: Results from Research into Media Coverage of Refugees and Asylum Seekers in the UK*. London: Article 19. Dostupné online. <https://www.article19.org/data/files/pdfs/publications/refugees-what-s-the-story-.pdf>
- Český statistický úřad. 2016. *Cizinci podle státního občanství k 31. 12. 2016*. Dostupné online. <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt-parametry&pvokc=&sp=A&katalog=31032&pvo=CIZ01&z=T>

- Člověk v tísní. 2018. *The Wages of Fear: Attitudes Towards Refugees and Migrants in Czech Republic*. Brožová, Kristýna, Jurečková, Adéla a Anna Pacovská. People in Need / British Council. Warsaw: Foundation Institute of Public Affairs. Dostupné online. <https://ec.europa.eu/migrant-integration/librarydoc/the-wages-of-fear-attitudes-towards-refugees-and-migrants-in-czech-republic>
- De Genova, Nicholas. 2018. The “migrant crisis” as racial crisis: do *Black Lives Matter* in Europe?, *Ethnic and Racial Studies*, 41:10, 1765-782, DOI: 10.1080/01419870.2017.1361543.
- Emig, Rainer. 2018. Terrorist Masculinities: Political Masculinity between Fiction, Facts, and Their Mediation. *Men and Masculinities*. Dostupné online. <https://doi.org/10.1177/1097184X18768392>
- Erel, Umut, Murji, Karim and Zaki Nahaboo. 2016. Understanding the contemporary race–migration nexus, *Ethnic and Racial Studies*, 39:8, 1339-1360. DOI: 10.1080/01419870.2016.1161808. Dostupné online. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01419870.2016.1161808>
- Ezzeddine, Petra. 2010. Reflexe genderu v procesu migrace. In Kolektiv autorů: *Migrace a rozvoj: rozvojový potenciál mezinárodní migrace*. Praha: Fakulta sociálních věd, s. 229-242. Dostupné online: [https://www.iom.cz/files/Migrace\\_a\\_rozvoj-MONOGRAFIE1.pdf](https://www.iom.cz/files/Migrace_a_rozvoj-MONOGRAFIE1.pdf)
- Ezzeddine, Petra. 2015. Migrace a migrantky. In: Smetáčková, Irena (ed). *Stínová zpráva o stavu genderové rovnosti v České republice v roce 2015*. Praha: Česká ženská loby. Dostupné online. [https://czlobby.cz/sites/default/files/dokumenty/stinova\\_zprava\\_2015.pdf](https://czlobby.cz/sites/default/files/dokumenty/stinova_zprava_2015.pdf)
- Feldman, Gregory. 2012. *The Migration Apparatus: Security, Labor, and Policymaking in the European Union*. Stanford University Press.
- Frankenberg, Ruth. 1993. *Growing up white*. *Feminist Review* No. 45, Thinking Through Ethnicities (Autumn, 1993), pp. 51-84, Sage. Dostupné online. <https://www.jstor.org/stable/1395347>
- Freidingerová, Tereza et al. 2016. *The Module Lecture Guide (Updated)*. Program migrace, Člověk v tísní, o. p. s. Dostupné online. <https://www.varianty.cz/publikace/142>
- Geržová, Martina. 2015. *Problematika násilí na ženách optikou české populace. Závěrečná zpráva z výzkumu*. FOCUS – Centrum pro sociální a marketingovou analýzu, Amnesty International. Dostupné online: <https://www.focus-agency.cz/z-nasich-vyzkumu/nasili-na-zenach>

- Global Peace Index 2016. Institute for Economics and Peace. Dostupné online. <https://reliefweb.int/report/world/global-peace-index-2016>
- Glopolis, 2017. *Proč uprchlíci jítří naše emoce? Narativy související s migrací a uprchlictvím v české společnosti a nahlédnutí za ně*. Eds. Frantová, Veronika, Lehečka, Michal, Prokop, Daniel, Čada, Karel, Heřmanová, Marie, Krajhanzl, Jan, Lebeda, Petr a Vendula Menšíková. Praha: Glopolis. Dostupné online. <https://ec.europa.eu/migrant-integration/librarydoc/why-do-refugees-stir-up-our-emotions-migration-narratives-in-the-czech-society>
- Guba, Egon, Yvonna S. Lincoln. 1994. *Competing paradigms in qualitative research*. In N. K. Denzin, Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (str. 105–117), Thousand Oaks, CA: Sage.
- Gray, Harriet, Anja K. Franck. 2019. “Refugees as/at Risk: The Gendered and Racialized Underpinnings of Securitization in British Media Narratives.” *Security Dialogue* 50, no. 3 (June 2019): 275–91. Dostupné online. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0967010619830590>
- Hradečná, Pavla, Jelínková, Marie, Ezzeddine, Petra, Hana Havelková. 2016. *Ženy na vedlejší koleji (?) – Gender, migrace a stárnutí*. Praha: Sdružení pro integraci a migraci. Dostupné online. [https://www.migrace.com/docs/161018\\_publikace-zvk\\_web\\_final.pdf](https://www.migrace.com/docs/161018_publikace-zvk_web_final.pdf)
- Chouliaraki, Lilie, Rafal Zaborowski. 2017. Voice and community in the 2015 refugee crisis: A content analysis of news coverage in eight European countries. *International Communication Gazette*, 79(6–7), 613–635. Dostupné online. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1748048517727173>
- Georgiou, Myria, Rafal Zaborowski. 2017. *Council of Europe report: Media coverage of the “refugee crisis”: A cross-European perspective*. Council of Europe. Dostupné online. <https://rm.coe.int/1680706b00>
- Jiráček, Jan, Barbara Köpplová. 2003. *Média a společnost*. Praha: Portál.
- Kimmel, Michael S. 1994. Masculinity as Homophobia: Fear, Shame, and Silence in the Construction of Gender Identity. In *Theorizing Masculinities*, eds. Harry Brod and Michael Kaugman. London, New Delhi: SAGE.
- King, Russell, Nancy Wood (eds). 2001. *Media and Migration: Constructions of Mobility and Difference*, Routledge Research in Cultural and Media Studies, Book 8, London.

- Kuchyňková, Andrea, Ezzeddine, Petra. 2015. „Ještě nepatřím do starého železa‘ aneb paradoxy migrace péče z ČR do Rakouska.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, Vol. 16, No. 2: 30–41, Dostupné online. <http://dx.doi.org/10.13060/12130028.2015.16.2.218>
- Letherby, Gayle. 2003. *Feminist Research in Theory and Practice*. Philadelphia: Open University Press.
- Linhart, Jiří, Petrusek, Miloslav, Vodáková, Alena, Hana Maříková. 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.
- Lokšová, Terezie. 2016. *(Ne)přítomní uprchlíci: Mediální obraz dění v Králicích a na Moldavě*. Migrace Online, Multikulturní centrum Praha. Dostupné online: [https://migraceonline.cz/doc/Ne-pritomni\\_uprchlici.pdf](https://migraceonline.cz/doc/Ne-pritomni_uprchlici.pdf)
- McAuliffe, Marie, Martin Ruhs. 2017. *World Migration Report 2018*, Mezinárodní organizace pro migraci. Dostupné online. [https://www.iom.int/sites/default/files/country/docs/china/r5\\_world\\_migration\\_report\\_2018\\_en.pdf](https://www.iom.int/sites/default/files/country/docs/china/r5_world_migration_report_2018_en.pdf)
- McCombs, Maxwell E. 1992. *Explorers and surveyors: Expanding strategies for agenda-setting research*. *Journalism Quarterly*, 69(4), 813–824.
- McKinzie A. Davis and Lauren R. Vidler. *Sexual Violence in Europe. A Refugee Problem?* Brigham Young University. Dostupné online. <https://eucenter.scrippscollege.edu/wp-content/uploads/files/2016/03/Davis-and-Vidler-Paper.pdf>
- Media projekt: *Průměrná čtenost 1.1. – 17.12. 2016*. Unie vydavatelů. Dostupné online: <http://www.unievydavatelu.cz/gallery/files/V%C3%BDsledky%20Media%20projektu%20pr%C5%AFm%C4%9Brn%C3%A1%20%C4%8Dtenost%202016.pdf>
- Median. 2018. *Vztah a znalosti Čechů k muslimské minoritě*. Dostupné online. [http://www.median.eu/cs/wp-content/uploads/2018/07/Vztah\\_a\\_znalosti\\_Cechu\\_k\\_muslimske\\_minorite\\_web.pdf](http://www.median.eu/cs/wp-content/uploads/2018/07/Vztah_a_znalosti_Cechu_k_muslimske_minorite_web.pdf)
- Mapedzahama, Virginia, and Kwamena Kwansah-Aidoo. 2017. “Blackness as Burden? The Lived Experience of Black Africans in Australia.” *SAGE Open*. Dostupné online. <https://doi.org/10.1177/2158244017720483>
- Mortensen, Mette. “‘The Image Speaks for Itself’ – or Does It? Instant News Icons, Impromptu Publics, and the 2015 European ‘Refugee Crisis.’” *Communication and the Public* 1, no. 4



- (December 2016): 409–22. Dostupné online.  
<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/2057047316679667>
- Němečková, Michaela. 2018. Why are some people more equal than others? In: Filipec, Ondřej (ed). *Migration: Interdisciplinary Challenge in Learning, Vol. II*. Faculty of Social Sciences, University of Saints Cyril and Methodius in Trnava, Slovakia.
- O'Hagan, Jacinta. 2002. *Conceptualizing the West in International Relations : from Spengler to Said*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire; New York: Palgrave. Dostupné online.  
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.455.7051&rep=rep1&type=pdf>
- Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). 2018. *Country Report: Czech Republic. Education at a Glance*. Dostupné online.  
<http://gpseducation.oecd.org/Content/EAGCountryNotes/CZE.pdf>
- Pruitt, Lesley, Berents, Helen, and Gayle Munro. 2018. *Gender and Age in the Construction of Male Youth in the European Migration “Crisis”*. *Journal of Women in Culture and Society* 2018 43:3, 687-709.
- Reifová, Irena et al. 2004. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál.
- Reinharz, Shulamit. 1992. *Feminist Methods in Social Research*. New York: Oxford University Press.
- Reinharz, Shulamit, Rachel Kulick. 2007. “*Reading Between the Lines: Feminist Content Analysis into the Second Millennium*.” In *Handbook of Feminist Research: Theory and Praxis*, Sharlene Nagy Hesse-Biber. New Delhi: Sage.
- Renzetti, Claire, Daniel Curran. 2003. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum.
- Romain, Astrid. 2018. *Mini-Bru: La Région de Bruxelles-Capitale en chiffres*. Institut Bruxellois de Statistique et d'Analyse. Dostupné online.  
[http://ibsa.brussels/fichiers/publications/minibru/mini\\_bru\\_2018\\_fr](http://ibsa.brussels/fichiers/publications/minibru/mini_bru_2018_fr)
- Rupp, Leila J. 2002. *Vytoužená minulost: Dějiny lásky a sexuality od příchodu Evropanů po současnost*. Praha: One Woman Press.
- Sagitariová, Michaela. 2015. *Mediální diskurzy znásilnění*. Diplomová práce, Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Dostupné online. <https://is.muni.cz/th/qayqc/>
- Said, Edward W. 2003. *Orientalism*. London: Penguin.

- Sedláková, Renta, Lapčík, Marek a Zdenka Burešová. 2015. *Analýza mediální reprezentace tématu emigrační vlny z islámských zemí do Evropy a reakcí české politiky a společnosti na tuto emigrační vlnu*. Dostupné online. [https://media.rozhlas.cz/\\_binary/03588580.pdf](https://media.rozhlas.cz/_binary/03588580.pdf)
- Sjöberg, Ulrika, Ingegerd Rydin. 2014. Talk on the Media's Role in Creating Otherness and Exclusion: Discursive Identifications and Public (dis)Connections, *Nordic Journal of Migration Research* (4), 201-209. Dostupné online. <https://doi.org/10.2478/njmr-2014-0022>
- Součková, Ludmila, Jaroslav Valůch. 2016. *Mýty a fakta o migraci. Člověk v tísní – Jeden svět na školách*, Transitions. Dostupné online. [https://www.jsns.cz/nove/pdf/desatero\\_migrace.pdf](https://www.jsns.cz/nove/pdf/desatero_migrace.pdf)
- Special Eurobarometer 469. *Integration of immigrants in the European Union*. European Union, 2018. Dostupné online. <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/82537>
- Spivak, Gayatri Chakravorty. 1988. Can the subaltern speak? In: Nelson, Cary, and Lawrence Grossberg (eds). *Marxism and the Interpretation of Culture*. Basingstoke: Macmillan Education, 271–314.
- Šmausová, Gerlinda. „Rasa jako rasistická konstrukce,“ in *Sociologický časopis* 1999, 35/4: 433-446.
- Threadgold, Terry. 2009. *The Media and Migration in the United Kingdom, 1999 to 2009*. Washington, DC: Migration Policy Institute. Dostupné online. [www.migrationpolicy.org/pubs/TCM-UKMedia.pdf](http://www.migrationpolicy.org/pubs/TCM-UKMedia.pdf)
- Tkaczyk, Michal, Pospěch, Pavel a Jakub Macek. 2015. Analýza mediálního pokrytí uprchlické krize (výzkumná zpráva). 10.13140/RG.2.1.4957.5764.
- Tuček, Milan. 2016. „*Obavy veřejnosti, pocit bezpečí a spokojenost s činností policie 2015*.“ Centrum pro výzkum veřejného mínění, 12. 1. 2016. Dostupné online. <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/negativni-jevy-bezpecnost/1979-obavy-verejnosti-pocit-bezpeci-a-spokojenost-s-cinnosti-policie-2015>
- Tuček, Milan. 2019. „*Tolerance k vybraným skupinám obyvatel – březen 2019*.“ Centrum pro výzkum veřejného mínění, 10. 4. 2019. Dostupné online. <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/44-tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/4905-tolerance-k-vybranim-skupinam-obyvatel-brezen-2019>

- Úmluva o právním postavení uprchlíků*. Organizace spojených národů. 1951. Dostupné online: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/uprchlici.pdf>
- Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky. Internetová jazyková příručka. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 2008–2019 [cit. 23. 2. 2019]. Dostupné online. <http://prirucka.ujc.cas.cz/>
- Valdrová, Jana. 2006. *Gender a společnost: vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií*. Univerzita J. E. Purkyně, Ústí nad Labem.
- Van Dijk, Teun A. 1999. *Discourse and Racism*. Dostupné online. <https://pdfs.semanticscholar.org/9243/355e28f4dc2ca0384fd444f0b2adc9398eaf.pdf>
- Van Dijk, Teun A. 2005. *Discourse and racism in Spain*. Dostupné online. [http://www.discourses.org/OldArticles/Discourse and racism in Spain.pdf](http://www.discourses.org/OldArticles/Discourse%20and%20racism%20in%20Spain.pdf)
- Van Dijk, Teun A. 1988. *News as Discourse*. Dostupné online. <http://www.discourses.org/OldBooks/Teun%20A%20van%20Dijk%20-%20News%20as%20Discourse.pdf>
- Van Dijk, Teun A. 2000. *On the analysis of parliamentary debates on immigration*, in Reisigl, Martin, Ruth Wodak (Eds.), *The semiotics of racism. Approaches to critical discourse analysis*. (pp. 85-103). Vienna: Passagen Verlag, 2000. Dostupné online: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.468.9594&rep=rep1&type=pdf>
- Wood, Julia T. (2001). *Gendered Media : The Influence of Media on Views of Gender*. Dostupné online. <https://www.nyu.edu/classes/jackson/causes.of.gender.inequality/Readings/Wood%20-%20Gendered%20Media%20-%20094.pdf>
- Wray, Helena. “A Thing Apart”: Controlling Male Family Migration to the United Kingdom. *Men and Masculinities*, Vol 18, Issue 4, 2015, pp. 424 – 447. Dostupné online. <https://doi.org/10.1177%2F1097184X15575108>